

KPI za zaščito jezikovnih manjšin

V Rimu je KPI organizirala tiskovno konferenco, na kateri so obrazložili svoja stališča v zvezi z nekaterimi vprašanji, ki bodo v kratkem pred italijanskim parlamentom. Med drugim gre za osnutek zakona za zaščito jezikovnih manjšin. Ta zakon bo prizadel dva in pol milijona italijanskih državljanov, ki jim priznavajo pravico do rabe materinega jezika — poleg italijanskega jezika — kot učnega predmeta in jezika v vrtcih ter nekatere druge rabe in pravice.

Na tiskovni konferenci je bilo tudi govora o globalni zaščiti Slovencev v Italiji in v parlamentu bo KPI zastavila vprašanje, zakaj se ne v senatu in ne v poslanski zbornici niti v komisijah ni začela razprava o specifičnih predlogih za ta zakon. Govor bo tudi o osnutku zakona o furlanščini.

Primoški
novice
31.3.1981

Z VČERAJSNJE SEJE DEŽELNEGA SVETA

Na openski šoli «France Bevk» kmalu vseljiva nova učilnica

Kako je z natečajem «Moja vas» v Špetru Slovenov - V ospredju problemi tovarne Sem-Detroit in nižinskih predelov Furlanije

Na včerajšnji seji deželne skupščine je odbornik za šolstvo in kulturo Barnaba odgovoril, na interpelanco svetovalca SSK Štoke o stiski z učnimi prostori na openski osnovni šoli «France Bevk». Odbornik je v tej zvezi dejal, da je na openski šoli sedem učilnic in osem razredov, zaradi česar so v začetku šolskega leta res nastale resne težave. Tržaška občina je prevzela nalogo, da preuredi v učilnico prostor, kjer so bile poprej prhe in ustrezna dela bodo zaključena čez nekaj dni. Med tem časom se osmi razred šole «France Bevk» poslužuje učilnice, ki jo je dala začasno na razpolago italijanska šola.

Odbornik Barnaba je odgovoril tudi na vprašanje komunističnih svetovalcev Simsig in Bratine v zvezi z natečajem z naslovom «Moja vas», ki ga vsako leto organizira krožek «Nediža» v Špetru Slovenov. Ministrstvo za javno vzgojo — je v tej zvezi dejal Barnaba — je tudi ob upoštevanju mnenja predsedstva ministrskega sveta odredilo, da «natečaj v slovenskem narečju ne more potekati med rednimi učnimi urami, temveč le v okviru pošolskih dejavnosti, in sicer tako, da se elaborati izročijo ustanovam, ki pobudo organizirajo».

Deželni svet je obravnaval tudi pereč problem obrata Sem Detroit v Tržiču in v tej zvezi je odbornik za industrijo De Carli dejal, da se po odstopu industrijca Dal Vere pojavljajo v zadnjem času za prevzem obrata nekateri drugi industrijci. Dežela bo dala tem novim morebitnim operaterjem vsoto 9 milijard lir, ki jo je namenila

za to, da reši tovarno in zagotovi nadaljnjo zaposlitev 400 delavcem.

Nato je skupščina začela razpravo o posegih, ki naj bi jih po načrtu, ki ga je izdelala KPI prevzeli deželni organi za gospodarski razvoj zaostalih območij nižinskih predelov Furlanije. Razprava se bo nadaljevala in zaključila na današnji seji skupščine.

Primoški
dnevnik
31.3.1981

«Biti in čutiti se manjšina»

Poseg predstavnika tipanske občine v Beneški Sloveniji na nedavnem zasedanju o jezikovnih skupnostih v Vidmu

Na zasedanju o jezikovnih skupnostih v Italiji, ki je bilo v Vidmu 31. januarja in 1. februarja letos, je spregovoril tudi odbornik za kulturo pri občini Tipana Giordano Michelizza. Čeprav z zamudo, v celoti objavljam njegov poseg, ki je glede na stvarnost te beneško-slovenske občine nadvse aktualen.

Sedanjo občinsko upravo v Tipani vodi krajevna lista, ki je na zadnjih volitvah zamenjala nazadnjaško 10-letno oblast krajevne KD. Prejšnja uprava je v odgovor na formular, ki ji ga je naslovil takratni predsednik vlade Andreotti, v občinskem svetu izglasovala dokument, ki ga je navdihovalo politično »priporočilo«. Ta dokument je vseboval značne, dvomne in v zmotu zavajajoče netočnosti glede etnično-kulturne stvarnosti naše občine, v kateri živi izključno prebivalstvo slovenske narodnosti. Sedanja občinska uprava je z resolucijo, ki smo jo soglasno sprejeli, popravila nepravilnosti, pojasnila dvomnosti in s tem na jasn in odločen način definirala naravo, obličje in duha naših vasi. Vse to smo naredili zato, ker smo resnično ljubni in ker spoštujemo sami sebe, svoje prebivalstvo in svoje prednike. O tem dokumentu je tisk obširno poročal in se zato k njemu ne bom vracal.

Po tem obveznem sporočilu naj povem, da bi temo svojega posega tako opredelil: biti in čutiti se manjšina. Znana je trditev, da je bodočnost človeka v njegovi svobodi in v možnosti, da to bodočnost sam načrtuje. Zaupati je treba torej človekovemu razumu, njegovi predvidljivosti, možnosti organizacije in realizacije, vendar je treba tudi zaupati sposobnosti človeka, da loči žito od plevela, odpadke od zlahtne kovine, da uvidi resnico in laž, da občuti odkritosrčnost in hinavščino. In prav to zaupanje je osnova za vsako obvezo in pravico na področju kulture.

Neki velik pesnik je dejal, da se prepušča toplemu in zanesljivemu srcu ljudstva. Mislim, da s tem ni govoril samo o emotivnih in ču-

stvenih reakcijah ljudstva, ampak da je, kljub temu, da je poezija osnovana predvsem na čustvih, mislil tudi na staro modrost, ki je osnovana na racionalnosti. Človek, ki je angažiran na kulturnem področju, ali, kulturni operater, kot mu pravijo z zelo neposrečenim izrazom, mora zaupati v razumevanje ljudi. Kadar ga ljudje ne razumejo, mora iskati napako v sebi. Našel jo bo v načinu, kako zastavlja problematiko, v jeziku, ki ga uporablja, v neprimernosti sredstev, s katerimi razpolaga, v slabi izbiri časa, nikoli pa ga ne bo našel v možganih tistih, katerim je njegovo delo namenjeno. To je poštenost in skromnost intelektualca, o katerem tako pogosto govorimo.

Vendar preidimo k vprašanju »biti in čutiti se manjšina«. Manjšina, različnost, drugačnost so izrazi, ki jih mora kultura vedno predstaviti v negativni luči, upoštevati mora nevarnost, da se ob teh izrazih človek čuti odtujen ali razdvojen. Treba si je prizadevati, da se nihče ne bo čutil »manjšina«, pa čeprav to številčno je. Na tem zasedanju smo slišali, katera so sredstva, pravne in institucionalne poti, da to dosežemo. Zdi se mi pa zelo pomembno, da se predvsem potrudimo, da se ta načela razširijo, da se bodo teh vprašanj vsi zavedali. Kajti četudi bi dosegli take zakone, ki bi zadovoljili vse, ki jih ta problem prizadene, bi tvegali, da bi sprejeli napredno pravno določilo v zaostalem kulturnem kontekstu. Sešili bi obleko, ki bi ne bila primerna človeku, ki jo moral nositi.

Samo če bodo postala načela, na katera se sklicujemo, skupno bogastvo vsega naroda, ne bodo naše besede brezuspešna akademija. Samo tako bomo pripomogli k odpravi notranje razdvojitve, tistih tveganj, ki ogrožajo »poražence vseh sporazumov, kjer se določajo meje«. Ta načela morajo zato zadobiti pomen, rekel bi celo težo splošnosti. Samo če bo do tega prišlo, bodo »ljudje kulture« lahko rekli, da so izpolnili svojo dolžnost.

Ru. dnevnik

29/03/1981

IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Predstavniki slovenskih združenj iz videmske pokrajine so na začetku marca posredovali deželi svoje mnenje in konkretne predloge k zakonu za ovrednotenje krajevnih jezikov in kultur. Delegacija, ki jo je vodil prof. Černo, je namreč te predloge posredovala deželni komisiji, ki ji predseduje svetovalec Brancati iz Gorice. Ti predlogi, ki jih je delegacija pripravila, so zelo stvarni in obsegajo tri točke: prisotnost predstavnika slovenskih organizacij v Komisiji za zaščito in ovrednotenje krajevnih jezikov in kultur, ustanovitev večnamenskega središča v Špetru Slovenov, samoupravljanje s sredstvi, namenjenimi slovenski kulturi. Še prej je delegacija zelo jasno izrazila svoje mnenje glede tega, da podobni zakonski ukrepi ne morejo nadomestiti vsedržavnega zakona za globalno zaščito Slovencev, kar je naš glavni cilj.

V sovodenjski občini je bil pred kratkim na obisku podtajnik pri predsedstvu vlade poslanec Bressani, ki se je dotaknil, vsaj kot je razvidno iz tiskovnega poročila, tudi vprašanj, ki zadevajo slovensko narodno skupnost. Med drugim je rečeno: »Glede na razpravo o jezikovni manjšini se je treba s tem vprašanjem spoprijeti z mirno vestjo, ne da bi dopustili manevrski prostor kvarnim nestrpnostim, ki bi omejevale svobodo vsakogar, in v prepričanju, da mora demokratični režim dopustiti odraz in sožitje živih kultur v medsebojnem spoštovanju«. Iz tega bi se dalo sklepati, da se v Krščanski demokraciji le lotevajo tudi vprašanja naše narodne skupnosti, čeprav v določenih notranjih težavah te stranke, ki se v preteklosti ni najbolje izkazala. Ta izjava je lahko pozitiven znak premika oziroma začetek obravnavanja naše problematike; vprašanje je, koliko bo rezultatov.

Pretekli petek je bil v Špetru Slovenov zanimiv kulturni večer, katerega gost je bil znani etnograf in raziskovalec dr. Milko Matičetov. Predavatelj je govoril o zelo pomembni in zanimivi temi, in sicer o pisanih rezijanskih pričevanjih. Predavanju je sledilo številno občinstvo, med katerim je bilo tudi veliko Rezijanov. Večer je priredil Študijski center Nediža v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom iz Čedadada. V začetku je mlada pesnica iz Rezije Silvana Paletti prebrala v rezijanščini eno svojih zadnjih pesmi, zatem pa je dr. Matičetov v daljšem predavanju prikazal pisana poročila, ki so nastajala v teku dvesto let. Ob zaključku je predstavil še zadnji dokument v rezijanščini, to je lepak in vabilo, ki je bil natisnjen lansko leto ob otvoritvi novega kulturnega doma na pobudo občinske uprave.

Moni Lisa, 26.3.1981

ENEL zavira razvoj kmetijske zadruga «Ta rožina dolina»

REZIJA — Kaže, da skuša italijanska državna ustanova za električno energijo ENEL zavirati kmetijske, gospodarske pobude rezijske zadruga «Ta rožina dolina». Drugače ne moremo razumeti, zakaj ENEL zahteva, da omenjena kmetijska zadruga zgradi kar 18 metrov visoko transformatorsko postajo, če se hoče priključiti električnemu omrežju za potrebe načrtovanega silosa in sušilnice za krmo.

Kmetijska zadruga «Ta rožina dolina» je do sedaj že dokazala, da so njene pobude pozitivne in predstavljajo hvalevredno dejavnost, ki bi lahko preprečila izseljevanje v Reziji. Povsem razumljivo so njena finančna sredstva omejena, kar je tudi poudaril njen predsednik Renato Quaglia, ki upravičeno trdi, da zadruga ne zmora naložbe 20 milijonov lir (strošek za transformatorsko postajo). Med drugim bi zadoščala dosti manjša naprava, taka kot jih nameščajo na dvojne električne drogove, saj ne bo sušilnica obremenjevala omrežja v taki meri, da bi bila opravičljiva gradnja velike transformatorske kabine.

Pr. dnevnik
26/03/1981

25. marca 1981

NA POBUDO LEGE DEMOCRATICHE

Osvetlitev zborovanja o manjšinah v Vidmu

Shematičen prikaz poteka zborovanja je podal prof. Pontel

V prostorih Stella Matutina v Gorici je bil v torek zvečer sestanek posvečen razpravi o narodnostnih skupnostih v Italiji. Odprla ga je Mirka Brajnik, predstavnica kulturne skupnosti «Ricerca e presenza», ki deluje v okviru organizacije Lega Democratica. Brajnikova je najprej povedala, da so pred časom priredili predavanje prof. Jožeta Pirjevca o zgodovini Slovencev, tokrat pa je na vrsti prof. Pontel, ki naj bi predvsem osvetlil zborovanje o manjšinah, ki ga je Lega Democratica priredila 31. januarja in 1. februarja v Vidmu. Brajnikova je povedala, da so v Vidmu spoznali, kako naša narodnostna skupnost v tej pokrajini ni zaščitena in da je potrebno enotno gledanje na vse Slovence, ki živijo v pokrajinah Trst, Gorica in Videm. Napovedala je sklic drugih sestankov na to temo. Prihodnjic bodo povabili na pogovor enega izmed članov posebne komisije pri rimski vla-

di za sestavo globalnega zaščitnega zakona.

Prof. Pontel, duhovnik, je uvodoma opisal cilje Lege Democratice, to je pospeševanje kulturne politike. Sintetiziral je potek dvodnevnega seminarja v Vidmu, na katerem so hoteli opredeliti odnos med državo in manjšinami. Evropska poslanka La Gaiotti je takrat spregovorila o evropski dimenziji manjšin in napovedala sprejem Listine o pravicah jezikovnih manjšin, torej političnega dokumenta, ki naj bi služil za iztočnico, nasvet zapadnoevropskim državam pri sprejemanju zakonov v korist manjšin.

Na drugo mesto je prof. Pontel postavil teološko lekcijo msgr. Sartorija, ki je spregovoril o odnosu med katoliki in malo skupnostjo. Poročevalec Pontel je omenil tudi predvno razlago prof. Čuka v semenišču v Gorici o etničnih manjšinah s teološkega vidika.

Nato je navedel izvajanja prof. Sierva iz Firenc, ki je v imenu Lege Democratice govoril o ustavnih aspektih manjšinskega vprašanja. Povedal je, da se skoraj vsi zakonski osnutki za zaščito manjšin sklicujejo na člen šest. Le-ta se po njegovih besedah nanaša samo na tri obmejne manjšine, slovensko, nemško in francosko. Sierco pa se je skliceval tudi na člen 9 ustave, ki govori o zaščiti zgodovinskih in u-metniških značilnosti, na člen 2 (pravice posameznika in skupnosti) in člen 5 (avtonomija).

Kako širok obseg je Lega Democratica hotela dati svoji pobudi v Vidmu, je opredelil podatek v besedah prof. Pontela, da je bilo prisotnih kar devet od 13 manjšin, kolikor jih živi v Italiji.

Sestanek v Gorici (še zlasti pobuda LC v Vidmu) govori o tem, da se v cerkvenih krogih in sploh v katoliškem gibanju počasi toda vendarle utrjuje spoznanje, da je tudi na čisto katoliških osnovah potrebno zagotoviti jezikovnim manjšinam pravice, ki jim pripadajo. Zlasti je to zamudo potrebno odpraviti v videmski pokrajini, kjer je najbolj kričeča. Stranka relativne večine se vse bolj zaveda svojega nevzdržnega nasprotovanja priznanju obstoja slovenske narodnostne skupnosti v Nadiških dolinah, Reziji in Kanalski dolini. Preveč živahna je ta skupnost in preveč društev si je ustanovila, da bi si pred njimi lahko še zapirala oči.

Želeti bi bilo, da bi bilo čimveč takšnih pobud, kot jih sprejema Lega Democratica, zakaj samo tako se bo italijanska večina seznanila z nekim problemom, ki se ne rešuje. Samo tako bo mogoče ustvariti kljimo medsebojnega poznavanja, spoštovanja in razumevanja.

MILKO MATIČETOV GOVORIL V ŠPETRU O PISANIH REZIJANSKIH PRIČEVANJIH

Tudi v Reziji odraz črkarske pravde - Prvi dokumenti v 18. stoletju - Fašisti prepovedali slovenski katekizem - Psevdoznanstvene teze o «staroslovanščini»

SPETER — Rezijsko pisano izročilo je bila tema petkovega večera, ki ga je v Špetru v okviru Benečanskih kulturnih dni predredil študijski center Nediža v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom iz Čedad. O tej pomembni in zanimivi temi je govoril prof. Milko Matičetov, ki že 40 let preučuje značilnosti rezijskega narečja in velja za človeka, ki najbolj pozna vse jezikovne značilnosti prebivalcev Rezije, oziroma posameznih vasi te lepe doline.

Predavatelja je v imenu študijskega centra Nediža predstavila Lucia Costaperaria, nato pa ga je v rezijski govorici pozdravil Albino Modotti. Mlada pesnica iz Rezije Silvana Paletti je prebrala eno svojih zadnjih poezij, seveda prav tako v rezijski govorici, nato pa je Milko Matičetov v dolgem in zanimivem referatu obnovil dvesto let pisanih poročil v rezijskem narečju.

Koliko dela je bilo potrebno, da je Matičetov zbral to gradivo, dokazuje že dejstvo, da so originalni zbrani dokumenti spravljani v številnih knjižnicah in arhivih v Italiji, v Jugoslaviji, v Nemčiji, na Poljskem na Češkoslovaškem in celo v Sovjetski zvezi. To je tudi odraz velikega zanimanja jezikoslovcov iz vse srednje Evrope za značilnosti rezijske govorice.

Najstarejši poznani dokumenti segajo v konec 18. stoletja, okoli leta 1790, ko se je poljski plemič Jan Polocki med povratkom v domovino ustavil ob cesti in postal pozoren na jezik domačinov. Stopil je v bližnjo dolino Rezijo in tam so mu v župnišču podarili pisani katekizem v rezijski govorici, od katerega so se ohranile samo prve strani.

Matičetov je nato obšel vse 19. stoletje, ko se je tudi v Reziji odražala črkarska pravda, ki je tako burila duhove na Kranjskem.

Izredno zanimiv je primer katekizma, ki ga je izdal kaplan Bleđić v letu 1845; katekizem se začne v bohoričici, zadnje strani (vseh je 95) pa so natisnjene v gajici, kar je zgovoren dokaz, kako je tudi Rezija, pa čeprav z zamudo, ki jo je treba pripisati predvsem veliki razdalji in pomanjkanju prevoznih sredstev, sledila dogajanjem v Ljubljani.

V tem obdobju je dokumentov mnogo, predvsem katekizmov, pa tudi nekaj slovarjev, zapisov pravljic in pesmi. Osrednje delo pri odkrivanju značilnosti rezijske govorice pa je opravil baron Baoudouin de Courtenay, ki je leta 1873 preučil rezijsko narečje in je objavil leta 1890 obsežno knjigo, 450 strani rezijskega besedila z dobrim nemškim prevodom.

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno je malo pisanih pričevanj o rezijski govorici. Pomemben je vsekakor katekizem, ki ga

je dal tiskati župnik Cramero, Beneški Slovenec, ki je bil poslan v Rezijo. To je prva izvorna tiskana knjiga v rezijskem narečju; dela ki so bila tiskana prej, so v glavnem znanstvene razprave, katerih namen je bilo preučevanje značilnosti rezijske govorice. Cramerov katekizem pa je prva tiskana knjiga, ki je bila dejansko namenjena Rezijskomu. Vendar pa je po ukazu fašističnih oblasti niso smeli uporabljati ne v šoli pri verouku in ne v cerkvi; ohranilo se je le nekaj izvodov po domovih.

Ostalo je kronika današnjih dni. Po drugi svetovni vojni je začelo naraščati zanimanje za rezijsko govorico, o kateri ne more biti dvoma, da je slovensko narečje, saj vsebuje ne le jezikovne, ampak tudi vsebinske elemente slovenskega ljudskega izročila, na primer pravljico o kralju Matjažu. S preučevanjem rezijske govorice sta se največ ukvarjala prof. Pavle Merku in sam Milko Matičetov,

upadalo pa je zanimanje pri italijanskih jezikoslovcih. Tako je fur-lansko filološko društvo leta 1951 z veliko pozornostjo objavilo nekatere dokumente, leta 1964 pa je v Reziji odkrilo «staroslovanščino», za pisanje pa so si izmislili nove znake, samo da ne bi uporabili slovenskih črk.

In končno je Milko Matičetov predstavil še zadnji dokument, le-pak in vabilo, ki ju je dala natisniti občinska uprava ob otvoritvi novega kulturnega doma jeseni lanskega leta. To je prvi «uradni» dokument v rezijskem narečju.

Predavanje je vzbudilo veliko zanimanja pri številnem občinstvu, med katerim je bilo mnogo Rezijskomu, vključno z županom Antoniom Barbarinom. Ob koncu se je prof. Pavel Petričič zahvalil govorniku za zanimivo predavanje in seveda tudi za dragoceno delo, ki ga je opravil pri iskanju pisanih izročil iz Rezije.

(bbr)

*Re dnevnik
24/03/1981*

BENEŠKI DNEVNIK

Zanimive izjave podtajnika Bressanija o vprašanju zaščite slovenske manjšine

Z mirno vestjo, proti nestrpnostim in v medsebojnem spoštovanju, je treba reševati manjšinsko vprašanje

ČEDAD — Podtajnik pri predsedstvu vlade poslanec Bressani se je med obiskom v sovodenjski občini sestel z županom Cudrigom in z vsemi odborniki. Spremljala sta ga predsednik gorske skupnosti Chiuch in deželni svetovalec KD Specogna.

Mimo krajevnih vprašanj, kaže, da se je poslanec Bressani posebno zanimal za vprašanje slovenske manjšine. To vsaj sodeč po komunikaciji, ki ga je objavilo časopisje po srečanju, v katerem so naslednje sklepne besede: «Glede na razpravo o jezikovni manjšini, se je treba s tem vprašanjem spoprijeti z mirno vestjo, ne da bi dopustili manevrski prostor kvarnim nestrpnostim, ki bi omejevale svobodo vsakogar, in v prepričanju, da mora demokratični režim dopustiti odraz in sočutje živih kultur v medsebojnem spoštovanju.»

Ob tem je primerno, da navedemo

nekaj ugotovitev. Pozdraviti je treba predvsem dejstvo, da je državna oblast uresničila z obiskom podtajnika neposreden stik s krajevnimi upravami. Morda zakasnel in celo preveč enobarven stik, kar pa se bo lahko v bodoče popravilo: ali s srečanji z drugimi krajevnimi upravitelji, ali pa s skupnim srečanjem vseh županov in zakaj ne, celo s slovenskimi kulturnimi društvi, ki so neposredno zainteresirane za to vprašanje.

Kot drugo hočemo poudariti, da se v celoti strinjamo z Bressanijevim sklepni besedami, ki bi dokazovale, da sta KD in vlada pravilno nastavili smernice za rešitev manjšinskega vprašanja. Ni pa nam znano, kaj mislijo naši upravitelji. Dobro pa poznamo njihove ideje, ki so jih še do nedavnega zagovarjali. Lahko samo upamo, da bodo tri točke sklepnih Bressanijevih besed

puštile vsaj kako pozitivno sled, če drugega ne, v bodočem političnem obnašanju Cudriga, Chiucha in Specogne. Obenem upamo, upoštevajoč žalostne izkušnje preteklosti, da so Bressanijeve besede namenjene tudi parlamentarcem njegove stranke, da bi od besed prešli končno k izbiram.

Rp. dnevnik
22/03/1981

0
/
0

Sinoči v Krminu nastop slovenskega gledališča

Ob prisotnosti velikega števila krminskih Slovencev, naših rojakov iz Beneške Slovenije in pa rojakov iz Goriških Brd je Slovensko stalno gledališče iz Trsta včeraj zvečer v krminski gledališki dvorani prikazalo Pirandellovo komedijo «Človek, zver in čednost». Predstave se je udeležil tudi občinski odbornik za kulturo Giovanni Panzera, predsednik konzulte za kulturo prof. Eraldo Sgubin in predstavnik krajevne skupnosti Dobrovo Valter Leben. Tako Sgubin kakor Leben sta pred pričetkom predstave pozdravila vse navzoče in opredelila vlogo obeh pobratenih krajev, Krmina ter krajevnih skupnosti Dobrovo in Medana pri utrjevanju prijateljstva med obmejnim prebivalstvom.

P. dnevnik

22/03/1981

o
o

Beneški Slovenci in deželni zakon za ovrednotenje govorov in kultur

Vsdržavni zakon za globalno zaščito ostaja prednostna zahteva - Konkretni predlogi o večji soudeležbi slovenskih društev

ČEDAD — Pod predsedstvom deželnega svetovalca Brancatija se je 3. deželna komisija seznanila z ocenami beneških kulturnih društev in emigrantskih združenj o zakonu za ovrednotenje krajevnih govorov in kultur. V prvih dneh marca so namreč predstavniki slovenskih združenj videmske pokrajine posredovali deželi svoje mnenje in konkretne predloge o omenjenem zakonskem ukrepu.

Delegacija, ki jo je vodil prof. Černo, je navedla konkretne predloge, še prej pa je jasno povedala, da ne morejo taki zakonski ukrepi v nobenem primeru nadomestiti vsdržavnega zakona za globalno zaščito Slovencev. Ustava predvideva namreč, da republika štiti jezikovne manjšine, termin «republika» pa vključuje vse komponente države od parlamenta do dežel in krajevnih ustanov, zato ostaja vsdržavni zakon glavni cilj vseh Slovencev v Italiji.

Glede deželnega zakona št. 107 (o ovrednotenju krajevnih govorov in kultur) so predstavniki Slovencev videmske pokrajine predlagali tri točke, in sicer: prisotnost predstavnika slovenskih organizacij v «Komisiji za zaščito in ovrednotenje krajevnih jezikov in kultur», ustanovitev večnamenskega centra v Špetru Slovenov, ki bi imel kot center za slovensko kulturo sredstva in prostore za prireditve, razstave, tečaje..., kot zadnje pa samoupravljanje s sredstvi namenjenimi slovenski kulturi.

V razpravo na deželi je poseglo več deželnih svetovalcev, med katerimi tudi slovenski svetovalec KPI Iskra, vsi pa so se z zanimanjem seznanili s predlogi delegacije iz Beneške Slovenije.

Milko Matičetov drevi v Špetru

ČEDAD — Drevi bo v Špetru Slovenov novo kulturno srečanje, ki ga prireja študijski center Nediža. Gost bo znanstveni svetovalec pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani dr. Milko Matičetov, ki bo govoril o rezijanskem pismenem izročilu.

Srečanje bo v občinski sejni dvorani ob 20.30. Sodelovali bosta tudi skupina godcev na «citire» (citre) in

pesnica Silvana Paletti, ki bo prebrala svoje «besede iz srca», kot imenuje svoje pesmi.

Predavanje bo v italijanščini, da mu bodo lahko sledili tudi gosti iz drugih krajev.

«Poiana» uresničuje zajetje Arpita?

ČEDAD — Odbor za zaščito Nadiže bo nadaljeval z obrambo pritoka Arpita in bo nasprotoval vsem odvzemom vode vzdolž reke. Odboru je ob podpori občin Špetra Slovenov in Podbonesca uspelo preprečiti bolj ali manj skrite poskuse kon-

zorcija «Poiana», da bi se polastil Arpita.

Sedaj pa je odbor pred novim poskusom konzorcija, da bi počakal z odvzemom, a do tedaj bi zgradil vse potrebno. V teh dneh vkopuje konzorcij «Poiana» na ozemlju Podbonesca nove debele cevi, ki so po njegovih trditvah le posodobitev že zastarelih naprav, a ob tem se poraja dvom, da bi lahko cevi služile za morebitni odvzem vode. Odbor je zato poslal oblastem in «vodnemu odboru» pismo, ki opozarja na manevre «Poiane». Ob tem pa se tudi zastavlja vprašanje, kdo je pripravil in pooblastil sedanja dela?

Nujna preureditev kmetijskega zavoda

ČEDAD — Kmetijski tehnični zavod v Čedadu bo zaradi nedavne odločitve o triletnem poskusnem tečaju (od 4. do 6. razreda) za vinarstvo in kletarstvo potreboval nove prostore. Razširiti bo treba predvsem podjetje, ki bo moralo imeti vinski klet.

*Pr. dnevnik
20/03/1981*

PREDSTAVNIKI BENEŠKIH IN KOROŠKIH SLOVENCEV

V «Hiši cvetja» ob Titovem grobu

ČEDAD — Zahvaliti se moramo organizaciji Zveze borcev pri Ljubljanski banki, če smo videli, kar smo videli. Potovanje iz Ljubljane do Beograda, poklon spominu maršala Tita na grobu v «Hiši cvetja», na Dedinjah, ogled novega in starega Beograda, spomenikov ter zgodovinskih in kulturnih znamenitosti, je bilo zamej enkratno doživetje. Odpotovali smo s posebnim vlakom iz Ljubljane v petek, 13. marca, ob 20.30. Bila sva dva predstavnika Zveze partizanov ANRI iz Benečije in dva predstavnika Zveze slovenskih partizanov na Koroškem, Ljubljancanov pa je bilo 500, in mi smo bili njihovi zaželeni gostje. V Beograd smo prispeli v soboto zjutraj, po devetih urah vožnje. Organizacija je bila brezhibna. Na «Kraljevi» postaji nas je pričakalo 11 avtobusov, ki so nas potem ves dan vozili okrog. Vsak avtobus je imel svojega sprtnega vodiča. Po skupnem zajtrku v hotelu Kontinental, smo se odpeljali na Dedinje in mimogrede smo videli del novega Beograda s svojimi monumentalnimi zgradbami in palačami. Dedinje pa je bil glavni cilj našega izleta v Beogradu. Že pred 8. uro zjutraj smo se zbrali v koloni pred «Hišo cvetja». Pred nami smo že dobili dolgo vrsto ljudi. Kolona je vedno bolj naraščala. Nekaj po osmi urini nas pustili naprej. Nasproti nam je hodila množica ljudi, ki je širila in daljšala kolono za nami. Pomikalimo se počasi in smo se večkrat ustavili. Na naši levi je prihajala kolona navzgor, naša kolona pa je šla nepretrgoma na desni naprej. V vrsti smo bili po pet. Isti prizor, ko smo prišli pod grič, ker vodijo do vrha dve poti: ena gor, druga dol, vedno v nepretrgani koloni.

Hodili smo že več kot poldrugo uro, ko smo se bližali «Hiši cvetja», kjer počiva tovariš Tito.

Videl sem tiste, ki so nam hodili nasproti, vseh starosti, vseh narodnosti in noš. Velika večina, posebno mladih, si je brisala oči.

Kaj je pomenil zanje ta mož? Kaj je pomenil Tito za jugoslovanske narode, da se po skoraj letu dni po njegovi smrti zgrinja ob njegovem grobu vsak dan na tisoče in tisoče ljudi? Na to vprašanje bi lahko različno odgovorili, a bistveno je predvsem, da je dal jugoslovanskim na-

rodom, ki so bili tlačani in zaničevani od domačih in tujih gospodarjev dostojanstvo in ustvaril bratstvo in enotnost med njimi, kar predstavlja njihovo današnjo moč in ponos. Ni jim lagal, ni jim obljubljal dobrot in lahkega življenja. Dejal jim je, da lahko samo s težkim bojem zgradijo boljšo, pravičnejšo človeško družbo. S temi ideali so sli v boj in so zmagali. Danes mu na grobu izpričujejo svojo hvaležnost in zvestobo do idealov, ki so jih pripeljali do svobode.

Kot stotisoči pred mano, sem šel tiho mimo groba velikega državnika in učitelja, z vozlom v grlu in solznimi očmi.

V srcu sem pomislil: «Tito, če sploh bi potreboval danes sem imel še največji dokaz, da je preganjanje zaradi tvojih idealov častno!».

Ogledali smo si na hitro tudi muzej, v katerem so urejeni dokumenti o Titu, zanimiva in dragocena darila, ki jih je dobil od jugoslovanskih narodov, družbeno-političnih organizacij, umetnikov in drugih delavcev, od državnikov na številnih obiskih in potovanjih po svetu.

Pred kosilom smo si ogledali mogočen spomenik neznanemu junaku na Avali, popoldne pa najpomembnejše zanimivosti starega Beograda.

Zvečer smo odpotovali v Ljubljano, kamor smo prispeli v nedeljo ob štirih zjutraj. Za nas je bilo to res enkratno doživetje. Izplačalo bi se, če bi naše organizacije v Benečiji organizirale čimprej podoben množičen izlet.

IZIDOR PREDAN

Sovodenjski komunisti o razvoju Matajurja

ČEDAD — V preteklih dneh se je letos prvič sestala sekcija KPI iz Sovodenj, ki je razpravljala o organizacijskih in splošnopolitičnih vprašanjih. Sovodenjski komunisti so obravnavali tudi načrt o turističnem razvoju Matajurja v luči prihodnjih srečanj z Gorskou skupnostjo nadiških dolin in s tolnirsko občino. Sekcija KPI iz Sovodenj je ob tem predlagala, da načrt pregledajo in predelajo, da bo predvsem zadostil potrebam krajevnega prebivalstva.

P. oluevnik
19/03/1981

Ajdovščina, Čedad in Tablja v novem romanu Piera Chiare

Žnani italijanski romanopisec opisuje svoje doživljaje v tridesetih letih v naših krajih, kjer je služboval kot uradnik na sodišču - Njegova srečanja s slovenskim svetom

Malokdaj se zavemo, da kdo piše v tujem svetu o nas, o naših krajih, o naših ljudeh. V glavnem izvemo za dela s tako vsebino, ko gre za spise strokovnjakov iz Milana, Benetk, Pariza, Londona ali drugih krajev, ki imajo stike z našimi, sebi sorodnimi strokovnjaki. Izvemo tako, a v glavnem ostane to domena tistih, ki prebirajo strokovne in specializirane revije, da se je kdo v Moskvi ukvarjal z jezikom Rezijanov, da se je neki povratnik iz druge svetovne vojne v Milanu ukvarjal s pohodi fašističnih vojakov po Baški grapi, da je neki francoski pisec objavil razpravo o Burboncih, ki so pokopani v cerkvi na Kostanjevici pri Gorici, da se je neki ameriški zgodovinar ukvarjal z obdobjem anglo-ameriške vojaške uprave v Trstu, da je avstrijski zgodovinar na Dunaju izdal knjigo o nemških operacijah v takratnem Jadranskem Primorju. V našem dnevnem časopisju zabeležimo tu pa tam kako vest o teh knjigah in razpravah. Ne sledimo pa najbrž bogati publicistiki, ki govori o nas, o Slovencih na splošno na tej in oni strani meje, ne sledimo literarnim delom, ki nas tudi omenjajo. Najbrž iz preprostega razloga, ker bi bilo nemogoče slediti vsemu temu, kar se v svetu piše o nas.

Najbrž bi bilo tako za marsikaterega med nami tudi z najnovejšim romanom znanega italijanskega pisatelja Piera Chiare z naslovom «Vedrò Singapore?». Kaj ima Singapur opraviti z nami Slovenci, se boste vprašali. V tem Chiarovem romanu kar precej, bo odgovor, ko bomo knjigo prebrali.

Ni tu namen govoriti o osebnosti in literarni vrednosti del tega italijanskega pisatelja. Njegove knjige se pojavljajo pogosto na policah v italijanskih knjigarlah, nekatere so postale pravi bestsellerji, avtor se je večkrat pojavil na televizijskem ekranu, o njegovih delih pogosto pišejo literarni kritiki. Precej govora je bilo o njegovem delu «La stanza del Vescovo». Da so njegova dela precej brana, je tudi dokaz v tem, da jih je kar precej tiskanih tudi v ljudskih izdajah, v tako imenovanih Mondadorijevih «oscarjih». V zadnjem času je imel precej uspeha z deli «Vita di Gabriele d'Annunzio» in «Una spina nel cuore». Že dvajset let se ukvarja izključno s pisateljevanjem, prej pa se je ukvarjal z najrazličnejšimi poklici.

Pred nekaj tedni se je na policah prikazal njegov zadnji roman z naslovom «Vedrò Singapore?». Založnik Mondadori je poskrbel za primerno lansiranje knjige in zato lahko pričakujemo, da se bo knjiga v Italiji dobro prodajala. Reklamo novemu Chiarovemu romanu so napravili tudi časopisi, ki sodijo drugim založnikom, v prvi vrsti Rizzolijev «Corriere della Sera», ki je v nedeljo, 15. februarja, posvetil celo stran objavi prvega dela tega romana pod naslovom čez devet stolpcev: «Se qualcuna scende alla stazione di

lingua italiana verso l'est e già mi trovavo, dal momento che il treno era alla seconda fermata, bene addentro nel territorio degli slavi, nella propaggine slovena toccata all'Italia col trattato di pace.» Tu protagonist že govori o vožnji z vlakom iz Gorice v Ajdovščino.

Tako se je torej mlad mož iz Lombardije, mlad sodnijski uradnik, soočil z našo realnostjo in o teh svojih doživljajih danes piše v romanu, ki ga berejo v vsej Italiji.

Seveda je bolj podroben opis Ajdovščine, kjer je mož živel več časa. Precej podrobno, in kot so mi potrdili prijatelji iz Ajdovščine, je opisana pot iz ajdovske železniške postaje mimo karabinjerske vojašnice do središča tega trga. Precej podrobno so opisani sodna palača v Ajdovščini, trg, nekatere gostilne. Gostilna «Cermeli», hotel «Bratina», gostilna «Krapez» sodijo v ajdovsko realnost, so mi povedali tisti, ki se spoznajo na preteklost tega središča Vipavske doline. Najbrž so prava tudi imena nekaterih drugih ljudi, ki jih Piero Chiara omenja v romanu. So to slovenski ljudje, še bolj pa Italijani, ki so prišli takrat iz službenih razlogov v Ajdovščino. Sodnik, notar, odvetnik, razni državni uradniki in trgovci, ki so se opoldne in zvečer znašli na kosilu ali večerji v gostilni Čermeljeve gospodinje ter tam potem kvartali, najbrž tudi ker druge zabave niso imeli. Najbrž tudi ker, kot izhaja iz romana, so živeli v zaprti družbi in niso imeli večjih kontaktov z zunanjim, domačim svetom. Ko omenja avtor slovenske primke jih v glavnem piše na tak način, da bo italijanski bralec v glavnem bral to ime tako kot ga bemo Slovenci. Gre za neke vrste fonetično transkripcijo slovenskega imena za italijanskega bralca.

V drugi polovici knjige pa živi protagonist v Čedadu, vedno v službi na sodišču. Tam spozna in vzljubi nekaj žensk. Zadnja, tista za katero najbolj hrepeni, pa se mu izneveri s tem, da izbere pot prostitutke in gre v prvo službo v neko javno hišo v Trst. Tako lahko ugotovimo tudi kje so bile nekatere javne hiše v tem vele mestu ob Jadranu. Priljubljena mladenka gre seveda dalje po svoji poti za zaprtimi okničami, protagonist pa se prav zaradi tega spre z najvišjim sodnijskim inšpektorjem v deželi, s katerim se je že prej dvakrat sprl tako v Ajdovščini kot v Čedadu. Dogodek, bolje rečeno škandal, potisijo na italijanski način. Protagonista, ki je svojega visokega

nadrejenega pretepel in precej poškodoval, izpustijo na svobodo in ga spravijo v uradniško službo na ladjo, ki bo odpotovala v Singapur. Visok funkcionar pa umakne obtožbo. Sicer pa je ves roman poln domiselnih dovtipov o življenju v takratni italijanski državni administraciji.

Namen tega članka je bil samo eden. Opozoriti slovensko javnost, da najdemo tudi v delu italijanskega avtorja, v tem primeru zelo znanega in zelo branega, marsikaj zanimivega o razmerah v naših krajih.

MARKO WALTRITSCH

*Pk. duernik
15/03/1981*

odgovor, ko bomo knjigo prebrali.

Ni tu namen govoriti o osebnosti in literarni vrednosti del tega italijanskega pisatelja. Njegove knjige se pojavljajo pogosto na policah v italijanskih knjigarnah, nekatere so postale pravi bestsellerji, avtor se je večkrat pojavil na televizijskem ekranu, o njegovih delih pogosto pišejo literarni kritiki. Precej govora je bilo o njegovem delu «La stanza del Vescovo». Da so njegova dela precej brana, je tudi dokaz v tem, da jih je kar precej tiskanih tudi v ljudskih izdajah, v tako imenovanih Mondadorijevih «oscarjih». V zadnjem času je imel precej uspeha z deli «Vita di Gabriele d'Annunzio» in «Una spina nel cuore». Že dvajset let se ukvarja izključno s pisateljevanjem, prej pa se je ukvarjal z najrazličnejšimi poklici.

Pred nekaj tedni se je na policah prikazal njegov zadnji roman z naslovom «Vedro Singapore?». Založnik Mondadori je poskrbel za primerno lansiranje knjige in zato lahko pričakujemo, da se bo knjiga v Italiji dobro prodajala. Reklamo novemu Chiarovemu romanu so napravili tudi časopisi, ki sodijo drugim založnikom, v prvi vrsti Rizzolijev «Corriere della Sera», ki je v nedeljo, 15. februarja, posvetil celo stran objavi prvega dela tega romana pod naslovom čez devet stolpcev: «Se qualcuno scende alla stazione di Aidussina.»

Ta naslov je seveda vzbudil moje zanimanje in že čez nekaj dni sem pazljivo prebiral, kaj piše Piero Chiara o Ajdovščini. Spominjam se tudi, da je Chiara pred nekaj leti, na nekem srečanju z avtorjem v goriškem avditoriju povedal, da je bil v mladih letih uslužben kot sodnijski uradnik v naši deželi.

V romanu ta križev pot mladega sodnijskega uradnika, ki ga italijanska birokracija pošlje na prvo službovanje v Tabelj v Kamalsko dolino na rob italijanskega sveta, zatem v Ajdovščino, v svet, ki nima nič skupnega z italijanskim, in zatem še v Čedad, kjer se mož znajde ter tudi najde ženska prijateljstva, ter zatem še v Trst, od koder bi bil moral v Singapur, je zelo podrobno, doživeto in tudi prijetno opisan. Zdi se, da je protagonist sam pisec knjige. Morda pa je pri opisu protagonista uporabil druge osebe, ki so z njim bile v službi na sodiščih v že omenjenih krajih. To nas niti toliko ne zanima. Zanima nas dejstvo, da so naši kraji in naši ljudje prišli v roman, ki že preplavlja Italijo, da bodo ljudje, taki, ki jih politika in zgodovina ne zanimata, brali, da je italijanska država segala v kraje, kjer je bilo prebivalstvo druge narodnosti.

Že v opisu kratkega službovanja v Tablju se protagonist romana (stvari se dogajajo v začetku tridesetih let) sooča s tujim svetom, starim avstro-ogrskim svetom. Še bolj pride ta odnos z Italijanu tujim svetom v Ajdovščini in tudi v Gorici. Ko potuje mož iz Tablja v Ajdovščino, se za nekaj ur ustavi v Gorici. Tu se sreča s slovenskim svetom. Kar berimo, kar piše v italijansko pisanem originalu: «Gorizia mi si presentò con un volto straniero, austriaco, o meglio d'un tipo indefinibile ma in qualche modo attinente al carattere di un'area della quale avevo già toccato i margini a Pontebba. Per le strade e nel ristorante dove andai a pranzo, coglievo voci e frasi di una lingua che non era tedesca, né veneta come m'ero immaginato e neppure friulana.» Kasneje beremo še naslednje vrstice: «Tra Udine e Gorizia, o nel cuore stesso di questa città, avevo passato il limite della

jih v glavnem piše na tak način, da bo italijanski bralec v glavnem bral to ime tako kot ga beremo Slovenci. Gre za neke vrste fonetično transkripcijo slovenskega imena za italijanskega bralca.

V drugi polovici knjige pa živi protagonist v Čedadu, vedno v službi na sodišču. Tam spozna in vzljubi nekaj žensk. Zadnja, tista za katero najbolj hrepeni, pa se mu izneveri s tem, da izbere pot prostitutke in gre v prvo službo v neko javno hišo v Trst. Tako lahko ugotovimo tudi kje so bile nekatere javne hiše v tem vele mestu ob Jadranu. Priljubljena mladenka gre seveda dalje po svojih poti za zaprtimi okničami, protagonist pa se prav zaradi tega spre z najvišjim sodnijskim inspektorjem v deželi, s katerim se je že prej dvakrat sprl tako v Ajdovščini kot v Čedadu. Dogodek, bolje rečeno škandal, potišjo na italijanski način. Protagonista, ki je svojega visokega

Tr. dnevnik
15/03/1981

Beneški Slovenci se še vedno izseljujejo

«Novi Matajur» je objavil zanimive podatke o gibanju prebivalstva v Dreki, ki so več ali manj značilni za vso Beneško Slovenijo. V občini je umrlo 7 ljudi, osmi domačin, in sicer iz Dol. Dreke, pa je umrl v Belgiji. Staršem iz Dreke so se rodili trije otroci, in sicer po eden v Münchnu, Zürichu in Luganu. Noben otrok se ni rodil v domači občini. Poročilo se je 10 domačih parov, a od teh trije po svetu, eden pa je iz druge občine. Dne 31. decembra 1979 je občina Dreka štela 432 ljudi, 210 moških in 222 žensk, na dan 31. decembra 1980 pa 421 oseb, 207 moških in 214 žensk. Število prebivalstva se je v občini od 1. 1979 zmanjšalo za 11 ljudi. Priselilo se je 31 ljudi, 8 moških (od teh 7 financarjev) in 3 ženske, izselilo pa 30 oseb, 10 moških (od teh 5 financarjev) in 10 žensk.

GOSPODARSTVO,
13.3.1981

V SOBOTO V KULTURNEM DOMU

V Novi Gorici zanimivo srečanje folklornih skupin

Nastopili so tudi Goričani, Tržačani, Benečani in Rezijani - V Solkanu dvodnevni seminar za folkloriste

Zveza kulturnih organizacij iz Nove Gorice je v soboto v novem Kulturnem domu pripravila izredno zanimivo folklorno prireditev, na kateri so nastopile skupine iz zamejstva in Slovenije. Pred natrpano dvorano, ki se je za take prireditve pokazala pretesna, so nastopili godci iz Rezije, folklorna skupina Karol Pahor iz Pirana, Beneška folklorna skupina, ženska pevška skupina Stu ledi iz Trsta, folklorna skupina Travnik iz Gorice, Pevke z Raven, folklorna skupina Stu ledi iz Trsta ter Rezijanska folklorna skupina.

V dveurnem programu so nastopajoči prikazali del ljudske kulture iz prejšnjega stoletja in prvih let našega. Tako so Goričani z »goriško šagro« ponazorili ples, ki so bili v običaju v Gorici in okolici in ki so pokazatelj kraja, ki je stičišče več kultur. Tržačani so v pesmi in plesu potrdili navade na tržaškem Krasu. Zanimivost zase so seveda predstavili Rezijani, ki so s svojimi tradicionalnimi plesi ter s pesmi v karakterističnem rezijanskem narečju povsem navdušili občinstvo, ki je z množično prisotnostjo tudi na tej prireditvi potrdilo, da si tudi vnaprej želi takih pobud.

Poleg treh zamejskih skupin, ki so že uveljavljene, velja omeniti tudi nastop Beneške folklorne skupine, ki se je ustanovila pred kratkim in je svoj krstni nastop imela prav na letošnjem Dnevu emigranta v Čedadu.

Ob robu prireditve pa je bil v

Solkanu dvodnevni seminar, katerega so se udeležili številni predstavniki folklornih skupin iz Slovenije. Na njem so goriški in tržaški folkloristi prikazali zanimivosti in osnove plesov, ki jih predstavljata obe skupini. (pr)

R. ducanik
10/03/1981

BENEŠKA SLOVENIJA HAJDIMO V REZIJO

Trinkova potopisa z Brecljevim orisom Beneške Slovenije in Rezije ter zajetno bibliografijo

Celjska Mohorjeva družba je posvetila zadnjo knjigo zbirke «Naši kraji» Beneški Sloveniji in Reziji. Naslov knjige, ki je izšla lani, je «Ivan Trinko — Beneška Slovenija — Hajdimo v Rezijo». Sam naslov nam pove, da vsebuje knjižica dva Trinkova potopisa, pomemben delež pa je k izdaji prispeval tudi Marijan Breclj, ki je za priložnost napisal kratek oris Beneške Slovenije in Rezije ter sestavil bogat izbor iz beneškoslovenske in rezijanske bibliografije.

Najprej se moramo pri ocenjevanju knjige pomuditi ob dneh Trinkovih potopisih (Beneška Slovenija — Hajdimo v Rezijo). Izbranja je očitno, da je Ivan Trinko vzel v roke pero zato, da bi seznanil čimveč bralcev v Sloveniji o tem, kako živijo njihovi bratje pod Matajurjem in v Reziji. Oba potopisa sta torej preprosta, brez posebnih znanstvenih ambicij, sta pa zato toliko bolj polna ljubezni, ki jo je pisatelj imel do svoje zemlje in svojih ljudi.

Trinkove besede bodo tako dobrodošle tudi sodobnemu bralcu in mu nudile precej informacij ter nauk o globoki narodni in človeški zavesti. Trinko je oba spisa sestavil tako, da nam daje zemljepisne, zgodovinske in gospodarske podatke, opisuje pa še navade in tudi kakšno «napako» ljudi in sploh življenje v zakonitih beneških in rezijanskih vaseh. Iz opisov in razmišljanj pa je povsem očiten položaj beneških Slovencev pod kraljevino Italijo.

Trinko ugotavlja razne načine raznarodovanja in obtožuje italijanske oblasti nasilja nad Slovenci. Pisatelja najbolj boli, da Slovenci v Benečiji nimajo svojih šol, nasprotno, šole so namenjene prav raznarodovanju. V tem smislu naj citiramo naslednjo Trinkovo ugotovitev: «Učiteljskemu osebju (navadno so le učiteljice) je prepovedano uporabljati slovenščino v šoli. Šolski nadzornik v Čedadu, kateremu so izročene v nadziranje naše šole, sploh najbolj skrbi za to, da se čimprej zatre uboga slovenščina.» V pomanikljivi izobrazbi beneških Slovencev vidi Trinko veliko slabost za ohranjanje narodne zavesti. Druga hiba, ki jo je Trinko poudaril predvsem v spisu Hajdimo v Rezijo, je izseljevanje ljudi, ker je pač domača zemlja nad vse skopa in ne nudi preživljanja kruha. Problem šol in izseljevanje, oziroma gospodarska šibkost Benečije in Rezije so še danes ždjoča vprašanja. Tudi marsikatera druga težava, ki jo že Trinko navaja, pesti še danes Slovence pod Matajurjem in v Reziji. Zanimiv je pa primer, da je Trinko zavrnil tezo da so Rezijani Rusi, kot izmišljeno in neresno. Še danes pa se marsikateri Italijan oklepa te domneve in noče priznati, da je rezijanska slovensko narečje.

Knjigo celjske Mohorjeve družbe, ki je posvečena Beneški Sloveniji in Reziji, dopolnjujeta prispevka Marijana Breclja. Najprej lahko preberemo Brecljev kratek oris Beneške Slovenije in Rezije. V njem podaja pisec zemljepisno podobo dežele, zgodovinski oris obeh pokrajin in numo kulturnozgodovinsko podobo. Nadalje navaja razne zapiske v slovenskem jeziku v Slovenski Benečiji ter pregleda vprašanje šolstva in umetnostno-zgodovinske spomenike. Pomemben delež odmerja Breclj delovanju različnih beneških društev in posameznim kulturnopolitičnim delavcem. Velik del nisanja o tem sega seve-

Zadnji del knjige prinaša izbor beneškoslovenske in rezijanske bibliografije. Omenjena bibliografija je sestavljena v približno 1500 enot, kar pomeni, da gre za enega izmed najširših objavljenih bibliografskih izborov, ki govorijo o Beneški Sloveniji in Reziji. Knjiga Mohorjeve družbe je tako zanimiv priročnik in hkrati kulturno dejanje.
A. M.

Pr. dnevnik
08/03/1981

8.3.81

Delovni program novega vodstva gorske skupnosti Nadiških dolin

Odbor sestavlja KD s podporo PSI in PSDI

ČEDAD — Po izvolitvi predsednika Giuseppa Chiucha in novega vodstva, je skupščina gorske skupnosti Nadiških dolin v četrtek razpravljala o novem delovnem načrtu. Gorska skupnost Nadiških dolin je nadobčinski organ, ki zajema številne obmejne občine, kjer večina prebivalstva govori slovensko, in sam Čedad. V tem območju je število zdomcev in starih ljudi zelo veliko, kar je posledica gospodarske zaostalosti in pomanjkanja storitev, zlasti stanovanj.

Veliko novost za gorsko skupnost predstavlja programski sporazum in d krščansko demokracijo in PSI ter PSDI, na osnovi nekaterih programskih obvez, s katerimi se bodo soočali v najkrajšem času. Točke so naslednje: odobritev splošnega razvojnega načrta; uresničitev načrta za umestitev novih podjetij v industrijski coni v Špetru Slovenov in bližnjih občinah; študija za ustanovitev službe za zbiranje in odpravljanje trdnih odpadkov; odobritev načrta za turistična naselja na Matajurju, hkrati pa preučitev možnosti uresničitve, sporazumno z oblastmi iz Slovenije, velikega turističnega objekta Matajur - Livek. Najavljeni delovni načrt obravnava tudi vrsto vprašanj, ki zadevajo kmetijstvo, industrijo in obrtništvo, turizem, socialne storitve in drugo.

Poseben poudarek je tudi namenjen potrebi po okrepitvi struktur za ovrednotenje in ohranjanje velikega etnično-jezikovnega bogastva in navezovanja tesnejših stikov z

gorsko skupnostjo iz Tolmina. V dokumentu novega vodstva je še rečeno: «Upajmo, da bodo gospodarske koristi, ki jih predvidevajo osimski sporazumi razširjene tudi na naše področje, da bi s tem olajšali splošni napredek».

Od programskega sporazuma so ostali izločeni komunisti in neodvisni. Vendar, če je treba izključitev komunistov pripisati političnim razlogom (zaradi sporazuma o nadobčinskih ustanovah med KD, PSI in PSDI v videmski pokrajini), je diskriminacija do neodvisnih popolnoma nerazumljiva.

Tudi zato je župan Grmeka inž. Bonino obsodil splošen del programa, zlasti zaradi pomanjkljivega splošnega pogleda na stvarnostjo Nadiških dolin, njihovo vlogo, zgodovino in značilnosti. Tudi predloge zato označuje dvoumnost, negotovost, pomanjkljivost. Bonini se zavzema za boljše načrtovanje razvoja in stvarnejšo uporabo investicij in sredstev za posege na posamezna področja; vse to za uresničenje samostojne gospodarske strukture. V debato so posegli tudi številni drugi svetovalci: Biasizzo, Pinatto, Salvagno, Trinko, Namor in Specogna (KD), Paussa (PSDI), Rucli (neodvisen), Battocletti in Blasetig (KPI).

Komunisti so pripravili dve resoluciji, ki ju je skupščina soglasno sprejela. V prvi komunist ugotavlja, da se je novoizvoljeno vodstvo opredelilo za uresničenje smernic osimskega sporazuma in zadoljuje

jo predsednika gorske skupnosti, naj v najkrajšem času vzpostavijo stik z tolminsko občinsko upravo in povabi njene člane na informativni sestanek v Špetru.

Z drugo resolucijo, ki jo je predložil svetovalec Blasetig pa komunisti obvezujejo vodstvo, naj nemudoma seznanijo skupščino z delom, ki je bilo doslej opravljeno glede splošnega načrta za razvoj gorske skupnosti, o katerem se bodo nato izrekle vse socialne, politične in kulturne sile.

D
JK. dnevnik
07/03/1981

BENEŠKI DNEVNIK

Pobuda za ustanovitev večnamenske javne ustanove za beneško kulturo

«Inštitut za slovensko kulturo» bi moral združevati dejavnost slovenskih organizacij v videmski pokrajini

ČEDAD — Obstaja določena razlika med prvo in drugo deželno konferenco o kulturni dejavnosti v Furlaniji - Julijski krajini. Na prvi, leta 1977 (odbornik Mizzau) je prevladovala neorganiziranost, ki se je dejansko omejila na prevlado velikih kulturnih organizacij in na razpršitev sredstev 200 zasebnim ustanovam.

Na drugi konferenci pa so skušali preučiti možnost preureditve predmeta, kot so to dejansko zahtevale tudi slovenske organizacije, ki so lahko z novim načinom dela zadovoljne. Resnici na ljubo bo tre-

ba številne poglede še poglobiti in natančneje določiti. Na primer vprašanje večnamenskih središč, ki jih dežela še vedno podcenjuje, ne da bi upoštevala, da so le-ta lahko učinkovito sredstvo, za premagovanje in odpravljanje nesporazumov, ločitev in tekmovalj. V ospredju je tudi vprašanje decentralizacije uprav. Obstaja tudi nevarnost nadaljnje razpršitve posegov, kateri se lahko izognemo le z zagotovitvijo storitev, struktur in drugih sredstev. Pred nami je tudi negativen primer videmske pokrajine, ki se ni udeležila konference, premalo pa je vpletena tudi v stvarnost teritorija (predstavila ni niti uradnih spisov konference o etnično-jezikovnih skupnostih).

Vprašanje glede «posebne pozornosti, ki jo namerava dežela nameniti kulturnim pobudam slovenske narodnostne skupnosti» pa nedvomno terjaja nekaj ugotovitev.

Predvsem je treba poudariti, da sta nalogi kulture in šole ločeni, njuni cilji pa vendarle dopolnilni. To pomeni, da slovenska manjšina zahteva državni zaščitni zakon na osnovi zgodovinskih dejstev delovanja aktivnih članov manjšine in splošne svobode. Korist Beneške Slovenije je predvsem v tem, da se znebi krajevnih interesov in na originalen način vključi v deželo: to pa seveda terjaja veliko naporov s strani naših združenj. Ob nalogah države, ima tudi dežela vrsto obveznosti, ki bi jih morala izpolniti in ki jih lahko navedemo: stajna vzgoja in izobraževanje, ljudska univerza, zdomstvo, gospodarstvo, gledališče, tisk, radiotelevizija, otroške kolonije, glasbena in pevska dejavnost, umetnost, mladina.

Prav zato namerava slovenska narodnostna skupnost v Benečiji v celoti, in v prvi osebi (brez posredovanja in tujih vmešavanj, ki so se pogostoma porajala) izkoristiti deželna dolžila.

Razen tega deluje v videmski pokrajini okoli trideset krožkov in kulturnih ter zdamskih organizacij, ki so si z dolgoletnim delovanjem nabrali ogromno izkušenj na različnih ravneh in okoljih (kultura in ljudska tradicija, vzgoja mladih in odraslih, jezikovni in kulturni tečaji, okrepitev gledališče in folklorne dejavnosti, politika slovenske manjšine, zdomstvo, ureditev teritorija, gospodarske pobude).

Prav zato so Slovenci videmske pokrajine mnenja, da bodo znali biti posredniki raznih državnih in deželnih določil (deželni zakon o kulturi, zakoni za krajevne kulture in drugi), s katerimi bodo razpolagali.

Prav zato se je v okviru druge konference rodila misel o ustanovitvi večnamenskega središča (v špetru Slovenov) za potrebe naše skupnosti, ki naj bi se imenovala «Inštitut za slovensko kulturo». To naj bi bila ustanova, v okviru katere bi deloval muzej, knjižnica, sejna dvorana in drugi potrebni objekti. S tem bi dali tudi primereno razsežnost delovanju slovenskih ustanov v videmski pokrajini, ki so vse preveč izpostavljene nerazumevanju, dvomom in prevaram. Skratka, javni inštitut, ki bi združeval dejavnost krožkov in dežele, občin, s katerimi so pripravljene podpirati Beneške Slovence.

PAVEL PETRICIG

Pp. dušanik

04/03/1981

NA POKRAJINSKEM KONGRESU BIVŠIH PARTIZANSKIH BORCEV

Videmska ANPI za prijateljstvo s sosedi in za globalno zaščito Slovencev v deželi

VIDEM — Na našem zadnjem kongresu, ki je bil prav v tem avditoriju meseca aprila 1976. leta, smo bili podčrtali našo obvezo, da hočemo živeti v prijateljskih odnosih s sosednjo državo, in voljo za spoštovanje, razumevanje in zaščito prebivalstva slovenskega jezika na področju Furlanije, ki je še danes predmet sovražne in ustraholne gonje ali interesiranih psevdokulturnih spekulacij. Vedno smo trdili, da predstavljajo etnične skupine v našem alpskem pasu most prijateljstva med državami, ki jim pripadajo in njihovo izvorno domovino in ki razvijajo zelo važno vlogo v pospeševanju človeških in kulturnih bogastev. In to ne pomeni načeti vprašanja celovitosti republike, kakor čvekajo šovinisti in fašisti, pač pa delovanje za dobre sosedske odnose v tem delu Evrope, ob popolni interpretaciji sklepov v Helsinkih, osimskih sporazumov ter člena 3 in 6 italijanske ustave, je dejal med drugim v svojem obširnem poročilu Federico Vincenti, predsednik pokrajinskega in deželnega odbora ANPI na pokrajinskem kongresu zveze v Vidmu.

Pokrajinski kongres je bil v veliki dvorani zavoda Zanon ob prisotnosti najvišjih civilnih in vojaških oblasti dežele Furlanije - Julijske krajine v soboto, 28. februarja, in nedeljo, 1. marca. Že v soto zvečer sta pozdravila kongres predsednik deželnega sveta Mario Colli in videmski zupan Candolini.

Med gosti so bili med drugimi videmski prefekt Spaziante, kvestor Bisogno, komandant divizije Mantova general Ianucci, komandant karabinjerjev Cocco, komandant divizije Julia Caccamo, številni zupani, deželni in pokrajinski svetovalci, poslanci in senatorji ter predstavniki strank ustavnega loka.

Iz Jugoslavije so bile prisotne delegacije bivših borcev iz vseh sosednjih občin, republiško delegacijo pa je vodil Bogo Gorjan. Njegov pozdrav so sprejeli kongresisti z dolgotrajnimi aplavzi. Uradno pa je predstavljal Socialistično federativno republiko Jugoslavijo konzul Vladimir Plečaš iz Trsta. Bivše partizane Benečije je zastopalo pet delegatov in več gostov. Delegacijo iz Režije je vodil predsednik sekcije Enzo Letič.

V svojem dolgem poročilu se je predsednik Vincenti dotaknil vseh najvažnejših nacionalnih in mednarodnih problemov: ekonomska in moralna kriza v Italiji, terorizem in boj proti njemu, vprašanje brezposelnosti in zaposlitve, vprašanje šolstva, vloga naše dežele za mirno sodelovanje s sosednjimi državami, razorožitev, napad fašistov na mlado demokracijo v Španiji, socialni problemi bivših borcev, in kot že uvodoma povedano, problemi slovenske nacionalne manjšine v Italiji ter drugo. Predsednikovemu poročilu je sledila zelo tehtna in poglobljena debata.

V imenu sekcije ANPI iz Benečije je pozdravil kongres Izidor Predan, ki se je zahvalil furlanskim partizanom za konkretno solidarnost, ki so jo izkazali beneškimi Slovincem tudi s postavitvijo spomenikov padlim za svobodo v obmejnem pasu od Kolovrata do Kaniina. Pozval je kongres naj se zavzame za globalno zaščito Slovencev v Italiji brez njihove delitve po kategorijah in pokrajinah, kar je kongres sprejel z odobravanjem. V resoluciji, ki jo je pripravila politična komisija, je med drugim napisano, da kongres obvezuje strukturo združenja, da podpre prošnjo in zahteve etnično - jezikovnih skupin, ki obstajajo v deželi, da bi jim zagotovili izvrševanje socialnih, civilnih in kultur-

nih pravic v duhu in črki ustave, da bi delovale za zagotovitev globalne zaščite slovenske manjšine v skladu z osimskimi sporazumi.

V dopoldanskih urah v nedeljo, 1. marca, je govoril na kongresu predsednik vsedržavne zveze partizanov ANPI, zlata kolajna odpora, Arrigo Boldrini. V daljšem posegu se je tudi on dotaknil vseh važnih nacionalnih in svetovnih vprašanj, posebno pa se je zavzel

za razorožitev in proti oboroževanju, za katerega se dnevno zapravi tisoč milijard lir na svetu. Kongres se je zaključil pozno popoldne z izvolitvijo novega glavnega odbora ter delegatov za vsedržavni kongres, ki bo konec tega meseca v Genovi. V novem glavnem odboru so trije Slovenci, Mario Bernjak iz Dreke, Ilirijo Skavnik iz Šentlartarja in Enzo Letič iz Režije.

IZIDOR PREDAN

Re. dnevnik
03/03/1981

Srečanje plesalcev pevcev in godcev

Prireditve bi lahko imenovali tudi Primorska
poje in pleše - Na prireditvi veliko zamejstva

«Primorska pleše in poje» — tako bi lahko poimenovali letošnje Srečanje ljudskih godcev, pevcev in plesalcev, ki bo v soboto, 7. marca v novem Kulturnem domu v Novi Gorici.

Srečanje, ki ga redno prireja Odbor za folkloro pri Zvezi kulturnih organizacij, pri tokratni prireditvi pa so seveda organizacijo prevzeli novogoriški kulturni delavci in Odbor za folkloro pri zvezi slovenskih kulturnih društev v Italiji, je potovalnega značaja. Izmenično ga namreč organizirajo v različnih slovenskih pokrajinah in takrat pač nosi pečat gostiteljice.

Malokrat pa je v celoti posvečen prikazu ljudskega pevskega, glasbenega in plesnega izročila določenega področja, zato bo verjetno novogoriška prireditev med vsebinsko najbolj zaokroženimi iz celotnega ciklusa.

Na prireditvi bodo nastopile vse folklorne skupine, ki frenutno delujejo tostran in onstran meje in bodo dejansko prikazale vso plesno izročilo, ki je bilo za enkrat na širšem področju Primorske razširjeno.

Gre torej za edinstven primer skupnega nastopa vseh primorskih skupin in tudi predstavitev, ki je v takšni zasedbi prava in do sedaj najpopolnejša, primorske folklorne tradicije, kolikor je bila do danes preučena. Zanimivost sloni pretežno na vsebini bolj kot mogoče na izvajalcih, nekatere skupine so mlade ali pa ne nastopajo veliko, in med drugim so tudi točke take, ki bolj navdušijo vsaj površne poznavalce folklorne, kakor pa širše občinstvo.

Zato je potrebna opomba za tiste, ki se na folklorno tradicijo primorske Slovenije in slovenske narodnostne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini nekoliko bolj soočajo: oznaka «primorsko ljudsko izročilo» hoče samo približno, zato pa ne označuje prvin in značilnosti različnih folklornih tradicij določenih krajev. Pri pregledu nastopajočih bo to veliko bolj jasno.

Če začnemo pri predstavnikih slovenske narodnostne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini, je treba poudariti, da bodo nastopile kar štiri skupine, ki nekako okrivajo celotno področje, koder žive Slovenci.

Novogoriško srečanje bodo uvedli in zaključili Rezijanci. Začetki bodo sicer samo podri na «cytire» in na «bunkulo», zaključili pa plesalci. Rezijanska folklorna skupina dejansko sodi med najstarejše folklorne skupine sploh, saj prvi uradni nastopi segajo še v prejšnje stoletje. Pravzaprav pa sploh ne gre za folklorni ansambel v standardnem pomenu besede, kajti skupina izvaja še živo folkloro, tako, ki jo ob različnih priložnostih v Reziji znajo zaplesati vsi domačini. Zato so člani rezijanske folklorne skupine nekakšni posredniki širšemu občinstvu dragocene zapuščine, ki je v slovenskem kulturnem prostoru velika redkost, in

hen, čeprav je treba upoštevati, da je vpliv mesta občuten, kar pomeni, da je na račun elegancije utrpela razigranost.

Še bolj je to občutiti pri plesih in pesmih tržaške okolice, kakor jih prikazuje tržaška folklorna skupina «Stu ledi». Tudi splet tržaškega ansambla, ki nastopa že od leta 1973, se naslanja na potek vaške «šagre». Težko bi bilo drugače, kajti ravno ob veselih dogodkih so nekdanj najraje ali skoraj izključno plesali. Pri tržaških plesih in tudi nošah je ob vplivu mesta zelo viden vpliv morja, na kar spominja rahlo pozibavanje v bokih.

O podobnih vplivih lahko govorimo tudi pri plesih iz slovenske Istre, ki jih izvaja piranska folklorna skupina «Karol Pahor». Skupina, ki deluje v istoimenskem kulturnem društvu, uspešno in zelo pogosto nastopa že skoraj polnih 20 let. Poleg domačih ima ta skupina v repertoarju še vrsto drugih točk iz ostalih slovenskih in jugoslovanskih pokrajin, kakor tudi tržaška in deloma goriška, kajti sodi med reproduktivne, torej med skupine, ki ponazarjajo določeno kolklorno izročilo.

Medtem ko predstavlja skupina «Ivan Laharnar» iz Šentviške gore izvirne skupine, torej tiste, ki plešejo samo ljudsko izročilo domačega kraja. Najčesteje je to izročilo še živo, kakor v Reziji ali pa nekoliko prirejeno. Pleše, ki jih izvaja skupina iz Šentviške gore, bi težko uvrstili med «verodostojne» primorske, kajti v njih je veliko več alpskih — bolj poskočnih — elementov in tudi noša se precej razlikuje.

Pevsko primorsko izročilo bosta v Novi Gorici zastopali dve ženski pevski skupini in sicer pevke iz Ravna (nad Koprno) in članice tržaške pevске skupine «Stu ledi». Predstavili bosta izključno domače — torej istrske in tržaške — pesmi in to na najbolj pristen, neprerejen način.

Pevke iz Ravna občasno sodelujejo s piransko folklorno skupino, medtem ko so pevke «Stu ledi» članice skupine, čeprav velikokrat nastopajo samostojno tudi s celovečernim programom.

Z beneško folklorno skupino pa bo tokrat nastopila tudi skupina beneških «blumarjev», ki prikazuje zelo stare in najvse zanimive pustne običaje njihove rojstne vasi Črni vrh. Na pustni torek, v zadnjih letih tudi na pustno nedeljo, se namreč skupina črnovrških fantov preobleče v «pustove» — to so posebno bele maske z značilnim klobukom in z velikimi zvonci — in opravi predpisani obredni tek okoli vasi, da prežene zle duhove in napove boljši letni čas. Letos bodo «blumarji» svojo pot opravili dvakrat, čeprav bo seveda druga, v dvorani, manj privlačna, mogoče pa bodo učinki enako blagodejni. (bp)

ki je bila podvržena različnim znanstvenim in strokovnim raziskavam in tudi bolj ali manj odkritemu tujemu prilaščanju.

Veliko manjšo in krajšo tradicijo pa ima folklor, kot plesno izročilo, v Benečiji. Šele pred kratkim so bili zapisani nekateri plesi in skupina, ki jih izvaja, tokrat prvič izven domačih dolin, je zelo mlada.

Nekaj več izkušenj pa si je nabrala goriška folklorna skupina «Travnik», ki v tej zasedbi nastopa že drugo leto. Nasledila je sodovenjski folklorni skupini in od nje tudi prevzela osnovni koncept — raziskati in prikazati domače pleše. Ze za svoj prvi nastop je pripravila splet goriških pesmi in plesov, ki se odvijajo po pravilih, nekdanje poletne «šagre». Zato je ples precej živa-

Tr. ducemi
01/03/1981

Trinkov koledar za leto 1981

Ob koncu prejšnjega leta je v Gorici izšel tradicionalni Trinkov koledar letnik XXIX. Uredil ga je Jožko Kragelj, ki je to skrb prevzel po smrti prof. Rada Bednarika, njegov odgovorni urednik je dr. Stojan Brajša, natisnila pa ga je tiskarna Budin.

Koledar je žepni po obsegu, vendar po vsebini zanimiv ne samo za beneške Slovence, ampak za vse, ki jih zanima preteklost in sedanost te slovenske deželice. Razveseljivo je tudi, da se zadnja leta vrača delež sodelavcev iz Beneške Slovenije, kar je opazno zlasti v letošnjem zvezku. V Trinkovem koledarju za leto 1981 sledi običajnemu koledarskemu delu govor videmskega nadškofa msgr. Alfreda Battistija dne 24. novembra 1979 na proslavi 25-letnice smrti prof. Ivana Trinka. Govor je pomenil dostojno počastitev spomina msgr. Trinka, videmski nadškof pa je v njem hkrati pravilno ovrednotil važnost ohranitve izvirne narodne omike Nadiških dolin. Urednik koledarja je objavil korespondenco med Alojzijem Frankom in Ivanom Trinkom iz let 1880-83. Franko, takrat še srednješolec in nato dunajski študent prava, je Trinku poslal tri pisma i Gorice in dve z Dunaja. Trinko, ki je bil enako star kot Franko, se je v tistih letih sam začel učiti slovenščine, v želji po izpopolnjevanju pa je začel iskati stikov z goriškimi dijaki, ki so na gimnaziji imeli kot predmet tudi slovenščino. Kasnejši odvetnik je tako postal Trinku prvi mentor pri spoznavanju materinega jezika. Marijan Brecelj objavlja dve pismi, ki ju je Trinko poslal Marici Nadlišek-Bartolovi, urednici ženskega časopisa Slovenka. Trinko je bil občasni sodelavec Slovenke, vendar se pismi ne dotikata le revije, marveč pisec prijateljsko kramlja o vsemogočem, tako o razmerah v Beneški Sloveniji, svetovnih literarnih pojavih, glasbi, o svojih potovanjih po Reziji itd.

Izidor Predan je napisal dva članka, o zadnji poti msgr. Ivana Trinka ter 25-letnici ustanovitve kulturnega društva »Ivan Trinko«. Do zamisli o ustanovitvi je prišlo prav na dan pogreba beneškega očaka; domači ljudje so sprva z nezapanjem gledali na to pobudo, razveseljivo pa je, da so se osrednjemu društvu v Čedadu zadnja

leta pridružila še številna druga po vaseh, ki delujejo v duhu Trinkovega izročila. Martin Jevnikar piše o beneškem Slovencu, slavnem pridigarju Antonu Podreki (1794-1870), ki je deloval v Italiji. Krajši zapis s fotografijo je namenjen najstarejšemu slovenskemu duhovniku msgr. Antonu Rutarju iz Gorice, dolgoletnemu prijatelju msgr. Trinka. Rutar je poskrbel, da so Trinku na grob postavili spomenik, njegova zasluga pa je tudi, da že 28 let izhaja Trinkov koledar. Msgr. Rutar je lansko leto obhajal v Pevmi 70-letnico mašništva. Tinac Trinko je napisal ljudsko pripoved v beneškem narečju, v narečju sta tudi dva zapisa Emila Cenčiča, ki govorita o tem, kako so si beneškoslovenski ljudje nekdanj pomagali pri boleznih ljudi in živali, ter o alkoholizmu, ki je nekdanj razsajal po teh krajih in uničeval človeško srečo. V letošnjem Trinkovem koledarju je objavljen tudi govor Emila Cenčiča na lanskem zborovanju na Kamenici, v katerem je s človeškega in krščanskega stališča ostro obsodil tiste neznance, ki so skušali to zborovanje preprečiti in odvrniti ljudi od njega.

Urednik koledarja je dal natisniti tudi dve prigodni pesmi beneškega pesnika Petra Podreke, ki sta se ohranili v Trinkovi zapuščini. Prva je bila napisana ob 50-letnici mašništva in 25-letnici škofijskega službovanja videmskega nadškofa Andreja Casasola leta 1881, druga pa ob novi maši beneškega rojaka Janeza Plata leta 1877. Zanimiva je tudi pripoved Meri iz Žabnic v narečju o domačih navadah ob verskih in ljudskih praznikih. Koledar zaključujeta običajna letna kronika dagajanj v Beneški Sloveniji in voščilo urednika Benečanom doma in po svetu.

Iz vsebine koledarja velja omeniti še dve pesmi, »Kdo jim je pisal usodo?« Ljubke Šorli in »Msgr. Rutarju ob železni maši 1910-1980«, natisnjenih pa je tudi nekaj pregovorov in šaljivih zgodb v domačem narečju. Številne so tudi fotografije z aktualno vsebino. Trinkov koledar pomeni skratka nekakšen almanah letnega dogajanja v Beneški Sloveniji, z objavljanjem spisov iz bogate Trinkove zapuščine pa stalno budi spomin na očaka beneških Slovencev. Koledar je v duhu Trinkovega izročila uprt v preteklost, sedanost, prihodnost in opravlja tako neprecenljivo nalogo v narodnem prebujanju slovenskih ljudi v Nadiških dolinah.

M.

Problematika jezikovnih manjšin v državi v soboto in nedeljo na zasedanju v Vidmu

Prireja ga «Lega democratica» v sodelovanju s krožkom «Studenti» iz Špetra in skupino «Ricerca e presenza» iz Gorice - Pobuda izhaja iz ugotovitve, da se italijanski katoliški krogi doslej še niso sistematično spoprijeli z vprašanjem manjšin

VIDEM — V soboto, 31. januarja, in v nedeljo, 1. februarja, bo v Vidmu vsedrjavno zasedanje na temo: Jezikovne manjšine v Italiji — nezaščitene etnično - jezikovne skupnosti in demokratična država. Zasedanje prireja Demokratična zveza («Lega democratica») v sodelovanju s kulturnim krožkom Studenti iz Špetra ob Nadiži in skupine «Ricerca e presenza» iz Gorice. Zasedanje, ki bo v inštitutu «Msgr. F. Tomadini» bo v dopoldanskih urah odprl Massimo Olmi, nakar bo evropska poslanka Paola Gaiotti De Biase podala poročilo «Manjšine in evropska ureditev», kateremu bo nato sledila razprava. Popoldanski del prvega dne zasedanja bo odprl profesor florentinske pravne fakultete Ugo De Siervo, ki bo govoril na temo «Etnično - jezikovne manjšine in pluralistična država»; temu bo sledilo poročilo predsednika italijanske zveze teologov msgr. Luigija Sartorija, ki bo spregovoril o evangelizaciji, napredku človeštva in manjšinah; sledila bo razprava, prvi dan zasedanja pa bodo prireditelji sklenili z mašo, ki bo v čedadski stolnici, pri kateri bodo sodelovali pevski zbori Candido iz Vidma, Planinka iz Ukev in Nediški puobi iz Podbonesca.

Drugi dan zasedanja se bo začel z okroglo mizo, pri kateri bodo sodelovali predstavniki jezikovnih manjšin; razpravi bodo sledile rep- like poročevalcev, skleplni govor pa

bo imel predsednik združenja Lega democratica Livio Pescia.

Cilje in namene zasedanja so prireditelji orisali na včerašnji tiskovni konferenci v Vidmu, na kateri so spregovorili Gino Cocianni za združenje Lega democratica, Riccardo Ruttar in Ferruccio Clavora za kulturni krožek Studenti iz Špetra ter Franco Gaggioli in Nicolò Fornasir za skupino Ricerca e presenza iz Gorice. Na njej so sami poudarili, da pobuda izhaja iz negativne ugotovitve, da se italijanski katoliški krogi doslej še niso sistematično spoprijeli z vprašanjem jezikovnih manjšin, ki žive v državi. To zasedanje je torej le prvi korak, s katerim nameravajo prireditelji senzibilizirati katoliški svet o problemu, ki je bistvene važnosti za razvoj demokracije v državi. Poudarili so, da je treba vsem manjšinam priznati enako dostojanstvo in enako vrednost ter istočasno podčrtali, da je treba manjšine enako zaščititi ne glede na njihovo število, na njihovo geografsko lego, ne glede na težo njihovih zahtev in ne glede na njihovo sedanjo stopnjo osveščenosti o svoji bitnosti.

Na tiskovni konferenci so prireditelji tudi podčrtali, da je ustavna dolžnost države izdati zaščitne norme, ki bi enako jamčile vse manjšine in istočasno dovolile vsem socialnim formacijam in posameznikom, ki jih sestavljajo, prosto izbiro načinov konkretnega izvajanja

zaščite, glede na različne stvarnosti, ki so se izoblikovale med razvojem zgodovine. Poudarili so, da ni manjšina tista, ki mora zahtevati varstvo ali zaščito: za to je zadolžena država, ker mora ustvariti pogoje za zaščito in razvoj skupnosti in to v vseh sektorjih njenega življenja: v kulturnem, jezikovnem, socialnem, gospodarskem in političnem.

Re. duonik
27/01/1981

»Primorska poje« v Ljesah

V Ljesah je nastopilo 12 pevskih skupin: Oktet France Bevk iz Ota-leža pod vodstvom Pavla Magajne, moški zbor Šimen Golja iz Kneže pod vodstvom Branka Jana, moški zbor Soča iz Nove Gorice pod vodstvom Marijana Cigliča, mešani zbor Jadran iz Milj pod vodstvom Cveta Marca, moški zbor Briški Grič iz Šte-verjana pod vodstvom Ivana Klanjščka, mešani zbor Slovenec iz Boršta pod vodstvom Draga Petarosa, Primorski študentski oktet iz Kopra pod vodstvom Mirka Slosarja, lovski zbor Zlatorog iz Vipave pod vodstvom Franca Zupančiča, mešani zbor Hrast iz Doberdoba pod vodstvom Karla Lovrenčiča, oktet Javor iz Pivke pod vodstvom Leona Kerne-za, mešani zbor France Bevk iz Prva-čine pod vodstvom Klavdija Koloi-nija in mešani zbor Igo Gruden iz Nabrežine pod vodstvom Matjaža Ščeka.

Tudi ta revija je pokazala slabosti pri večini zborov, poleg tega so bili vsaj trije premalo pripravljene, da bi lahko zadostili javnemu nastopu. V nekaterih zborih je bil pretežni del mladih pevcev, in to dobrih glasov, ki pa še niso dosegli potrebne homogene-nosti in celotne potrebne zlitosti.

Zato bo treba prav mladim pevcem posvetiti vso skrb pri vokalni izobra-žbi. Sicer pa smo čutili površnost bolj pri starejših zborih, ki niso dovolj ustrezali izgovorjavi, intonaciji, enotnosti delovanja, homogenosti; preveč je bilo mest odprtega petja, zlasti v f in ff, zaradi česar je petje izgubilo na lepoti. Pojavilo se je tudi portamentiranje in izrazit način gli-sandirajočega petja pri ženskih gla-sovih. Tudi interpretacijska plat je pokazala dokajšnjo slabokrvnost, ki je bila v določeni meri prisotna tudi pri tistih zborih, ki so vendar odražali neko hotenje poleg bolj ali manj očitnih prizadevanj in tudi priprav (zbor iz Kneže in Nove Gorice). Pogrešali smo več poustvarjalne zavze-tosti, petje je bilo tudi v trenutkih vokalne ubranosti in kompaktnosti premalo izrazito, enolično, nepriza-deto. Izgovorjava seveda pri neka-terih zborih predstavlja poseben problem.

Čeprav nismo mogli biti, zado-voljni s povprečjem te pevske revije, smo se vendarle srečali tudi z lepim petjem, predvsem dveh zborov: me-šanega iz Prvačine in mešanega iz Nabrežine, pri katerem moramo omeniti tudi tehtno izbran spored. Zbor iz Prvačine je izboljšal zvok;

pel je čisto in zanesljivo; homoge-nejši je ženski del, vendar je celota glasovno uravnovešena. Nazaj v pla-ninski raj je bila nekoliko prehitra, Berdovičeva Poskakuša ritmično čvrsta; če ne bi bilo nekoliko basov-skih zaostajanj, bi bila še učinkovi-tejša. V celoti je zbor s svojim pre-novljenim zvokom zapustil zelo dober vtis. Zbor iz Nabrežine je ob prizadevanjih dirigenta pridobil na vokalni uglajenosti in tudi kompaktnosti delovanja. Interpretacije so bile dovolj nazorne. Šibkejša plat pa se je pokazala pri intonaciji; začenši pri tenorjih se je ta pomanjkljivost selila še v druge glasovne skupine. Kar zadeva Pavčičevo Če rdeče rože zapade sneg, smo pogrešali večje iz-tanšanosti. Sicer pa je zbor v celoti potrdil resno delo in tudi določen premik. Omenimo lahko še Primor-ski študentski oktet, pri katerem bi želeli večje natančnosti in čistejše in-tonacije pri posameznih pevcih, kajti vsaka malenkost se pri manjši sku-pini takoj opazi in zmanjša vrednost. Oktet Javor se je povečini oglašal so-razmerno ubrano. Več pozornosti naj posveti enaki izgovorjavi ter in-tonacijski plati drugega tenorja in drugega basa, ki rada nižata.

IVAN SILIČ

Primorske novice, 24. 1. 1981

Obisk beneških izseljencev

S srečanja s predstavniki beneških Slovencev pri društvu Ivan Trinko v Čedadu se je v ponedeljek končal 4-dnevni obisk sekcij Zveze beneških izseljencev iz Stuttgarta. Skupaj s člani italijan-skih partizanov ANPI in italijan-skih izseljencev v Zahodni Nem-čiji so obiskali še Kranj, Ljublja-no, Cerkljevo, bolnišnico Franjo in partizansko tiskarno na Vojskem ter tako počastili 40-letnico usta-novitve Osvobodilne fronte.

Slovenska imena naših krajev

72.

KOZICA

Vas ob istoimenskem potoku, desnem pritoku Arbeča. Vodno ime in doslejšnje etimologije je obrazložil Bezljaj (Slovenska vodna imena I. LJ 1956, str. 294): *Kozica* je pogostno slov. vodno, krajevno in ledinsko ime. Badjura (Ljudska geografija, 80) pravi, da pomeni «hrbet», Pellegrini (Val Natisone, 271) razteza na geografijo pomen kuhinjske posode zaradi kotanjaste oblike tal: za vodno ime je to razlago izključiti in vas ima očitno ime po vodi.

V narečni izreki se imena glasijo: *Kósca, du Kósc, Kóšcan, kóžiški*: žensko stanovniško ime manjka in ga nadomestimo s pridevnikom: *kóžiška žena*.

Za knjižni jezik ni problemov: *Kózica, v/iz, Kóšcan, Kóžiška, kóžiški*. p. m.

Pa. dnevnik

23/01/1981

BENEŠKI DNEVNIK

KD išče zaveznitva v gorski skupnosti Nadiških dolin

ČEDAD — PSDI in PSI sta v središču pozornosti dejavnosti svetovalske skupine KD v gorski skupnosti Nadiških dolin. KD namerava vključiti v večino, če že ne v odbor, obe stranki; obstajajo le nekatera vprašanja imen.

Velika večina, s katero vsekakor razpolaga Krščanska demokracija, vzbujajo nezaupanje pri socialistih in socialdemokrati. Njihova vključitev v odbor bi namreč otežkočila odnose znotraj nekaterih «krajevnih» list. Neodvisni, ki so glavna komponenta teh list, seveda niso bili vključeni v seznam tistih, s katerimi se demokristjani pogovarjajo. Isto velja za komuniste. Samo odkrita zahteva PSI in PSDI je omogočila srečanje komunistov in neodvisnih s krščanskimi demokrati.

Zakaj nezaupanje demokristjanov do neodvisnih predstavnikov? Morada zato, ker KD vidi s te strani največjo nevarnost za bodoče delo. Gre tako za bodoče volitve, kot tudi za vprašanja, katerih odločen zagovornik so prav neodvisni: osimski sporazum in slovenska manjšina. KD je seznanila ostale s svojim programom, katerega so številni kritizirali predvsem zaradi splošnosti zastavljanja vprašanj. Socialisti in socialdemokrati so predložili štiri točke programa, ki jih imajo za prvenstvena; komunisti in neodvisni govorijo o funkcionalnosti gorske skupnosti. O teh aspektih je odprta obširna razprava, seveda ob upoštevanju pomanjkljivosti in zamud zakonodajne dejavnosti.

Zasedanje manjšin v italijanski prestolnici

Mednarodno združenje za obrambo ogroženih jezikov in kultur (bolje poznano pod kratico AIDLCM) je imelo 15. in 16. januarja zasedanje v Rimu. Tokrat ni šlo za običajni sestanek med samimi manjšinici. Take sestanke ima celotna AIDLCM vsaki dve leti, ko je skupni kongres, italijanski zvezni odbor, ki ga vodi Tržačan prof. Samo Pahor, pa tudi večkrat na leto, ko posamezne etnične skupine prikazujejo svoj položaj ter obenem nudijo priložnost za izmenjavo informacij in mnenj.

Zasedanje v Rimu je bilo namenjeno predvsem italijanski javnosti in predstav-

nikom oblasti. Zato je program obsegal poročila o vseh dvanajstih narodnih skupnostih, ki živijo kot manjšine na ozemlju italijanske republike, tri strokovne referate o pomenu in o izvajanju 6. člena italijanske ustave, okroglo mizo predstavnikov vsedržavnih strank o tej problematiki in odobritev sklepne listine, ki poudarja nekaj temeljnih načel pri varstvu jezikovnih manjšin.

Kar zadeva odziv italijanske javnosti, je treba ponovno vzeti na znanje, da ni bil tak, kot bi ga pomen zasedanja zaslužil.

— nadaljevanje s 1. strani

Tisk je bil na primer precej odsoten, čeprav je treba tu upoštevati, da je zadeva D'Urso dosegla svoj vrh ravno v tistih dneh. Kljub temu je izšlo tudi kako poročilo ali intervju v rimskih dnevnikih. Italijanski radio je bil prisoten le prvi dan, televizija pa sploh ne. Na zanimanje vsedržavne javnosti kaže tudi nastop parlamentarcev, ki so v večini posegov pokazali skromno poznavanje manjšinske problematike. Udeleženci si več pričakujejo od odmevov, ki bi jih lahko imel v odgovornih krogih sklepni dokument.

Vsekakor pa je bilo srečanje po svoji organizaciji in vsebini zelo uspešno. Malo kronike: Prisotni so bili zastopniki naslednjih manjšinskih skupnosti: Albancev, Ciganov, Francozov, Furlanov, Grkov, Hrvatov, Kataloncev, Ladincev, Nemcev, Okcitancev, Sardincev in Slovencev. Zanje so poročali (po istem vrstnem redu): Ernesto Tocci, Amilcare de Bar, Alexis Bétemp, Adrian Ceschia, Salvatore Sicuro, Mario Spadanuda, Antonello Paba, Luigi Menardi, Max Pachner, Osvaldo Coisson, Leonardo Sole in Viljem Černo. Glede prisotnih manjšin je treba zabeležiti dejstvo, da je prišlo do precej poudarjenega različnega mnenja v sami organizaciji, kar zadeva priznavanje naziva »jezikovna manjšina« nekaterim drugim skupnostim, ki so imele v Rimu svoje predstavnike, na primer Venetom, Sicilijancem, Piemontezom. Po eni strani se »prave« manjšine bojijo, da bi tako vključevanje v manjšinsko zvezo zvedenelo vso problematiko ali pa vsaj v sedanjih fazi »prestrašilo« italijansko oblast,

ki bi še bolj zavlačevala z rešitvijo manjšinskih vprašanj. Po drugi strani pa so bili nekateri mnenja, da si ne morejo manjšine — same zatirane — privoščiti odpisovanja — in torej zatiranja — skupin, če te čutijo, da sodijo zraven. Vprašanje je ostalo odprto.

O razlikovanju med manjšinami pa je spet bilo mogoče poslušati polemike med posegi parlamentarcev pri okrogli mizi, saj so nekateri spet uvajali nove delitve. Pri okrogli mizi so sodelovali posl. Ciccardini za Krščansko demokracijo, sen. Grbčeva za Komunistično partijo Italije, posl. Melini za radikalce, posl. Scovacricchi za socialne demokrate in posl. Fiandratti za socialiste.

Pomembne so bile misli, ki so jih izrekli o šestem členu italijanske ustave na začetku zasedanja ustavni pravnik Pizzorusso, ki je odlično analiziral besedilo in vsebino člena; publicist Sergio Salvi, ki je bil precej pesimističen, kar zadeva perspektive manjšin v Italiji, in pedagog Famiglietti, ki je posvetil svojo pozornost pouku v materinščini pri manjšinskih skupnostih.

Slovenska prisotnost na zasedanju je bila opazna, saj je nosil težo organizacije tajnik Samo Pahor, nastopila sta tudi že omenjena sen. Grbčeva in prof. Černo. Med udeleženci pa sta bila tudi prof. Boris Pahor, deželni svetovalec dr. Drago Štoka in še kdo.

Novi list 22. 1. 1981

Srečanje s Slovenci iz Benečije in Rezijske

(kd) — V Starem Selu pri Kobaridu so se v soboto srečali predstavniki tolminske družbenopolitične skupnosti in predstavniki slovenskih organizacij in društev iz Benečije in Rezijske. To je bilo tradicionalno, novoletno srečanje, že 12. po vrsti.

V imenu tolminske občine je goste pozdravil Janko Razpet, predsednik tolminske občinske konference SZDL in v imenu republiške konference SZDL predsednik koordinacijskega odbora za stike z zamejstvom pri republiški konferenci Danilo Turk. Gostitelje pa so pozdravili Viljem Černo, predsednik teritorialnega odbora SKGZ v Čedadu, Valentin Birtič, ki je vodil slovenske duhovnike in Anton Barberino, župan iz Rezijske, ki je govoril v narečju. Med gosti so bili še drugi predstavniki zamejskih Slovencev, in borci, srečanja pa se je udeležil tudi Štefan Cigoj, naš generalni konzul v Trstu. Vsi so bili mnenja, da se sodelovanje med rojaki z obeh strani meje razvija, da pa bi ga veljalo še naprej spodbujati.

20. 1. 1981

Priljubljenski novice

Prepuščanje usodi je zamenjala aktivna politična misel

Dan emigrantov v Čedadu je pokazal, da se je demokratska podoba Beneške Slovenije poslabšala. Možnosti sta le dve: ali popoln preobrat v razvoju ali pa hitro propadanje

Letošnji emigrantski dan je zabeležil pomemben vsebinski napredek in hkrati tudi dodaten dokaz življenjskosti beneških Slovencev, ki so nekdanje prepuščanje usodi nadomestili z aktivno politično mislijo. Predstavniki društva slovenskih emigrantov Valter Breščič je med drugim dejal, da se je demografska podoba Beneške Slovenije zelo poslabšala, da bi to stanje popravili, pa je nujno poseči po gospodarskih ukrepih. Vračajoči se emigranti, ki so si poiskali kruha predvsem v zahodnoevropskih državah, bi lahko veliko prispevali h gospodarskemu napredku dežele, izrednega pomena je tudi narodnostno osveščanje ljudi.

Mlajši sposobni ljudje, nekaj se jih je že vrnilo v Benečijo, skušajo najti svoj prostor v svojih krajih, vendar naletijo na velike težave. Težko je dobiti stanovanja, še težje pa je, ko si hočejo zgraditi svoje domove, saj morajo peko nešteti birokratskih ovir. Zavaljo tega se številni naselijo v Furlaniji ali v drugih krajih in se tam asimilirajo.

V imenu deželnega odbora je zbranim emigrantom govoril na zborovanju odbornik za delo in socialno varstvo Gabrielle Renzulli. Med drugim se je zadržal pri narodnostni identiteti beneških Slovencev ter dodal, da s svojim delom v društvih in drugih organizacijah izpričujejo pravico do svojega obstoja in zato jih je treba narodnostno zaščititi.

Na zborovanju so govorili tudi o osimskih sporazumih in o njihovem uresničevanju. Menili so, da bi morali prakso, ko so prav na območju Čedadu ustanovili nekaj manjših skupnih podjetij, nadaljevati, saj bi tako prispevali k hitrejšemu gospodarskemu razvoju in s tem k vrnitvi izseljencev.

Kulturni program je izvedlo nad 60 članov beneških kulturnih društev, prvič pa se je predstavila tudi beneška folklorna skupina, ki so jo mladi ustanovili prav z namenom, da bi ohranjela nekdanje domače narodne pleše.

Številno občinstvo v dvorani čedadskega gledališča Ristori na nedeljskem »Dnevu emigranta« (Foto: M. Magajna)

Novoletno srečanje rojakov

Predstavniki tolminske občine bodo sprejeli jutri v Starem Selu pri Kobaridu rojake, ki delujejo v različnih organizacijah in društvih onstran meje (v Benečiji in Reziji). Srečanje je že tradicionalno, letošnje je že dvanajsto po

vrsti.

Slovenci z obeh strani meje bodo seveda izkoristili priložnost in spregovorili o sodelovanju v preteklem letu ter o možnostih še tesnejših stikov na gospodarskem, kulturnem in političnem področju.

16. 1. 1981

Podnovske novice

**Zaprli razstavo
Giannija Balusa**

ČEDAD — V špetru Slovenov so v soboto, 11. januarja zaprli razstavo slikarja Giannija Balusa. Ob tej priložnosti je združenje beneških umetnikov pripravilo srečanje s člani in prijatelji, ki so se obenem seznanili z Balusovim delom.

Gianni Balus je začel po zadnjih študijah predvsem poudarjati ekspresionistično podajanje, kjer ima glavno vlogo barva, ki jo uporablja zelo svobodno, čeprav ne zanemarja kromatičnih razmerij. Pri tem predvsem uporablja kontraste osnovane na komplementarnih barvah.

Na slovesnosti so bili prisotni člani špetske občinske skupnosti. Spregovoril je občinski svetovalec Pino Blasetig, ki je še enkrat poudaril, da si bo občina prizadevala za razvoj vseh krajevnih kulturnih društev.

Pp. dnevnik

15/01/1981

Rezija oživljena

Za nadaljnji razvoj Rezijanov bo morala italijanska država zagotoviti tem ljudem takšno zaščito, ki jih bo izenačila z ostalimi pripadniki slovenske narodnosti v Italiji

(šr) — Ne vem, kako je mogoče, da nekateri lingvisti še zmeraj pripovedujejo pravljico o ruskem izvoru Rezijanov in rezijanskega narečja. Kakor da je mogoče kar tako, za stavo, preskočiti milijonske južnoslovenske narode, ki živijo na ozemlju med Italijo in skrajnimi južnimi mejami Sovjetske zveze! Pa tudi prastare trditve tistih, ki trdijo, da je vse »tuje«, kar živi znotraj meja Italije, potrebno prežeti z latinskostjo, mu nadeti patino edino priznane tisočletne kulture, so zelo prozorne. Vsa ta vrsta teorij želi ločiti Rezijane od njihovega naravnega narodnostnega zaledja, razbliniti njihovo že tako omajano narodnostno samozavest.

Mogoče me lastna ušesa varajo, mogoče sem žrtev neke splošne narodnostne sugestije, toda potem ko sem poslušal na-

milost in nemilost so bili prepušteni ekonomsko močnejši italijanski kulturi. Zato je prvo danes znano rezijansko tiskano besedilo, napisano v gajici leta 1806, ostalo eno redkih. Tudi znan Boudouin de Courtenay, ki je vneto raziskoval Rezijanščino, se je posluževal južnoslovenskega načina pisanja.

Z veseljem lahko danes ugotavljamo, da rezijanska kultura

V Rezijansko dolino

V četrtek so rezijanski mladinci v Trstu predstavili novo planinsko pot, ki pelje po slemenih hribov okrog Rezijanske doline. Dolga je približno trinajst ur hoje in pri Kaninu prestopi tudi jugoslovansko-italijansko mejo.

Svoje znanje so pokazali tudi rezijanski citraši, ki so zaigrali nekaj poskočnih narodnih pesmi, pesnica Silvana Paletti pa je prebrala nekaj svojih novih pesmi.

Razpolovljeni

V povojnem obdobju se je število prebivalcev Kanalske doline izredno zmanjšalo. Leta 1951 je tu živelo še 3500 prebivalcev, danes pa jih je le še 1500. Tudi zandji potres leta 1976 je hudo prizadel Rezijo, saj je porušil kar 90 odstotkov vseh hiš.

stop skupine Rezijanov na Rezijanskem večeru v Gregorčičevi dvorani v Trstu, vem zagotovo. Njihova pojoča, kar nekam zaobljena govornica je del slovenskega sveta. Rezijanščina je slovensko narečje, nameščena nekje med koroškim in primorskim dialektom. To je tudi razumljivo glede na njihov zemljepisni položaj. Toda umetne meje so njihov naravni razvoj spodrezale, krute življenjske razmere so razredčile njihove vrste, na

doživlja preporod. To dokazuje ustvarjalno vrenje med prebivalci Rezije, ki iščejo naprimernejšo pisavo svojega dialekta, ki poskušajo to svoje narečje vpletati v šole, ga narediti ponovno živega. To dokazuje tudi velika pozornost, ki jo je s svojimi pesmimi vzbudila mlada rezijanska pesnica Silvana Paletti. V razvoju besedil njenih pesmi je opaziti nenehno teženje k slovenskim korenem rezijanskega narečja, k slovenskemu načinu pisanja.

Za nadaljnji neoviran razvoj Rezijanov pa bo morala italijanska država zagotoviti tem ljudem takšno zaščito, ki jih bo izenačila z ostalimi pripadniki slovenske narodnosti v Italiji.

15.1.1981

Prispevke vori

Nastopajoči v Čedadu

Kot smo že včeraj obširneje poročali, je Dan emigranta v Čedadu v nedeljo izredno uspel. Na današnjih slikah sta ue dva trenutka s tega praznika, ko so se na odru pojavile razne skupine Benečanov.

Pk. dnevnik
14/01/1981

Danes ob 15. uri v gledališču Ristori v Čedadu

DAN EMIGRANTA

Pozdravna govora: dr. Gabriele Renzulli, deželni odbornik za delo, socialno skrbstvo in izseljenišvo ter Valter Drescig v imenu kulturnih društev.

Predstava Beneškega gledališča: LIEPA NASA DOMOVINA. Besedilo Luciano Chiabudini, režija Adrijan Rustja.

Pr. Smeonik

11/01/1981

BENEŠKI DNEVNIK

NADVSE USPEL LETOŠNJI SENJAM BENEŠKE PJESMI

LESE — V nedeljo, 28. decembra 1980, popoldne je bil v telovadnici na Lesah že 7. Senjam beneške pjesmi, ki ga prireja kulturno društvo «Rečan». Ta simpatična kulturna manifestacija, ki je vsa popolnoma naša, je globoko zaorala v čustva naših ljudi, je pridobila na svojo stran srca Benečije. Iz leta v leto narašča število poslušalcev.

Kadar pravimo, da je ta pomembna kulturna manifestacija vsa, popolnoma naša, trdimo resnico. Za «Senjam beneške pjesmi» pripravijo besedilo pesmi naši beneški Slovenci, muziko pripravijo naši beneški glasbeniki, pojejo naše mlade pevke in pevci, poslušat pridejo naši ljudje, pesmi izvajajo naš ansambel... Tematika pesmi se večinoma nanaša na našo preteklost in sedanjost, je narodnoubuditeljskega značaja in še namen «Senjama» je vzbuditi ljubezen naših ljudi do lastne preteklosti in sedanjosti, ogreti mlade za našo kulturo in jezik, jih klicati k stvarjanju naše pristne kulture na zgodovinski poti našega naroda.

Ne samo udeležba, tudi organizacija letošnjega festivala beneške pjesmi je bila boljša od prejšnjih let, ker je letos več mladih zavihalo rokave in se podalo za delo, kakor je povedal v svojem kratkem pozdravu grmiški župan Bonini.

Letos je bilo na vrsti 8 pesmi in sicer:

«Si zaprla dne vrata», besede je napisala Marina Cernetig iz Srednjega, glasbo Angela Petricig iz Ruonca, zapela jo je Donatella Ruttar iz Klodiča.

«Sma zmjeram vesela», besede Nilia Ruttar iz Gornjega Brda, glasba Antonio Qualizza iz Srednjega, zapela sta jo Germano Cendou iz Mašer in Luisa Battistia iz Marsina.

«Bodi mož!», besede Izidor Predan, glasba Rino don Markič, zapela jo je Margherita Trusgnach iz Sevca.

«Daj mi ročico», besede Luciano Chiabudini, on je napisal glasbo in on jo je zapel.

«An dan magla», besede in muzika Checco Bergnach, pela sta jo Checco in Anna.

«Za kotom», besede Guido Qualizza iz Dolenjanega, glasba Fran-

co Cernotta iz Dolenjanega, pela sta jo onadva.

«Narodna klapa», besede in muzika Aldo Clodig, peti bi jo morala Narodna klapa, a ne vemo iz kakšnih vzrokov je petje odpadlo.

Zadnja pesem na vrsti je bila «Hišca moja», besede in muziko je napisala Valentina Petricig iz Ruonca, pela pa jo je Anita Tomasetig iz Kosce. Ta pesem je tudi dobila festival.

To je že drugič, da dobi Valentina Petricig «Senjam beneške pjesmi» na Lesah. Prvikrat je dobila njena pesem «Tata, kupi mi violino» leta 1979, pela sta jo Keko in Anna.

Tudi letos so bile na festivalu vse pesmi lepe in je zato imela žirija res težko delo za izbiro prvih treh.

Na drugo mesto se je uvrstila pesem «Bodi mož». Za tretjo najlepšo

pesem pa je žirija izbrala «Si zaprla dne vrata».

Rekli smo, da je imela žirija težko delo pri izbiri, posebno zato, ker so bile vse pesmi ljudem všeč, vsaka je imela svoje posebne vrednosti in vsaka je požela svoj «zajkelj» aplavzov.

Vsi pevci so lepo peli, orkester, ki so ga sestavljali Keko Bergnach, Roberto Bergnach, Michele Tomasetig, Cendon Giuseppe in Adriano Qualizza je pokazal številni publiki, da zna biti kos vsaki situaciji.

Pohvaliti je treba ljudi, ki so pazljivo in omikano slečili programu, čeprav večinoma stoje, ker je bilo malo sedežev.

Na koncu se je treba zahvaliti tudi Ines Trusgnach iz Sevca in Piu Canalazu iz Grmeka, ki sta pridno napovedovala in povezovala celoten program.

Pa. dnevnik
08/01/1981

V ŠPETRU PRED NOVIM LETOM

Pomembna seja občinskega sveta

Podelili podporo športnim in kulturnim društvom

ŠPETER — V dneh pred novim letom je bila v Špetru seja občinskega sveta. Poglejmo, čeprav v skrajni obliki, vsebino sklepov, ki jih je občinski svet skoraj v celoti soglasno sprejel, na predlog odbora.

Pobiranje odpadkov: z letošnjim letom bodo pobirali odpadke tudi v tistih gorskih vaseh, v katere ta služba še ni posegla. Zakup so potrdili tvrdki Serafini, ki je predložila najugodnejšo ponudbo. Občinski svet je predlagal, da bi zgradili tudi zadržni upepeljevalnik, ki bi ga upravljala gorska skupnost.

Osebj: prišlo je do več nepravilnosti in nesoglasja glede pomožnega osebja na raznih šolah in glede paznika na županstvu. Svetovalci so

sklenili da bodo problem rešili v skladu s sindikalnimi organizacijami v korist delavca in potreb ustanov.

Prispevek za žrtve potresa na jugu države: župan Marinig je poudaril da so zbrali skoraj 3 milijone in pol lir; tej vsoti bo občina dodala še poldrugi milijon lir prispevka. S posebnim letakom kot je predlagala Bruna Dorbolo, bodo seznanili prebivalce Špetra, v kakšen namen bodo podelili prispevek. Marinig je poudaril, da bodo vsoto prispevali v sklad, ki ga je odprla dežela Furlanija - Julijska krajina in ki bo pomagal prizadetim na področju pokrajine Potenza.

Komisija za potres: župan Marinig je prepustil predstavniško mesto v komisiji za potres odborniku Chicchiju.

Uporaba občinske sejne dvorane: odobrili so pravilnik za javno uporabo te pomembne strukture. Vse kulturne, športne in politične organizacije se bodo lahko poslužile sejne dvorane le pod pogojem, da 15 dni pred uporabo obvestijo občino ter vplačajo določeno vsoto za stroške ogrevanja, razsvetljave in čiščenja.

Podpora za športna, kulturna, rekreativna in dobrodela društva: omejena razpoložljivost denarnih sredstev dopušča le že obstoječe podpore. Le glede te točke dnevnega reda se je manjšina KD vzdržala. Bivši župan Jussa je pohovno posegel po starih sklepih, ki zadevajo nekatera društva z željo, da bi omejil kulturne vrednote.

Župan Marinig in ostali svetovalci «Občinske liste» so dodali, da ne nameravajo dati nikakršnega «političnega» mnenja. S svoje strani želijo le nuditi vsakršno pomoč kulturnim ustanovam. Župan je še podrobno opisal srečanje, ki ga je urava imela z raznimi organizacijami preteklega decembra. Ob tisti priložnosti so se v glavnem razgovarjali o prazniku sv. Petra, ki bo 29. junija.

Božičnica v Ukvah

Na četrto adventno nedeljo so gostovali mešani in moški pevski zbor SPD »Kočna« iz Sveč ter tamburaški ansambel iz Loč v farni cerkvi v Ukvah v Kanalski dolini, kjer so skupno oblikovali koncert adventnih in božičnih pesmi.

Ob začetku koncerta je pozdravil mag. Filip Warasch slovenske rojake, ki živijo v mejah Italije. Mešani in moški pevski

zbor sta pela adventne in božične pesmi pod vodstvom Antona Feiniga, Loški tamburaši pa so zaigrali nekaj božičnih melodij pod vodstvom Erike Wrolich. Za povezavo so člani Kočne recitali stare ljudske pesmi in znane Scheiniggove zbirke. Poslušalci so z veseljem sprejeli ta koncert. Prireditelji so izrazili željo, da ta prijateljski obisk ne bi ostal edini.

Mari Todorčič

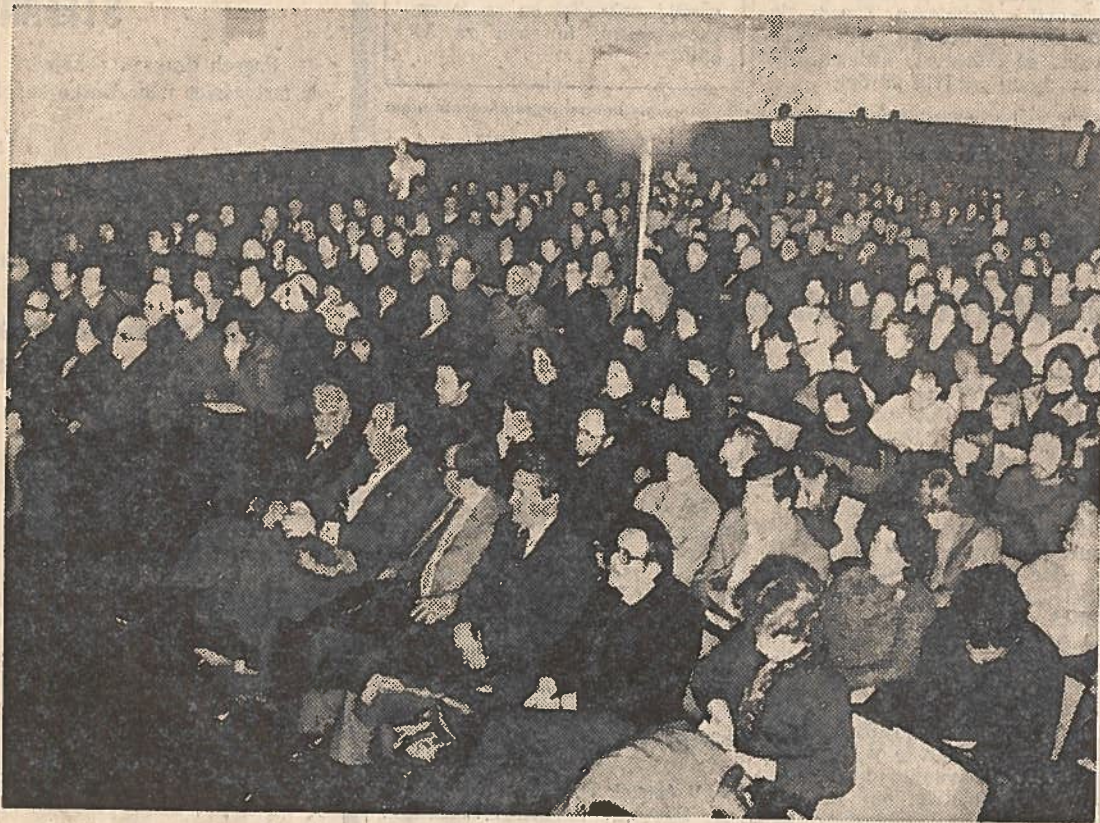
8.1.1987

DAN EMIGRANTA V NAPOLNJENI DVORANI GLEDALIŠČA RISTORI V ČEDADU

ZAHTEVA PO RAZVOJU BENEŠKE SLOVENIJE

Izključno z lastnimi silami pripravljen bogat emigrantski dan je dokazal neprestano rast naše misli - Govora Walterja Drasciga in Gabriela Renzullija

Številno občinstvo v dvorani čedadskega gledališča Ristori na nedeljskem »Dnevu emigranta«

ČEDAD — Letošnji emigrantski dan je bil enkratno doživetje predvsem zaradi tega, ker so pri njem sodelovali izključno samo domačini. Predstavljal je, že v primerjavi s poprejšnjimi takšnimi dnevi, lep vsebinski napredek in hkrati tudi dodatni dokaz življenjskosti beneških Slovencev, saj so nekdanje prepuščanje usodi nadomestili z aktivno politično mislijo.

Če se omejimo samo na emigrantske praznike, potem moramo povedati, da imajo v procesu osveščanja beneških Slovencev svoje važno mesto. Vsak takšen dan posebej predstavlja po svoje trdno postavljene kamen ob dolgi in uspešno prehojeni poti boja za oblikovanje jasne narodnostne identitete. Takšni so emigrantski dnevi v zavesti vseh, ki so skozi čas sledili njihovi vsebinski bogatitvi. Kot takšnega je v svojih besedah nedeljski emigrantski dan opredelila tudi napovedovalka Marta Trinko iz Trčmuna, prikupno beneško dekle, ki je v uvodu povedala, da je bila še zelo mlada, ko so se začeli emigrantski dnevi. Skupno z njo je torej v zavesti domačinov raste in raste pomen teh dni in danes lahko brez pretiravanja trdimo, da so ti dnevi — kot v ostalem vse prireditve številnih beneških društev — znak visoke stopnje osveščenosti, celo do takšne mere, da zahteva po slovenskih šolah ni

več cilj, ampak komajda iztočnica za širšo sociogospodarsko in kulturno politiko v zapostavljenih dolinah in hribih vzhodnih predelov videmske pokrajine.

Emigrantski dan že dolgo ni privlačen samo za naše ljudi, ki vedno do kraja zasedejo prostorno Ristorijevo dvorano, ampak ta dan obvezuje k udeležbi tudi visoke predstavnike oblasti in družbenopolitičnih dejavnosti. Letos so bili navzoči podtajnik v obrambnem ministrstvu, videmski parlamentarec Martino Scovacrichi, predsednik deželne skupščine Mario Colli, predsednik skupščine občine Tolmin Stane Kovačič, poslanec Aldo Baracetti, predsednik SKGZ Boris Race, predsednik teritorialnega odbora SKGZ za videmsko pokrajino Viljem Černo, predsednik ZSKD Milko Rener, deželna svetovalca Drago Štorka in Eligio Simcic, pokrajski odbornik v Vidmu Giovanni Pellizzo, pokrajski svetovalec Paolo Petričič, župani beneških občin z odborniki in svetovalci, nabrežinski župan Albin Škrk, generalni konzul SFRJ v Trstu Štefan Cigoj ter vsi predstavniki številnih društev beneških Slovencev.

Izmed 60 nastopajočih domačinov v posameznih programskih točkah emigrantskega dne sta naprej za-

G. V.

(Nadaljevanje na 3. strani)

P. dnevnik
B/p/1981

Emigrantski dan v Čedadu

Gabriele Renzulli

(Nadaljevanje s 1. strani)

igrala dva zabavno - glasbena ansambla, Narodna klapa in zabavni orkester kantavtorja Checa. Sledila sta govora Walterja Drasciga, pred nekaj meseci iz inozemstva vrnivšega beneškega izseljenca, in Gabriela Renzullija, deželnega odbornika za delo, socialno skrbstvo in izseljeništvu.

Drascig je v svojem govoru, v katerem so si sledili slovenski, beneško - dialektalni in italijanski odstavki, uvodoma poudaril potrebo po enotnosti beneških hotenj v pluralističnem položaju kot o pogoju za dosego pravic. Potem je spregovoril o pogojih za obnovo Benetice. Potrebno je mladim emigrantom, ki se hočejo vrniti, zagotoviti delo, stanovanje in tisti življenjski standard, ki so ga imeli v tujini. Te pogoje skorajda ni mogoče izpolniti v beneških dolinah, zato se emigranti nastanjajo v Furlaniji, kjer se izgublajo. Takšno stanje je posledica slabe politike. «Mi pa smo se v inozemstvu naučili drugače gledati in delati — je dejal. Emigranti se zavedamo, da je prav z osimskim sporazumom mogoče ustvariti nove odnose ter zgraditi nove lovarne. Tega ne bomo dosegli brez težav, ki jih delajo politične oblasti. Te sile se zavedajo, da bi gospodarske spremembe prinesle tudi politične. Naše očete so poslale v emigracijo, same pa so zasedle odločilna administrativna in politična mesta.»

Ko je govoril o globalnem zaščitnem zakonu, je Drascig dejal, da z odprtjem slovenskih sol ne bodo še zadostili vseh potreb, ampak je potrebno zagotoviti gospodarski, socialni, kulturni in informativni razvoj.

«Tega cilja ne bomo dosegli — je ob koncu dejal Drascig — če ne bomo enotni in če nam ne bodo pomagali celotna slovenska manjšina v Italiji, demokratične furlanske in italijanske sile.»

Deželni odbornik Gabriele Renzulli je izhajal s stališča, da je vprašanja izseljencev potrebno reševati v okviru splošnega deželnega razvoja. Izseljenci, ki se vračajo, mo-

Walter Drascig

rajo sodelovati pri razvoju svojih krajev. Poleg zelo resnega deželnega zakona v korist emigrantov pa je še skupek posegov v deželnem razvojnem programu. Povabil je občane k sodelovanju pri konkretizaciji predlogov, pri čemer jih politična prepričanja ne bi smela ločevati. Pri tem se mora z vso širino tolmačiti osimski sporazum ter z njegovo konkretizacijo dosegati neslutene cilje, ki jih nakazuje. Tistim, ki niso razumeli globokih in dolgoročnih interesov dveh sosednjih držav zapopadenih v osimskem sporazumu, je potrebno to dopovedati.

Visoko je postavil obrambo narodne identitete, v zvezi s katero je potrebno začeti pisati novo stran. Pozval je beneške Slovence, da se angažirajo v tej smeri. «Bog ne daj, je dejal, da Furlanija ne bi razumela te akcije za skupno pravično stvar.»

V imenu odsotnega čedadskega župana je dan emigranta pozdravil odbornik Mario Strazzolini.

Sledila je svojevrstno zamišljena igra — snemanje Beneške radiotelevizije — z nastopom igralcev beneškega gledališča in beneške folklorne skupine v režiji Adrijana Rustje. Besedilo je napisal Luciano Chiabudini, na železnici v Vidmu zaposleni strojevodja, dejansko pa gledališki človek, ki že nekaj let na tržaškem slovenskem radiu in tudi drugje uveljavlja beneško govorico. Prvič je ob tej priložnosti nastopila pred nekaj meseci ustanovljena beneška folklorna skupina, ki jo vodi Nadja Kriščak in Breda Pahor. Predstava je bila nadvse uspešna. K njej se bomo še povrnil. Prireditev so sklenili z zakusko za nastopajoče in povabljene goste.

G. Crucil: «Nogometna ekipa kot pomemben dejavnik pri združevanju domače mladine»

Kolikšna in kakšna je športna dejavnost v Beneški Sloveniji? Kdo se s športom ukvarja in v kakšnem okolju? Težave, možnosti razvoja itd? «Iz športnega življenja v Beneški Sloveniji» je rubrika, v kateri bomo skušali vsaj delno obveščati naše bralce o športnem delovanju v tem delu videmske pokrajine.

Graziano Crucil, 43-letni predsednik in ustanovni član pevskega zbora «Nadiskih puobov» ter predsednik nogometnega društva AC Pulfero iz Podbonesca je, kot sam pravi, posvetil pevskega zboru in nogometni ekipi skoraj vse svoje proste ure in še marsikaj več.

«Prihodnje leto, točno 1. marca bomo proslavili 10-letnico ustanovitve našega nogometnega društva. V vseh teh letih smo morali premostiti vrsto težav, predvsem ekonomskega značaja, da smo lahko ohranili moštvo, ki nastopa v tretji amaterski ligi.»

«Zakaj pa ste sploh ustanovili nogometno ekipo?»

«Sestavili smo nogometno ekipo, da bi združevali domačo mladino. Poleg tega smo bili prepričani, da je športna dejavnost izredno koristna.»

«Omenili ste ekonomske težave...»

«Prav zaradi ekonomskih težav imamo še vedno le člansko moštvo. O mladinski ekipi torej ne moremo sploh govoriti. Če dodamo še, da smo še vedno brez lastnega igrišča, potem je tudi jasno, da si v prvenstvu ne moremo zastavljati večjih ciljev. Sedem let smo igrali v špetru ob Soči, sedaj pa nastopamo v Sovodnjah. Odveč je, da povem, da stalna selitev pomeni za nas veliko stroškov in predvsem to, da našemu moštvu ne morejo slediti navijači, kot bi sicer, ko bi igrali na lastnem igrišču. Le-to je sicer že zasnovano, vsa ostala dela pa so še na... papirju.»

«Od kod pa pomoč?»

«Prispevkov iz javnih skladov je Lore malo, Sami si moramo pomagati. Znatno prispevek za nogomet

Predsednik Graziano Crucil

no ekipo daje pevski zbor Nadiski puobi. Predsednik sem tega zbora, sam v njem pojem kot tudi trener moštva Paolo Cont. Naš zbor vabijo na ohceti, kjer nam dajo določeno vsoto denarja, ki je nogometnemu moštvu še kako potrebna.

Po drugi strani je naš zbor tudi najboljše „mamilo“ za našo ekipo. Po tekmah, ne glede na izid, se skupno z nogometaši zberemo v gostilni, tu pa pozabimo na vse ekonomske tegobe in na poraz z veselo domačo pesmijo. Kolikokrat se je namreč že pripetilo, da smo se v isti gostilni dobili z nogometaši nasprotnikove ekipe, ki je zmagala. In kakšno je bilo njihovo začudenje, ko se je v gostilni razlegala naša pesem. „Izgubili so, pa vseeno pojejo.“ so se čudili. Toda tako pojmuje moštvo šport. Naj omenim še, da naši igralci si sami kupujejo nogometne čevlje. Mi jim damo samo dres. Tudi v amaterskih ligah take prakse drugje ni več.»

«Koliko domačinov pa je v vašem moštvu?»

«Pred leti je bilo domačih nogometašev zelo malo. Trenutno pa je zunanja pomoč izredno skromna, kar je seveda za nas lep uspeh.»

«Kakšno pa je sodelovanje z ostalimi bližnjimi nogometnimi društvi?»

«S klubom iz Sovodnej izredno uspešno sodelujemo. Dokaz je že ta, da nastopamo na igrišču tega kluba. Z Audacejem iz Št. Lenarta

pevski zbor «Nadiski puobi». Zgoraj: Aldo Cipriani, Antonio Clavara, Giuseppe Gubana, Giuseppe Chiabudini (pevovodja), Primo Medves, Mario Cont. Spodaj: Paolo Cont, Mariano Gubana, Graziano Crucil (predsednik), Gino Cernoia

imamo prijateljske stike, večjega sodelovanja pa ni. Z Val Natisonajem pa nimamo stikov.»

«Kaj si nadejate za bližnjo bodočnost?»

«Deset let se borim, da bi končno dobili nogometno igrišče. Upam, da ga bomo čimprej dobili. To bi bilo za nas neprecenljive vrednosti. Glede ekonomskih težav pa verjetno bomo morali prisiliti pevski zbor, da bo opravil še večje število nastopov,» se je pošalil simpatični Crucil.

«Kaj pa sodelovanje s slovenskimi

nogometnimi društvi s Tržaškega in Goriškega?»

«Škoda, da doslej tega sodelovanja sploh ni bilo. Doslej nismo igrali niti ene prijateljske tekme in zato upam, da bo do podobnih prijateljskih srečanj čimprej prišlo. Zeleni bi povabiti tudi kako nogometno ekipo iz Slovenije. Pa kaj, ko nimamo svojega igrišča.»

Toliko Graziano Crucil, neutrudljivi prosvetni in športni delavec, našim društvom s Tržaškega in Goriškega, da poskrbijo, da do teh srečanj dejansko pride. B. Laković

PRIPORUKI DREVNIK, 3.12.1982

Praznik rudarjev v Grmeku

GRMEK — Včerajšnji praznik svete Barbare so beneški rudarji proslavili s celo vrsto prireditev. Bivši rudarji in njihove družine, skupina izseljencev, ki je prišla za to priložnost iz Belgije, predstavniki krajevnih uprav ter drugi občani so se zjutraj srečali v Špetru Slovenov, da bi položili venec pred spomenik rudarjev, ki so ga lani odkrili. Sledila je maša na Ljesah. Nato so pri Hlodiču slovesno odkrili kip sv. Barbare, berilo bivšega rudarja Angela Gussa, ki nosi trojezično posvetilo vsem rudarjem v francoščini, italijanščini in v slovenščini. Prisotne je pozdravil grmeški župan Fabio Bonini, ki je osvetlil gospodarske vzroke, ki so prisilili toliko Benečanov v belgijske rudnike. Zahvalil se jim je za prispevek, ki so ga dali z mnogimi žrtvami in pogosto tudi z življenjem k razvoju Benečije, dežele in tudi države. Spregovorila sta tudi tajnik Zveze beneških izseljencev Ado Cont in predsednik sekcije bivših rudarjev Elio Qualizza. V imenu dežele Furlanije - Julijske krajine je spregovoril deželni svetovalec Specogna, ki je podčrtal prizadevanje naše dežele, da bi tudi na zakonski osnovi rešila vprašanja izseljeništv in prispevala k vračanju emigrantov. (jn)

Primorski dnevnik
5.12.1982 1

Odkritje spomenika rudarju v Grmeku

Tragedija izseljenišva ni samo vprašanje preteklosti

ČEDAD — «Odkritje kipa sv. Barbare pri Hlodiču je bila dolžnost naše občine in nas vseh», je dejal grmški župan Fabio Bonini na prazniku rudarjev, ki sta ga priredili v Benečiji Zveza beneških izseljencev in občina Grmek. In dejansko zaslužijo izseljenci in zlasti rudarji, ki so iztrošili v rudnikih svojo mladost in zdravje, zahvalo celotne skupnosti, ki se je v povojnih časih prebijala iz revščine z njihovo pomočjo.

Na proslavi, ki so se je udeležili bivši rudarji, njihove družine in številni občani, so spregovorili predstavniki krajevnih uprav in zveze izseljencev. Toda niti najbolj izbrane in prepričljive besede niso bile tako ganljive kot poklon sv. Barbare 83-letnega Antonia Chiabaia, ki je kot «narbuj star minator» položil pred kip šopek rož.

Da tragedija izseljenišva v Benečiji ni samo vprašanje preteklosti ampak del današnje stvarnosti, je dokazala s svojo prisotnostjo skupina približno 50 emigrantov, ki je prišla iz Belgije, da bi se udeležila te proslave. Vprašanje povratka izseljencev, njihova vključitev v beneško stvarnost ter prizadevanja dežele FJK so bili v središču govora deželnega odbornika Renzullija, ki se je srečal z bivšimi rudarji in emigranti na kosilu. Poudaril je tudi nučnost gospodarskega razvoja Benečije, možnosti, ki jih dajejo osimski sporazumi in važnost sodelovanja s sosednjo Slovenijo.

Primorski dnevnik
8. 12. 1962

Nagrada iz Černetovega sklada

Letošnjo nagrado iz Černetovega sklada so v ponedeljek, 5. aprila, na kratki svečanosti, ki je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu, podelili Trinkovemu koledarju ob tridesetletnici njegovega izhajanja. Nagrado je sprejel

sedanji urednik koledarja župnik Jožko Kragelj, ki se je ob koncu zahvalil za priznanje. Kratek oris Trinkovega koledarja v tridesetih letih izhajanja je za to slovesnost napisal prof. Pavle Merku.

Urednik župnik Jožko Kragelj se zahvaljuje za nagrado iz Černetovega sklada, ki so jo letos podelili Trinkovemu koledarju, ob 30-letnici izhajanja

MLADIKA,

NEDIŠKI PUOBI V KANADI

Znani pevski ansambel »Nediški puobi« iz Benečije je meseca avgusta gostoval v Kanadi. »Nediški puobi« so izjemen primer moškega zbora, ki poje tradicionalne ljudske pesmi večglasno.

Nov - dec - 1982 Mladika

Praznik rudarjev v Benečiji

Beneški rudarji, ki so delali v vseh rudarskih deželah zahodne Evrope, so se v soboto, na praznik svete Barbare, zbrali na svojem prazniku. Že zjutraj so se sešli v Špetru Slovenov in skupaj s skupino izseljencev, ki se je za to priložnost vrnila iz Belgije, položili venec pred spomenik rudarjev, ki so ga lani odkrili. Ob 11. uri je bila skupna sveta maša v Ljesah, potem pa so v Klodiču odkrili podobo svete Barbare, ki jo je dal postaviti rudar Angelo Gus. Znamenje nosi tudi posvetilo v francoščini, italijanščini in slovenščini. Ob tej slovesnosti je prisotne pozdravil grmeški župan inž. Fabio Bonini, ki je v svojem govoru opozoril na socialne in gospodarske vzroke, ki so prisilili toliko Benečancov, da so šli kot rudarji na tuje. Zahva-

lil se jim je tudi za vse žrtve, delo in trpljenje za boljšo bodočnost svoje domačije, a tudi dežele in države. Poleg župana sta spregovorila tudi tajnik Zveze beneških izseljencev Aldo Cont in predsednik bivših rudarjev Elio Qualizza. Spregovoril pa je tudi svetovalec Specogna, ki je v imenu dežele podčrtal prizadevanja, da bi tudi na zakonski osnovi rešili vprašanja izseljeništvu in omogočali vrnitev v rodne kraje.

Novi list, 9. 12. 1982

sciplinare la varia presenza della lingua e della cultura delle minoranze linguistiche nella scuola e, sull'altro versante, l'uso della lingua della minoranza nelle Assemblee elettive oltreché nei rapporti con gli Uffici (latamente intesi) pubblici.

Tali norme sono altresì necessarie nella misura in cui la tutela-promozione deve potersi realizzare anche nel settore dell'informazione e dei cosiddetti mezzi di comunicazione sociale, laddove si ritenga tale materia estranea alle competenze più propriamente regionali. Si fa riferimento, ovviamente, anche alla terza rete della TV, oltreché alla legge sulla stampa.

NON CI VERGOGNAMO CHE LA NOSTRA POSIZIONE ABBA COINCISO CON QUELLA DELLA GIUNTA

«Non voglio tornare sulla polemica «utilizzo o non utilizzo della 546» per risolvere anche problemi di crisi territoriali e settoriali al di fuori dell'area terremotata. La nostra posizione è stata chiara e non ci vergognamo che abbia coinciso con quella della Giunta. A noi pare che da due disgrazie messe assieme non scaturisce un miracolo. ... Per noi la 546 è uno strumento specifico di intervento per la ricostruzione e lo sviluppo dell'area terremotata. Per le altre situazioni, territoriali e settoriali, esterne all'area terremotata, a noi pare che debbano finalmente funzionare i piani comprensoriali, ... I piani settoriali ed i piani puntuali e le varie leggi che ci sono ... E su questo la Giunta regionale deve insistere in modo particolare presso il Governo centrale».

(Dall'intervento del Consigliere regionale Franceschino Barazzutti, PDUP, nella seduta del Consiglio del 14 dicembre 1981).

Tale normativa nazionale dovrebbe, peraltro, avere carattere «minimale», nel senso che, rispetto ad essa, sia leggi nazionali speciali sia specifica normativa delle Regioni a statuto speciale (queste ultime nell'ambito dell'esercizio delle competenze legislative primarie) potranno ulteriormente provvedere: ciò con particolare riferimento ad originali e particolari esigenze delle cosiddette minoranze nazionali (nella nostra regione quella slovena e, anche, quella tedesca).

Largo spazio, sulla base di tali premesse, dovrebbe quindi prevedersi per il legislatore regionale, ormai, ripetesi, svincolato dagli anticostituzionali limiti impostigli, paradossalmente, dalla Corte costituzionale ipnotizzata (sembra però che la stessa, pur timida in materia, produzione normativa regionale post 1972 abbia superato «sul campo» tali posizioni giurisprudenziali) dalla ricerca del catalogo delle materie di competenza e troppo dimentica invece che la qui esigita tutela-promozione è da ritenere principio fondamentale della Costituzione che

tutti i centri di potere legislativo sono tenuti a rispettare nell'ambito ed in relazione alle proprie competenze.

È quindi evidente che, anche in specifica relazione alla ormai intervenuta presenza «normativa» dell'Università di Udine ed all'obiettivo di una sua sempre maggiore qualificazione scientifica (che precluda per sempre ogni sua interpretazione deteriormente territorialistica) — la normativa regionale dovrà ampiamente dispiegarsi in materia di ricerca scientifica, storia, cultura, beni ambientali e culturali, tutela del territorio, formazione ed aggiornamento ed altro.

Andando, cioè, oltre alla estremamente timida impostazione che si è voluto dare a tale complesso di problemi (ivi compresa la toponomastica) in quanto mero titolo VI della legge regionale n. 68 del 1981 sullo sviluppo e la diffusione delle attività culturali.

Occorre, concludendo, muoversi però oggi speditamente, nella piena consapevolezza che, al livello dell'ormai acquisita maturazione politica e culturale, stare fermi significa, in buona sostanza, andare indietro.

La posizione del PCI sulla tutela delle minoranze linguistiche

L'8 novembre scorso ha avuto luogo a Udine, nella sede della Provincia, l'udienza conoscitiva della Commissione Affari Costituzionali della Camera dei Deputati, giunta in Friuli per svolgere una consultazione in previsione della discussione ed approvazione della legge per la tutela delle minoranze linguistiche. Uno degli incontri si è svolto con i Gruppi consiliari regionali.

Per documentazione pubblichiamo la relazione del Gruppo comunista, che era rappresentato dal consigliere Battello e dal capogruppo Pascolat.

Il gruppo del PCI al Consiglio regionale del Friuli-Venezia Giulia ritiene importante la presenza della Commissione nella nostra regione, ove pur si sconta un ritardo tra il livello dell'iniziativa legislativa e quello della ormai largamente maturata esigenza di una normativa di tutela, epperò anche di promozione, delle cosiddette *minoranze linguistiche*.

Tanto più che tale audizione ha luogo in una situazione regionale del tutto specifica, nell'ambito della quale — accanto alla minoranza nazionale slovena, che giustamente pretende (da lunghi anni ormai) una legge di tutela globale — esiste soprattutto, dico soprattutto, non già esclusivamente poiché quivi, oltre a quella tedesca, esistono altre minoranze, più specificatamente linguistiche, particolarmente nella parte orientale della regione, alcune delle quali (penso al gradese o al bislacco) vere e proprie isole, tutte peraltro ormai definitivamente «canonizzate» dalla presenza di altissimi e alti poeti e letterati: si pensi al gradese Biagio Marin o ai triestini Virgilio Giotti, Carolus Cergoly e Ferruccio Folkel; — esiste cioè, soprattutto vive, una minoranza linguistica, quella friulana, che, in regione, è, sostanzialmente, maggioranza linguistica, con che, in modo più accentuato che altrove, quivi si pongono, per tale realtà, nel quadro di una articolata strumentazione regionale, problemi d'ordine sociale, culturale, economico (in sostanza problemi comunitari) da risolvere attraverso l'integrazione di una pluralità di livelli normativi, dallo Stato alla Regione agli Enti minori.

In considerazione di ciò, il Gruppo del PCI si è fatto promotore in Assemblea regionale di un ampio dibattito su tale complesso di problemi, anche su tali tematiche svolgendo uno specifico Convegno di studio regionale (Udine, marzo 1980), ovviamente in relazione alla contestuale elaborazione che veniva svolgendosi a livello nazionale e parlamentare, vieppiù dopo quel drammatico maggio 1976 che, nella tragedia del terremoto, ha, non paradossalmente, realizzato le condizioni di una riscoperta, per parte del popolo friulano, della propria identità, non solo linguistica ma altresì storico-culturale.

Ritiene il nostro Gruppo, sulla base di tali esperienze, che necessaria sia una legge nazionale che disciplini tale materia, oltre peraltro una ottica di mera «tutela», in vista di una «promozione» che significhi riconoscimento della ricchezza che alla comunità nazionale-statale può e deve derivare dalla valorizzazione delle diverse specificità, in un contesto pluralistico che realizzi e verifichi l'ormai indiscussa ed indiscutibile unità statale.

Tale legge nazionale deve avere la caratteristica di una legge quadro che dia spazio e legittimazione formale ad una produzione normativa regionale tale da poter (chiudendo per sempre con la assurda pretesa di un monopolio normativo del Parlamento-Governo in materia) ulteriormente porsi come disciplina, non solo di dettaglio e di integrazione, della materia stessa.

DIFFICOLTÀ A CAPIRE

«Io ho sempre avuto all'inizio anche delle grosse difficoltà a capire la globalità di questa legge 546, pur comprendendone le esigenze e ciò non nel senso che rifiutavo un rapporto tra la ricostruzione e lo sviluppo, ma nel senso che temevo che all'interno di questo rapporto potessero annebbiarsi, sia pure momentaneamente, alcune esigenze primarie rispetto ad altre esigenze, non dico secondarie, ma che comunque non erano direttamente e meccanicamente derivabili dalla prima».

(Dall'intervento del Consigliere regionale Giorgio Cavallo, DP, nella seduta del Consiglio del 14 dicembre 1981).

La legge quadro dovrebbe, soprattutto, dettare norme generali in materia di organizzazione scolastica e, per quanto non riservato al legislatore regionale (qui si ha specifico riguardo allo Statuto speciale del Friuli-Venezia Giulia), di organizzazione e funzionamento dell'Ente regione e degli Enti locali minori.

Invero tali norme sono necessarie nella misura in cui la normativa di tutela-promozione dovrebbe di-

Solbiška »ta rožna dolyna«

Zadruga, ki daje vero v drugačen jutri. Se bo mar prav tu, pod vrhovi Kanina, uresničila vizionarska utopija?

V rezijski vasi Solbici sem bil (kot novinar) prvič letos septembra, ko so ravnokar odprli sodoben hlev zadruga »Ta rožina dolyna«. Bil je krasen, sončen in topel jesenski dan. Sedeli smo kar na senu, pred hlevom, zrl naravnost v mogočen hrbet očaka Kanina in se pogovarjali o načrtu za uresničitev Utopije.

Saj kako drugače res ni mogoče imenovati pobude skupine Rezijanov, ki si je zastavila nemajhno nalogo: ožvitev svoje rožine dolyne. Tako so Reziiji pravili njihovi očetje in očetov očetje. V času, ko je bila

obdelana vsaka ped zemlje, ko je po strmih senožetih pela kosa, kamor pa kosec ni mogel, je travo pomulila koza. Može so šli že zdavnaj v svet popravljat dežnike in brusit nože, cvetje pa je prerasel plevel.

Nože je brusil tudi Luigi Quaglia, toda le zato, da je lahko potoval po svetu. Pred leti se je z družino (žena je Emilijanka) vrnil v rodni kraj. Privabila ga je ideja bratranca Renata Quaglie, cepljena seveda na domotožje, ki se ga noben Reziijan ne more znebiti. Renato je že od samega začetka predsednik zadruga, Luigi pa podpredsednik. Sta med tistimi, ki so dali največ zemlje, da bi v Solbici postavili hlev. Ko je bila zemlja v lasti zadruga, je stekel postopek pridobivanja kreditov iz deželne fonda za razvoj kmetijstva. Vse skupaj se je (po že utečeni praksi) nekoliko zavleklo, septembra pa so v hlevu že zamukale krave, breje telice, pripejlane iz »Niške«, kot pravijo v Reziiji Nemčiji. V zadrugo so pristopili skoraj vsi vaščani, oziroma vaščanke, saj je žensk v Solbici — pa tudi v drugih krajih po dolini — mnogo več kot moških. Predvsem so združili trav-

nike oziroma košenice. To je tudi njihov delež v zadrugi. Vendar delež, ki ne prinaša gmotnih koristi. Tu se namreč začena tisti del projekta »Ta rožina dolyna«, ki mu upravičeno lahko rečemo Utopija. Z denarjem, ki ga bo zaslužila zadruga, želijo pomagati predvsem skupnosti, torej vsem. Najprej bodo sicer utrdili svoje temelje, torej govedorejo. V hlevu je prostora za petdeset krav, skoraj toliko junic in seveda za tele. Prva izmed devetindvajsetih junic »prvega rodu« je povrgla konec oktobra, zadnja bo v januarju. Mleko zaenkrat vozijo v Mužec, kjer jim ga predelajo v maslo, smetano in sir. Doslej so sirili šele trikrat, »svoj« sir pa so kot svetinje pokupili člani zadruga sami. Kmalu pa bodo začeli sir prodajati. Razmišljajo tudi o prodaji določenega števila telet. Zagotoviti si morajo denar za močna krmila, za vzdrževanje objektov, pa tudi za plačo glavnemu hlevarju, Gianniju Letigu. Gianni se zanima tudi za druge posle v hlevu in je pravi veterinar — samouk. Pri poslih okrog krav in zlasti pri spravilu krme mu pomaga Giovanni Quaglia, povratnik iz »Niške«, ki je prav tako zaposlen v zadrugi. Ostali člani in članice pomagajo prostovoljno. Veliko podporo imajo tudi v veterinarskem nadzorniku Sergiu (priimek sem pozabil), katerega je, čeprav Furlanu po rodu, Reziija in zlasti ideja »Te rožine dolyne« močno prirasla k srcu.

Ko bo hlev poln in se bodo junice pasle na pašnikih nad Solbico, ko bodo mogoče osnovali tudi ovčji trop in vrnil Reziiji sloves »ta konjiške dolyne«, pa bo napočil čas za drugi pomemben preobr: — turizem. Vse se zdi tako enostavno: ljudje popravljajo od potresa razmajane hiše. V te zidane hiše se bodo nato vselili in zapustili montažne barake, v katerih letos, več kot šesto leto po potresu, še vedno prezimujejo. V te barake, seveda nekoliko predelane, bi lahko hodili turisti. V okviru zadruga bi imeli zanje dovolj hrane: mleka, sira, smetane, pa tudi mesa in drugih dobrot. Z denarjem, ki ga bo dajala zadruga, bodo investirali v kadre, štendirali mlade. Solbičani, raztreseni po tujini (tujina pa je vse, kar ni Reziija), se bodo začeli vračati. Reziija bo zaživela.

Primorske
Novice
10.12.1982

Te in take misli, ki kar ogrejejo glavo in srce, smo premlevali tistega septemberskega jutra, ko je bil hlev odprt, ter se k njim ponovno vrnili pred tednom, ko se je polovica junic že otelila. Hlev, z njim pa zadruga, je šele sedaj prenehala biti skica na papirju. Sergio ve povedati, da niso prav vsi, tam doli v Furlaniji, zadovoljni s tem življenjem, s tem uspehom Solbičanov. Mnogi so upali, da bo zadruga propadla, da ne bodo znali Reziijani niti nakrmiti krav, kaj šele širiti črede. Namesto tega pa je solbiški hlev eden najbolj urejenih, vsekakor pa najčistejši daleč naokrog. Kar neverjetno se sliši, da bi mnogi raje odpisali polmilijarno investicijo, kot pa priznali, da je v Reziiji še možno življenje. In to ne kakršnokoli življenje, ampak prava alternativa, grajena na osnovah, ki niti ne skrivajo komunardskega porekla. Saj, končno, brez revolucije bi v Reziiji res ne mogli napraviti zgodovinskega skoka iz doline, kjer je še na vsakem koraku čutiti fevdalni karakter dolgoletnega papeževega gospodstva, v cvetočo dolino, kjer naj bi vsi delali za vse.

TONI GOMIŠČEK

Evelino Mattelig - kar deset let na državnih tekmovanjih v rallyju

Da bi med športniki v Beneški Sloveniji zasledili tudi državnega prvaka v rallyju, tega zares nismo pričakovali.

To je dinamični in simpatični Evelino Mattelig (letnik 1950), ki se že deset let ukvarja za nas, resnici na ljubo, nenavadnim športom — z rallyjem.

«Kdaj in kakaj ste se odločili za ta šport?»

«Z navigatorjem Massimom Albanom sva začela pred desetimi leti seveda zaradi velikega veselja do tega športa. Začela sva na avtomobilu fulvia hf, nakar na alfa sudu, naposled pa na porscheju. Leta 1976 sva osvojila italijanski naslov v državnem rallyju, naslov podprvakov pa leta 1978 in 1981. Štirikrat pa sva bila prvaka treh dežel. Letos pa, žal, nisva dosegla boljših rezultatov.»

«Razlika med pilotom, ki vozi na rallyjih ali pa na dirkaliških progah?»

«Razlika je dokajšnja. Na primer piloti, ki dirkajo v formuli 1 ali v drugih »formulah« imajo speci-

fično tehnično podlago. Voziti na rallyjih pa zahteva od pilotov večji občutek pri sami vožnji. Rekel bi, da je »rally-pilot« bližnji vsakdanjemu avtomobilistu. Na tekmovanjih v rallyju se moraš namreč spoprijeti z vsemogočimi ovirami: z asfaltno in prašno cesto, z ovinki, z nemogočimi progami. Izredno pomemb-

Evelino Mattelig

no pa je pri tem sodelovanje z navigatorjem, ki daje pilotu vsa potrebna navodila.»

«Rally gotovo ni šport za vsak žep... Kako pričeti s tekmovanji, ko si človek ne more kupiti konkurenčnega avtomobila itd.?»

«Vsak začetek je seveda težak. Pomembno pa je, da dosežeš dobre rezultate, potem pa si lahko poiščeš sponsorizacijo, ki ti omogoča nastope na raznih tekmovanjih.»

«V svoji že dolgi karieri, kateri dogodek vam je ostal najbolj v spominu?»

«Nedvomno tekma v Cremoni, kjer sva z Albanom zmagala s porschejem skupine B, in to v konkurenci znatno močnejših avtomobilov.»

«Rally je tudi nevaren šport. Ste v svoji karieri imeli kak težji incident?»

«Nikakršnega. Ko z navigatorjem ugotoviva, da najin avtomobil ni več stabilen, potem se raje ustaviva.»

«Vi izključno nastopate na državnih tekmovanjih, kaj pa tekme izven državnih meja?»

RTNEGA ŽIVLJENJA V BENEŠKI SLOVENIJI • IZ ŠPORTNEGA

Massimo Albano in Evelino Mattelig na porscheju carrera skupine B

«Sodelovanje na mednarodnih tekmovanjih je za amaterje, kot smo mi, skoraj nemogoče. Na državnih tekmah nastopamo konec tedna, ko nam to delovne obveznosti tudi dopuščajo. Za večja tekmovanja pa je potrebno ogromno več časa.»

«Pa tudi denarja...»

«Seveda. Moja velika želja bi bila na primer nastopati na rallyju Monte Carlo. Sodelovanje na enem

od le-teh pa bi zahtevalo toliko denarja, s katerim lahko tekmujem dve sezoni na vseh državnih rallyjih.»

«Kaj pa šport v Beneški Sloveniji? Bilo je že nekaj poskusov, da bi na tem področju organizirali kako športno dejavnost. Le-ti pa niso dali zaželenih sadov. Kako vi mislite, da bi lahko to dejavnost organizirali?»

«Nedvomno bi bilo krasno, ko bi uspeli organizirati kako športno dejavnost. Ljudi, ki se udeležujejo v raznih športnih disciplinah, je precej. Potrebno bi bilo globlje analizirati možnosti za kako obliko skupne športne dejavnosti. Resnično pa ne vem, kako bi lahko dejansko prišli do tega. Nedvomno pa je, da bi bilo to izredno pomembno.»

(B. Lakovič)

*Prilomski dnevnik
10. 12. 1982*

Srečanje s člani TO SKGZ za Videmsko s predstavniki društev in duhovnikov

Poleg živahne in pestre dejavnosti društev je za uveljavljanje narodnih pravic Beneških Slovencev velikega pomena podpora demokratičnih sil

Med svojim obiskom v Beneški Sloveniji se je generalni konzul SFRJ v Trstu Drago Mirošič se stal še s člani teritorialnega odbora SKGZ v videmski pokrajini, s predstavniki slovenskih kulturnih društev in s slovenskimi duhovniki. V pogovoru so se medsebojno seznanili z narodnim in kulturnim razvojem Beneških Slovencev, s posebnim poudarkom na njihova prizadevanja za takšno globalno zaščito, ki bo postavila osnovo za celovit in enakopraven razvoj vseh Slovencev v Furlaniji - Julijski krajini.

Predsednik TO SKGZ Viljem Černo je opisal živahno dejavnost društev za narodno identifikacijo. Dejal je, da je teh društev zelo veliko in da so zato potrebni napori, da bi zadostili njihovim mnogostranskim potrebam. Izrazil je upanje, da se bodo težave, ki so nastale pri prehajanju meje, omilile in da bodo stiki čez mejo v bodoče še tesnejši, tako da bo odprta meja, kot že doslej, tisti važen faktor, ki pomaga k naraščanju narodne zavesti.

V nadaljevanju prijateljskega srečanja so uglednega gosta pozdravili številni člani teritorialnega odbora in predstavniki društev. Želeli so vsakdo s svojega kraja in s svojega torišča povedati, kako delajo in kaj hočejo. Tako je od govornih urednikov Novega Matajurja Izidor Predan uvodoma poudaril pomembno dejstvo, namreč, da boj Slovencev na Videmskem podpirajo italijanske demokratične sile. V začetku je bilo v Benečiji eno samo

društvo, in sicer Ivan Trinko, ustanovljeno kmalu po smrti profesorja Trinka, buditelja in vzornika. To društvo je dolga leta bilo edino žarišče, pozneje, ko so se razmere izboljšale so nastala nova društva, tako da jih je danes že 18. Predan je navedel tista, ki imajo za seboj že dolgo vrsto let dejavnosti in ki so tudi pomembna. Rečan, Nediža, zveza izseljencev, Studenci, Beneško gledališče, Center za kulturne raziskave v Bardu, društva v Reziji in v Kanalski dolini kot sta Lepi vrh in Planinka, Zveza beneških žena, Društvo likovnih umetnikov itd. Tudi Predan je dejal, da so omejitve na meji prekinile sorodstvene, prijateljske in vsakdanje stike med ljudmi na obmejnem področju, kar škoduje narodnim interesom prebivalstva.

V imenu skupine duhovnikov, ki so bili prisotni na srečanju, je župnik Božo Zuanella poudaril važnost enotnih prizadevanj v Benečiji, da kraji, kjer živi ok. 10.000 prebivalcev, ohranijo slovensko podobo. Zuanella je dejal, da je zaradi zgodovinskih razmer položaj v Benečiji drugačen kot na Tržaškem in Goriškem in da je potrebno spoštovati in gojiti pluralizem kot osnovo za narodno delo.

K besedi se je priglasi tudi msgr. Kračina, nekdanji župnik v Šentlenu, sedaj pa, po odhodu iz Bui, dekan v Čedadu. «Ljubim svoje ljudi,» je dejal, «ker so ohranili svoje navade.» Generalnemu konzulu je poklonil svojo knjigo o Benečiji, v kateri je ponatis starogorskega slovenskega očenaša iz 15. stoletja.

Po prikazu delovanja Zavoda za slovensko izobraževanje in nekatere druge društve se je generalni konzul Drago Mirošič zahvalil za prisrčen sprejem in dejal, da beneško problematiko že dolgo pozna in da je čustveno vezan nanjo. Izrazil je solidarnost z bojem Beneških Slovencev za lastne pravice, ki so, med drugim, tudi mednarodno priznane in zajamčene. «Jugoslavija podpira vaš boj,» je dejal Mirošič. «in upamo, da bo demokratična Italija sprejela takšen zakon, ki vam bo ustrezal. Delovanje vsakega vašega društva, vse gospodarske pobude so vtakane v ta boj,» je dejal Mirošič in naglasil velik pomen gospodarskih pobud v Benečiji za dosego zastavljenih ciljev, se pravi izenačenje Slovencev v Benečiji s položajem Slovencev na Tržaškem in Goriškem. Generalni konzul je poudaril pomen ustanavljanja mešanih podjetij, vendar je istočasno poudaril potrebo po sodelovanju in povezovanju tudi na drugih področjih gospodarskega delovanja, kot so kmetijstvo, malo gospodarstvo, obrt, prostorsko planiranje in drugo. Ko je govoril o bilateralnih odnosih z Italijo, je Mirošič dejal, da imata državi dobre odnose. Jugoslavija želi imeti dobre odnose s svojimi sosedi, ker je na takšnih osnovah najbolj mogoče reševati odprta vprašanja. Izrazil je upanje, da bodo Beneški Slovenci še naprej razvijali stike z matično domovino in povedal, da v Jugoslaviji vlagajo napore za spremembo sedanjega stanja ob meji in za nemoteno nadaljevanje stikov ob meji.

Primorski
dnevnik
11.12.1982

Utrditi moramo naše medsebojne vezi in stike

Nič ji ni bilo prav, da sem jo želela intervjuvati. Skromna, tiha, vestna in pridna opravlja svoje delo, pa se ji zdi, da je »obesjanje na veliki zvon« o tem njenem delu, njenem sodelovanju na »Primorskem dnevniku« odveč in nepotrebno.

Pa sva se kljub vsemu pogovorili in vesela sem, da sem skozi ta najin pogovor nekoliko bolje spoznala Jole Namor, Beneško Slovenko, novinarko, ki opravlja prakso pri »Primorskem dnevniku« in ki bo po opravljenem delu v Trstu sprejela službo v uredništvu »Novega Matajurja«, glasilu Beneških Slovencev.

Kako se počutiš v tem kolektivu, kako si se uživala v svoje novo delo v Trstu, sem jo najprej vprašala.

Na Primorskem dnevniku delam komaj dober poldrugi mesec. Lahko rečem, da so moje dosedanje

izkušnje pri tem delu kar dobre. Lepo sem se vključila v ta kolektiv, ki me je sprejel tovariško in prijateljsko in v katerem se čutim kot svoj med svojimi. Mislim pa, da še vedno premalo poznam, tudi skozi to svoje sodelovanje, Slovence na Tržaškem. To je po mojem, pomanjkanje s strani vseh nas Beneških Slovencev, ki sicer, kot vsi ostali, zelo pogosto govorimo o naši enotnosti tu v Italiji, pozabljamo pa, da imamo premalo medsebojnih stikov. Zato sem trdno prepričana, da mi bo »tržaška« praksa pomagala ne samo po strokovni plati, temveč predvsem v to, da bom bolje spoznala tržaške Slovence in tako tudi v sebi utrdila tiste vezi, ki nas morajo povezovati in ki se morajo med nami še utrjevati.

Kako pa poteka tvoje delo pri »Primorskem dnevniku«. S kakšnimi problemi se ukvarjaš, kakšne dogodke pokrivaš?

Kaj bi lahko o tem svojem delu povedala. Do sedaj sem povedala, da prevajala članke in druge prispevke, ki prihajajo iz tiskovnega urada v Čedadu in ki so napisani v italijanščini. Razen tega se ukvarjam s kulturno problematiko, kot so na primer odprtja raznih razstav, tiskovne konference in drugo.

Pa ostaneš še kaj časa v tržaški redakciji?

Mislím do maja prihodnjega leta. Želela bi, da bi ta čas čim boljše izkoristila v svojo in v korist »Primorskega dnevnika« in

seveda predvsem v korist Beneških Slovencev, med katerimi si želim in hočem delati.

No, pa da povemo odkod je naša intervjuvanika, kje je opravila študije in kako da se je odločila za novinarski poklic?

Doma sem iz Dreke, ene če že ne najbolj revnih, pa prav gotovo najbolj problematičnih občin v Beneški Sloveniji, kjer število stalnih prebivalcev pada in kjer je njihova starostna doba povprečno zelo visoka. Študirala pa sem najprej v Čedadu, seveda v italijanskih šolah, ker Beneški Slovenci nimamo šol v svojem jeziku, nato sem nadaljevala svoje študije v Benetkah, kjer sem diplomirala na fakulteti za tuje jezike in sicer iz ruske književnosti. Potem sem nadaljevala študij v Ljubljani, kjer sem se dve leti ukvarjala samo s slovenščino. Poznala in govorila sem v glavnem naše narečje, pa sem tam obiskovala tečaj slovenščine za tujce.

Opravila ga je prav gotovo v redu, ker govori danes lepo in pravilno slovenščino.

Po praksi na »Primorskem dnevniku« se boš vrnila v Beneško Slovenijo?

Delala bom verjetno v uredništvu »Novega Matajurja« glasilu Beneških Slovencev.

Pa mu že sedaj slediš? Sodeluješ z njim? Si mnenja, da je ta časopis prebivalcem Beneške Slovenije potreben, da je prav, da izhajajo njegovi članki tudi v narečju, ki ga domačini tudi najbolj razumejo?

Potreben je na vsak način. Informacije o tem, kaj se dogaja v Beneški Sloveniji ne moremo dobiti nikjer drugje, kot v tem glasilu. Časopisi, ki izhajajo v Vidmu le delno poročajo o naši stvarnosti in v veliki meri dajejo o nas in naših problemih skrivljene informacije. Zato sem mnenja, da ni ta časopis pomemben samo za nas, Beneške Slovence, temveč tudi za vse ostale prebivalce Furlanije, ki lahko, prav s pomočjo njegovega poročanja, spoznavajo našo stvarnost in to neposredno. Vprašanje formiranja novih kadrov v Benečiji je po mojem potrebno tudi zato, ker smo priča nastanku in razvoju številnih privatnih radijskih in televizijskih postaj, preko katerih so naši ljudje, tako rekoč, bombardirani z raznimi vestmi in obvestili in to seveda samo v italijanščini. Na žalost je vesti in oddaj v slovenščini za nas premalo in še to, kar je napravljeno gre preko oddajnikov, ki niso dovolj močni, ali pa niso dovolj dobro postavljeni. Tako so edine informacije, ki zadevajo našo skupnost zbrane prav v tem našem glasilu in pa v glasilu »Dom«.

Pa meniš, da je »Novi Matajur« tudi glasilo mladih, da so dovolj prisotni v njem tudi njihovi problemi?

Vprašanje mladine v Beneški Sloveniji je zelo pereče, kot je to pač pereče danes povsod. Menim, da bi se morali v našem glasilu še bolj zaustaviti pri problematiki, ki jih neposredno zade-

va, kot je na primer vprašanje zaposlitve, stanovanjsko vprašanje, vprašanje narkomanije itd. Vrsta je teh vprašanj, ki zadevajo tudi naše mlade, ki pač živijo v italijanski družbi in stvarnosti in ki na lastni koži doživljajo vse probleme, ki jih doživljajo sicer tudi vsi mladi v Italiji. Če pa naj bo »Novi Matajur« še bolj seznanjen z vsemi temi problemi, je po mojem potrebno, da tudi mladi v njem bolj sodelujejo in s tem prispevajo, da bi bil naš časopis tudi njihovo glasilo.

Ko se boš po svoji praksi v Trstu zopet vrnila v svojo Benečijo boš srečna, zadovoljna?

Srečna na vsak način. Moja pot iz Benečije in povratek tja je bila pravzaprav zelo dolga, če pomislim, da sem jo začela v Čedadu, nadaljevala nato v Benetkah in Ljubljani, sedaj v Trstu, pa zopet povratek v moj rojstni kraj. Seveda bom srečna, ko se bom vrnila. Moje delo me veseli, čeprav se zavedam, da ne bo lahko. Na vsak način pa mi dobre volje ne manjka. Dosedanji kolektiv, s tovarišem Izidorjem Predanom ki je za sam časopis, pa tudi za nas Beneške Slovence opravil ogromno dela, mi bo prav gotovo v oporo in v zgled, kako je treba delati, kako se je treba tudi skozi naše novinarsko delo boriti, za naše pravice in naš obstoj.

Draga Jole, veliko sreče na tvoji novinarski poti tu v Trstu, predvsem pa v tvoji in naši Beneški Sloveniji. NEVA LUKEŠ

Primorski dnevnik,
12.12.1982

(Kulturne vestje)

PD, 12.12.82

PD, 12.12.1982

V nedeljo «Senjam beneške pjesmi»

V občinski telovadnici na Ljesah pri Grmeku bo prihodnjo nedeljo, 19. 12. «Senjam beneške pjesmi», ki ga že desete leto zaporedoma prireja krajevno kulturno društvo Rečan. Na prireditvi bomo lahko poslušali 13 novih izvernih beneških pesmi in skladb, nekatere od teh pa bodo izvajali tudi sami avtorji. «Senjam beneške pjesmi» je zelo priljubljen med Beneškimi Slovenci in vsako leto pritegne na Ljese veliko število naših rojakov.

Možnost skupnih pobud na območju Matajurja

O tem so pred dnevi obširno razpravljali v Tolminu

ČEDAD — V okviru dvostranskega sodelovanja, ki ga z italijanske strani koordinirata Avtonomna letoviščarska in turistična ustanova za Čedad in Nadiške doline ter gorska skupnost, sta se v Tolminu sestali italijanska in jugoslovanska delegacija, da bi razpravljali o turističnem razvoju Matajurja na obeh pobočjih. Italijansko delegacijo so sestavljali predsednik Avtonomne letoviščarske in turistične ustanove Giuseppe Pausa, predsednik gorske skupnosti Giuseppe Chiuch, deželni svetovalec Romano Specogna in Aldo Ferrari. Z jugoslovanske strani so bili prisotni tolminski župan Torkar, predsednik odbora

za razvoj Matajurja inž. Rejec, arhitekt Klavora, odbornik za urbanistiko Kosorog in predsednik Zveze komunistov iz Tolmina.

Chiuch, ki je izrazil željo, da se čimprej normalizira obmejni promet, se je navezal na vsebino prejšnjih srečanj in izrazil politično voljo, da obe strani sodelujeta pri reševanju vprašanja vsestranskega razvoja Matajurja. Predlagal je tudi določene posege na deželni in državni ravni za sprostitev prehodov čez mejo na tem območju. Na ta način, je poudaril, bomo lažje dosegli gospodarske, socialne, turistične in sportne cilje, ki smo si jih zastavili. To stališče sta podprla tudi Pausa in Ferrari. Oba sta predlagala pobude, ki bi lahko spodbujale gospodarstvenike, da investirajo na tem območju, in tako ustvarijo osnovne infrastrukture ter dopolnijo že obstoječe sportne naprave. Deželni svetovalec Specogna je osvetlil zakone in pobude dežele F-JK za razvoj tega območja in se obvezal, da bo ukrenil vse potrebno, da se čimprej srečanje predstavnikov obeh dežel in rešijo zlasti finančno vprašanje. Izrazil je tudi mnenje, da mora biti načrt razvoja Matajurja v skladu z razvojem vseh Nadiških dolin.

Arhitekt Klavora je z natančnimi podatki prikazal geološke, socialne, turistične in gospodarske analize tega področja, ki so bile narejene s strani Slovenije. O tem vprašanju je spregovoril tudi inž. Rejec. Tolminski župan je zagotovil, da si bo prizadeval pri vseh pristojnih organih, da pospešijo razvoj Matajurja. Toda z jugoslovanske strani, je dejal, se dela ne bodo začela pred 1985. letom.

Srečanje, na katerem je sodeloval tudi gospodarstvenik Dino Del Medico, so zaključili z obvezo, da se v kratkem sestane delegaciji italijanskih in jugoslovanskih strokovnjakov, da bi primerjali in dopolnili analize in načrte, ki so jih dosedaj pripravile obe strani.

Še o športnem centru na Matajurju

MATAJUR — Prebivalci Matajurja so se pred nekaj dnevi sestali z javnimi upravitelji občine Sovodnje in z njenim županom Cudrigem, da bi osvetlili nejasne točke načrta PIP za razvoj Matajurja. Razjasnili so lastnikom vprašanje uporabe zemljišč, kjer bodo priredili smučišča in jim zajamčili zaščito okolja. Občina se bo zavzela, so poudarili na sestanku, da se odpravi škoda, ki so jo prebivalci Matajurja utrpeli v prejšnja leta in zagotavlja, da predvideva načrt razvoj ne le zinskega turizma temveč tudi poletnega. Na vsak način pa je pripravljena načrt spremeniti in ga dopolniti na osnovi potreb in zahtev domačinov. Hkrati bo občina poskrbela, upoštevajoč seveda urbanistični načrt, za povečanje zmogljivosti turističnih objektov.

Prilobski
dnevnik,
15.12.1982

PD, 16.12.1982

BENEŠKI DNEVNIK**Srečanje komunistov
s sosedi iz Tolmina****Razpravljali so o raznih vprašanjih dvostranskega sodelovanja**

ŠPETER SLOVENOV — Maloobmejni promet, globalni razvoj Matajurja in gospodarsko sodelovanje so bila glavna vprašanja, o katerih so govorili na sestanku v Špetru Slovenov med predstavniki ZK Slovenije iz Tolmina in KPI iz Nadiških dolin. Srečanja, do katerega je prišlo v soboto, 11. t.m., so se udeležili za ZK iz Tolmina sekretar Vlado Uršič in inž. Rejec, direktor Iskre ter predsednik odbora za turistični razvoj Livka in Matajurja, komuniste iz Benečije pa so zastopali nekateri občinski odborniki, med katerimi tudi Giuseppe Blasetig, član deželnega odbora in področnega tajništva ter Pavel Petričič, pokrajinski svetovalec.

Vsebinska pogovorov je bila podob-

na oni, o kateri so pred kratkim razpravljale tudi druge organizacije ZKS in KPI na ravni zveze in področnih organov. O njih so tudi že govorili predstavniki raznih krajevnih ustanov, ekonomski operaterji in turistični delavci na obmejnem področju. Po mnenju obeh političnih organizacij bo ireba zdaj strniti vse izrečene misli in privesti medsebojno sodelovanje na novo, praktično raven. To bo vsekakor mogoče storiti, ker vlada na obeh straneh enak interes, da se ob meji še bolj okrepi razvoj in prijateljstvo med sosedi. Med srečanjem je predstavnik KP iz Tolmina predstavil natančno izdelan predlog za dvostranske gospodarske odnose, Blasetig pa je orisal predlog KPI za razvoj obmejnega področja v Benečiji.

**V Špetru Slovenov
želijo gostinsko šolo**

ČEDAD — Skupščina čedadskega šolskega okraja je soglasno zavrnila vesti o nameravani ukinitvi didaktičnega ravnateljstva v Šent Lenartu. O tem vprašanju so večkrat govorili tudi v preteklosti in so možnost ukinitve tega ravnateljstva vedno odločno zavrnil. Ob tej priložnosti je bil bovor tudi o ustanovitvi podružnice kmetijske šole iz Čedada v S. Giorgiu di Nogaro in sicer dveh letnikov. Med pogovorom o tem predlogu so prišle do izraza težave, v katere bi se zapletla čedadsko šola, če bi ustanovili še ta dodatna letnika. Predvsem so prisotni obsodili neodgovornost višjih organov, ki so najprej investirali sto tisoč milijonov v čedadsko kmetijsko šolo, nato pa so sprožili predlog za njeno osibitev. V tem smislu je bila tudi sestavljena resolucija, ki jo je skoraj soglasno podpisalo tudi učno osebje kmetijske šole.

Po poglobljeni razpravi so se na skupščini izrekli tudi za ustanovitev poklicne hotelske šole, kot podružnice poklicne šole «Stringher» v Špetru Slovenov.

G. Cendou: «Tudi šport nam bo pomagal navezati pretrgane vezi s sosednjim obmejnim območjem»

Mladi, prijazni Germano Cendou, tajnik teritorialnega odbora ZSŠDI za videmsko pokrajino, si je odtrgal nekaj dragocenega časa, ko sem ga med tednom obiskal v tovarni Beneco v Čemurju, nedaleč od Špe-tra Slovenov, kjer je zaposlen in kjer se ukvarjajo s proizvodnjo smučarskih čevljev, palic in telovadne obutve. «Ne bi pa rad, da razgovor posnamemo na trak.» je takoj sramežljivo pripomnil, čeprav mu je slovenščina lepo tekla. «Brez skrbi.» sem ga pomiril, «le zapisoval si bom.» Tako je začel sprošče-

no pripovedovati o svojih izkušnjah o svojem delu in prizadevanjih, da bi v Beneški Sloveniji, pod Matajurjem, nekaj naredili tudi na športnem tum, kdaj bi lahko prišli k nam, se zlasti navezali stike s sosednjim Livkom in pa Kobaridom.

«Že pred dvema letoma.» je pričel Germano, «se je porodila zamisel, da bi kaj skupnega organizirali s športnimi delavci z druge strani obmejnega področja, kot na primer smučarsko tekmovanje na Matajurju. Vendar imajo oni precej natrpano sezono in ko so končno določili datum, kdaj bi lahko prišli k nam, se je na naši strani nekaj zataknilo in tako je šlo vse po vodi.»

«Lani sem šel osebno v Tolmin, kjer smo takoj »ušafali« dan, ko bi lahko vendarle priredili to skupno tekmovanje. Javil sem smučarskemu klubu z Matajurja, pri katerem so se strinjali, da bi se pomerili ob društvenem tekmovanju. Kot da bi se vse zarotilo proti tej naši pobu-

di, je prišla odjuga in srečanje je spet odpadlo.»

«Prav v nedeljo pa smo se na Matajurju srečali s predstavniki iz Tolmina in z Livka. Zlasti zastopniki z Livka so pokazali veliko zanimanje in veselje, da bi se povezali z nami, vendar ne samo glede smučanja, ampak tudi namiznega tenisa, odbojke. Začel bi torej na tem ožjem območju, kar bi nam olajšalo delo in šele potem, ko bi sodelovanje steklo, bi ga skušali razširiti.»

«Se kdo pri vas že ukvarja z namiznim tenišom?»

«Je nekaj otrok v vasi, ki goji namizni tenis, vendar treba videti, kako je z njimi, kakšna je njihova priprava, raven...»

«In odbojka...?»

«Z odbojko bo verjetno lažje, precej jih je, ki se z njo ukvarja, poleg tega imamo tudi svojo ekipo, ki regularno nastopa v prvenstvu.»

«Ste na nedeljskem sestanku morali sestaviti podrobnejši program?»

«Ko bodo prazniki mimo, se spet

srečamo in natančno domenimo o datumu, kdaj pridejo k nam in kdaj jim mi ta obisk vrnemo ali pa obratno.»

«Imate primeren objekt, kjer bi se lahko pomerili v namiznem tenisu in odbojki?»

«Imamo! V Ljesah je telovadnica, ob njej pa teniško igrišče. Tam bi v poletnih mesecih lahko priredili kakšen turnir. Pri nas je namreč nekaj mladih, ki se ukvarjajo tudi s tenišom.»

«In pri ljudeh, kakšen odmev imajo te pobude?»

«Seveda so z njimi zadovoljni, saj so se sami zanje zavzeli!»

«Kaj menite o sodelovanju s Tržaško in Goriško?»

«Menim, da ne bi smelo biti rnikršnih ovir, vendar je bolje, da sedaj začnemo na tem območju, tukaj pri nas.»

«Kakšne stike ima nasploh tukajšnje obmejno prebivalstvo?»

«Pred petnajstimi, dvajsetimi in več leti so bili stiki med našimi

ljudmi tu v Benečiji in s sosednjega mejnega območja neka; vsakdanjega. Naši ljudje so ob raznih praznikih, vaških šagrah plesih hodili na Livek, tam so se tudi ženili, oni pa so prihajali k nam. Tedaj ni bilo televizije, drugega razvedrila, ljudje se niso tako držali doma kot danes. Potem se je ta dolgoletni proces ustavil, prekinil. Mlada generacija (stari so ohranili prejšnje navade in odnose) je prišla pod vpliv čudnih idej teh, ki imajo oblast v rokah, vsiljene so ji bile čudne ideje, predsodki.»

«Kako bi se dale spet vzpostaviti in oživiti vse tiste niti in vezi med sosednjima območema?»

«Prepričan sem, da je lahko prav šport ena najenostavnejših in najprimernejših poti, da začnemo spet graditi, kar je bilo v teh letih podrtega, zgubljenega, s športom bi pritegnili zanimanje mladine s tega področja. Potem pa bi skušali vzpostaviti še kulturne in gospodarske vezi.»

D. Bizjak

Primorski dnevnik,
17.12.1982

Revija beneških popevk o vsakdanjosti in željah

Glasbeno in vsebinsko zanimive popevke v odlični organizaciji društva Rečan - Nagrajevanje zmagovalcev fotografskega natečaja

ČEDAD — V dobi tehnike in naglice pogosto nimamo časa za sanje, ne najdemo priložnosti, da bi se zastrmeli v zvezde in poskusili pozabiti na vsakdanjost. Včasih pa nam to lahko mimogrede uspe. Tako priložnost je bila v nedeljo popoldne na Ljesah. Navadna telovadnica oddaljene beneške vasi je za nekaj ur prenehala biti telovadnica in je postala dvorana sanj in zvezd. Za zvezde so delno poskrbeli osnovnošolski otroci, ki so okrasili oder z neštetimi srebrnimi zvezdami. Bile pa so prisotne tudi »zvezde beneške pesmi«, ki so nastopale na desetem »Senjamu beneške pesmi».

Letošnji »senjam« je še enkrat dokazal, kako bogata je Benečija na področju kantavtorstva. Poslušali smo štirinajst pesmi, približno toliko je bilo tudi avtorjev besedil in glasbe. Pesmi so govorile o beneški stvarnosti, hudomušno in veselo, včasih otožno in s kančkom grenkobe, govorile pa so tudi o običajnih zaljubljenih, o zelenih očeh, o soncu in želji po veselju, o iskanju sreče, o vsakodnevnih vprašanjih in problemih, ki so lastni vsakemu človeku, s katerimi se spoprijema vsak posameznik vsak dan sproti. Glasba je včasih spominjala na beneške ljudi, včasih je pa bila to glasba najmodernejših popevk, ki jo lahko slišimo v vsakem baru, glasba ki sloni na najbolj sodobnem ritmu. Seveda so bile tudi izvedbe glasbi primerne, pevci so se med seboj razlikovali in prav zaradi tega je bil »senjam« še zanimivejši. Pesmi sta napovedovali Loreta in Margerita, ki sta tudi poskrbeli za povezovanje sporeda in za beleženje točk. Pesmi je ocenjevalo občinstvo, besedo pa je imela tudi posebna komisija, ki so jo sestavljali predstavniki domačega društva Rečan (ki je tudi organizator revije), predstavniki zborov »Rečan«, »Pod lipo« in »Nadiški puobi« ter predstavnik župnišča. Občinstvo je nagradilo z največ točkami pesem Luciano Chiabudinija »Gladki ko puh«, končni rezultat je pa bil nekoliko drugačen.

Prvo nagrado je prejela pesem »Te prosim, o muoj Buog« Checca Bergnacha, ki jo je pela Anita Tomasetig. To je pesem o iskanju veselja, o trdoti življenja in o želji po sreči, ki je vsakdanjost ne uspe zatreti. Drugo nagrado je prejela pesem lanskega zmagovalca Rina Chineseja »Sunce anu tu« v izvedbi Giovannija di Lenarda. Na tretje

mesto sta se pa uvrstili obe pesmi, ki ju je predstavil Luciano Chiabudini: že omenjena »Gladki ko puh« in »Naša Čelešta«, šegavi in nagaživi pesmi o ljudskem sprenevedanju in o beneški stvarnosti. Nagrjeni sta bili še dve pesmi posebej za glasbo in tekst. Po mnenju žirije je bila glasbeno najboljša »Takuo naprej« Marina Blasutiga, nagrado za najboljši tekst je pa spet prejel Rezijan Rino Chinese za pesem »Paak« (Pajek). Nagrade so prispevali člani društva beneških umetnikov Giovanni Vogrič, Ferruccio Azolini in Gianni Balus.

Občinstvu se je predstavila tudi skupina igralcev, ki je skušala veselo in duhovito opozoriti na desa to obletnico »senjama«. Ob tej priložnosti so člani fotografskega krožka Rečanji izročili tudi nagrade za

fotografski natečaj, ki so ga pred kratkim organizirali. Sedem je bilo nagrad za posamezne vasi, tri nagrade pa so bile namenjene fotografiji najzanimivejšega dokumenta, to je bil potni list iz leta 1909, tehnično najboljši fotografiji in pa najstarejši sliki, ki je bila kar iz leta 1896.

Na koncu ne smemo pozabiti ansambla, ki je spremljal posamezne izvajalce, ki je ponavljal refrene in seveda na koncu z zmagovalci ponovil nagrajene pesmi. Mislimo, da je bila to prireditev, ki je tako tehnično kot vsebinsko presegala meje male beneške vasi in s katero bi se lahko ponašala katerokoli društvo in vas, za kar gre seveda pohvala nastopajočim, pa tudi vsem tistim, ki so se skrivali za odrom. (nak)

PRIDORSKI
DREVNIK
21.12.1982

Poklon spomину padlih partizanov v Čedadu

ČEDAD — V nedeljo, 19. decembra, sta ANPI - APO in občinska uprava priredili v Čedadu svečanost v spomin osem partizanov, ki jih je nacifašistično sodišče obsodilo na smrt. Padli so 18. decembra na mestnem športnem igrišču in med njimi so bili tudi trije Slovenci.

Na čelu spreveda, ki je šel po mestnih ulicah do športnega igrišča, je korakala godba na pihala in za njo so nosili predstavniki bojovniških organizacij Čedada in sosednjih občin svoje prapore.

Pred spominsko ploščo sta spregovorila prof. Gino Nizzero - predsednik sekcije ANPI iz Čedada in čedadski župan dr. Pascolini. Slavnostni govornik pa je bil predsednik deželnega odbora in član vsedržavnega odbora ANPI Federico Vincenti. V svojem govoru se je zaustavil tudi ob vprašanju sedanjega političnega položaja in poudaril, da je tudi danes naša republika v veliki nevarnosti in da jo je treba varovati zlasti pred teroristi in člani tajnih posameznih lož. Govoril je tudi o vrednotah in »kulturi« miru in popuščanja. Po svečanosti so se vsi poklonili spominu stotin antifašističnih žrtev, ki so jih postrelili na obrežju Nadiže in ob obzidju kasarne Francescatto.

PRIDORSKI DREVNIK, 23. 12. 1982

Ustvariti poseben sklad za razvoj Benečije

Predlog KPI za izkoriščanje finančnih sredstev, predvidenih za obnovo potresnega področja

ČEDAD — Parlament je pred kratkim odobril ponovno finansiranje obnove potresnega področja v naši deželi in izvajanje osimskih sporazumov. Gre za več tisoč milijard, zato je razumljivo, da se ljudje sprašujejo, kako bodo ta sredstva izkoriščena. O tem so v soboto razpravljali v Čedadu komunisti iz Benečije in furlanske nižine okoli Čedada in Manzana, ki so izdelali konkretne predloge za razvoj obmejnega področja Furlanije in Benečije. Uvodno poročilo je na konferenci imel področni tajnik KPI Giuseppe Blasetig.

Komunisti predlagajo, da se iz sredstev za obnovo potresnega območja in izvajanje osimskih sporazumov izlušči poseben finančni sklad, ki naj zagotovi investicije na industrijskem, kmetijskem in turističnem področju obmejnega pasu naše dežele. Blasetig je še posebej poudaril pomen teh investicij za Slovene videmske pokrajine, ki zahtevajo ne le jezikovne in narodnostne pravice, temveč tudi jamstva za družbeni in gospodarski pre-

porod. Omenil je tudi nedavni sklep zunanje politične komisije poslanske zbornice, ki se zavzema za razširitev italijansko-jugoslovanskega sodelovanja v okviru mešanih industrijskih prestih con od Trbiža do Nadiških dolin, od Gorice do Tržiča. Poleg tega je treba okrepiti gospodarsko sodelovanje z Jugoslavijo na višji tehnološki ravni, kar pa terjaja izboljšanje cestne mreže in okrepitev energetskih virov.

Sledili so predlogi komunistov za razvoj kmečkega turizma, zlasti na Matajurju, ki naj bi se povezal s Tolminsko in kjer bi skupno vlagali Italija in Jugoslavija. V okviru kmetijske dejavnosti je treba okrepiti zadržne dejavnosti, ki se obstajajo na teritoriju, kot zadruga v Topolovem in prispevati k na stanku novih. Podpirati je treba tudi, menijo komunisti, živinorejo in vinogradništvo in rešiti vprašanje komercializacije tipičnih gozdnih sadežev, kot so kostanj in gobe. Na koncu je bil govor tudi o razvoju gozdarstva

in lesne industrije, ki ima v furlanski nižini že ustaljeno tradicijo.

Seveda, je poudaril Blasetig, morajo vsi ti načrti biti uresničeni s sodelovanjem prebivalstva in javnih ustanov, v prvi vrsti občin, gorskih skupnosti in zadrug.

V poglobljeno razpravo, ki je sledila so posegli mnogi izmed prisotnih, med katerimi so bili tudi načelnik svetovalske skupine KPI v deželnem svetu Renzo Pascolat, predstavnik ZKS Vlado Uršič, predsednik konzorcija za industrijski razvoj vzhodne Furlanije Jacolutti, v imenu Lege Democratice Ferruccio Clavara ter drugi.

Sedaj bo KPI svoje predloge, ki so strnjeni v posebnem dokumentu, posredovala gospodarskim operaterjem, krajevnim upraviteljem in sindikatom, da bi o njih razpravljali v upanju, da ne bo zamujena prilžnost za gospodarski razvoj Benečije in celotnega obmejnega pasu.

ostanen za piet pesmi ki so piel zvičér
tu senikah puóbi od puno puno liet od tega.
Ostanen za se jez z mojím sosedan za an pedín
zemljè.
Ostanen za igrat s kozarcan pred nam
u nedeljò s parjateljén.
Ostanen za se ustrašt zavoj mogli kar je senuo na
tlèh.
Ostanen za uekat poliete tistin, ki siečejo travo
-Šujajo!
Ostanen za čjut veseljè parve rožice tu travi.
Ostanen za žagat darv à an se griet blizu ognjà.
Ostanen za prašàt no rokò parjateljù za narest
kopo.
Ostanen za se jez z tistin, ki kupavajo kostan,
zak dajo malo o nič za an.
Ostanen za se čjut ist.
Ostanen za guorit s kajšnim.
Ostanen za reč »te niesan pustila zemjà«.
Ostanen za skopàt muoj vartič.
Ostanen za stuort, rodit an zrast moje snuove,
za jìh navast ljubezen za sve tele reči.
Ostanen za želiet na buojše dneve.

ANDREINA TRUŠNJAK

Koj se spomnim, da bi morala Andreina Trušnjak prejeti nagrado Prešernovega sklada za knjižico svojih prvih pesmi in da bi jih morali natisniti v govoricu njene male domovine pa še v slovenskem knjižnem jeziku ob enem.

— Kajti, pravijo beneški Slovenci, naša narečja se v sto letih niso kaj prida spremenila.

Pride še Božo Zuanella, ki s profesorjem Pavlom Merkujem zbira slovenska imena ob rekah Nadiži in Teru in ureja mesečnik Dom in še štirinajstdnevnik Novi Matajur. Z Merkujem pripravljata Krajevni leksikon Beneške Slovenije. Pripoveduje mi, da hodi v Tolmin kupovat slovenske knjige in da pozna vse knjige, kar natisnemo novih na naši strani.

Na koncu pogovora nas obdarijo z Vartci, revijo, ki je natisnila spise slovenskih otrok z naslovom Moja vas. Vartac je publikacija beneškega študijskega centra Nadiža in letos poleti je revija natisnila že deveti natečaj s slovenskimi narečnimi besedili in risbami otrok iz Benečije, Rezije in Kanalske doline.

Podare nam tudi Rozojanske wyže, pesmice z notami vred, kot jih je zbral in zapisal Bruno Rossi, in natipkano študijo Večer beneške poezije, ki nam pripoveduje o starogorskem rokopisu in pesnikih Petru Podreki, Ivanu Trinku, Valentinu Birtiču, Izidorju Predanu, Adu Klodiču in Andreini Trušnjak.

Ko se v polmraku odpravljamo večerjat na Čedadski grad, mi Nadja Kriščak, tajnica in desna roka Zveze slovenskih kulturnih društev v Trstu, predstavi še matajurskega župnika.

— Pasqale Guyon, pravi Nadja.

Pogledam Pasqale Guyona in zazdi se mi, da vidim slikarja Vena Piona.

— Veš, pravi Nadja, ki uči folklorne pesmi in plese v tržaških in mogoče tudi po goriških krajih, župnik pod Matajurjem ima prastaro napravo, na kateri vrti gramofonske plošče. Neznansko se razveseli, če mu prinesem kakšno ploščo Mozarta ali Beethovna. Pa še eno veselje ima, a se ga zdaje ne morem spomniti. Se še spomniš tistega velikega križa pred matajursko cerkvico?

— Kako bi ga pozabila? Kako naj pozabimo večer na matajurskem britofu, na katerem so v skupnem grobu pokopani partizani. To je bilo leta 1980, ko je Desanka Maksimović povedala Kravavo bajko nikoli mrtvim slovenskim partizanom.

— Vidiš, reče Nada, tistega dva in pol metra visokega križanega judovskega partizana, je župnik pobarval živordeče in živozeleno in živo-rumeno. Ma, sem ga vprašala, počemu s takimi barvami, in je ves začuden odgovoril; ja zakaj pa ne, saj sem imel samo te barve.

Vse pobaravaš s takimi barvami, kot jih nosiš v sebi.

Pri večerji nam povejo, da te dni vrte prvi slovenski film v Beneški Sloveniji. Sreča na vrvici.

— V katerem kinu pa vrte? vprašam.

— O, kar v privatnih sobah, da so le šest do sedem metrov dolge. Srečo vrtimo, kjer pade: v Čedadu, na Bardu, na Srjesi in v Tinani in še kje jo bomo.

Pri večerji sta tudi profesor Pavle Petričič in njegova žena Marina. Odgovarjata mi na moja radovedna vprašanja neutrudno in jasno. Zdi se, da mi razgrinjata zavese.

V temni noči se vozimo iz Čedada, čez stari kamniti most, za nami molče grlice v drevsah ob slovenskem kulturnem središču, tam teče Nadiža, kot je tekla že tisočletja.

Prebrala bom knjigo Simona Rutarja o Beneški Sloveniji, si obljubim.

Dopoldne smo bili v Sovodnjah in Doberdobo, jutri dopoldne še v šolo Otona Župančiča in v šolo v Ulici Venetto, potem še v, Štandraž in na Števerjan. Mire-bo bral pesmice, jaz zgodbice iz Prve domovine. Pavček pa bo vse pesmi odživel na pamet in bo povedal šolarjam in šolarjem o tetah vseh sort, o polžjih nesrečah, zakaj so breze črne in kaj bodo postali, ko bodo veliki: generali, admirali, mamice, zdravnice, pesniki in pesnice... Viharno mu bodo ploskali in ga vpraševali, kdaj je napisal prvo pesem, koliko pesmi je napisal... in na vse jim bo odgovoril.

Požrtvovalni tovariš Zdenko, ki naju vozi zadnji dopoldan, naju zapelje tudi v Novo Gorico na avtobusno postajo.

Včasih sem si po vsakem popotovanju želela, da bi napisala kratek potopis za mojega očeta, ki ni hodil predaleč po svetu, a nikoli nisem imela časa...

Narisala

ANČKA GOŠNIK-GODEC

PIONIRSKI LIST,
23. 12. 1982

35 LET
PIONIRSKEGA
LISTA

KRISTINA BRENKOVA

POPOLDAN V ČEDADU

(Kratek potopis)

(Kje je mesto Čedad? Poglejte na zemljevid Slovenije, poiščite Črnuče nad Ljubljano in ravnino položite proti levi strani. Na isti zemljepisni širini, a onstran naše meje, bo natisnjeno ime Cividale — Čedad.)

— Bi šli na goriške slovenske šole na ono stran? me je že septembra vprašala po telefonu Barbara, tajnica pri Društvu slovenskih pisateljev.

— Ne, ne, hvala za povabilo, pravim, a mislim, da morajo mlajši pisatelji na pot.

— Željijo, da bi prišli brat na šole pesnik Tone Pavček, vi in pesnik Miro Košuta iz Trsta.

Kadar mi sporočé, da želijo na šoli, naj pridem, vselej umolknem in potem pristanem: ja, prišla bom.

S pesnikom Pavčkom sva se odpeljala 15. novembra ob petih zjutraj z avtobusom do Nove Gorice.

(Ker mora biti tale potopis kratek, ne morem opisovati, kako prelepo jutro je bilo, ko smo se vozili skozi temo in meglo.)

V Gorici na naši strani naju je pričakala Eliana, tajnica Slovenske Zveze v Gorici.

— Dopoldne vaju čakajo v Sovodnjah in na Doberdobo, popoldne pa v Čedadu, je pojasnjevala.

Trije smo brali na šolah: prvi pesnik Miro Košuta vrsto pesmic že natisnjenih in še komaj porojenih, potem še Pavček in jaz. Čedad. Popoldne pa v Čedad v Beneški Sloveniji. Vozi Živa Gruden, ki vodi raziskovalno delo v Benečiji.

— Čedad, pravim, Čedad, o katerem sem prebirala v knjigi Peter Pavel Glavar, napisal jo je Ivan Pregelj. Brala sem, ko sem se komaj brati naučila, in v meni je ostal neizbrisen spomin na lepa imena: Čedad, Oglej, Komenda...

— Na katero šolo bomo šli? vprašujem Živo.

— Saj ni nobene slovenske šole tu gori, mi pojasni in bržkone se čudi moji nevednosti.

Kaj bom porekla predsedniku Zveze bralnih značk, zazvetemu profesorju Jožetu Zupanu, ki je verjel, da bodo bralne značke zaživele tudi v Beneški Sloveniji? Da bo moral zaorati v ledino čisto nanovo, da bo moral iskati novih steza za bralno značko v Benečiji in Reziji in Kanalski dolini.

Voziva se v čisto popoldne, včasih nama zasveti drevo, okinčano z žareče zrečimi sadovi, kakiji, na levo roko se prikazuje gora Matajur in vse mi je novo, neznano.

To je potopis o marsičem, česar nisem videla. Rada bi šla v Landarsko jamo, kjer se je Slovenov kraljica Vjda skrila pred hunskim soldaškim kraljem Atilo. Rada bi videla čedadski rokopis iz daljnega šestega stoletja po našem štetju, rokopis, na katerega straneh so zapisana imena slovenskih romarjev: Milena, Radoslav... Rada bi pogledala v stari čedadski muzej, v katerem varujejo prazgodovinske in rimske izkopanine in hebrejske mozaike in zlato in srebro jantar in steklo in staro orožje. Pravijo, da so meči in štiti in čelade in hebebarde tako majčkene, kot da so se v njih bojevali nedorasli fantiči.

Rada bi stopila na židovsko pokopališče.

Rada bi šla v Landarsko jamo po vseh stopetnajstih stopnicah navkreber in nizdol.

Molčim in ne povem, kaj vse si želim, saj nama je odmerjenih le nekaj popoldanskih ur na Slovenski zvezi.

— Tam se bodo zbrali in vas pričakali za slo-

venstvo zavzeti ljudje, z njimi se boste pogovarjali, pričakujejo vas, mi pojasnjuje Živa.

Ustaviva se pred vrtom nizke hiše, vrt jo obdaja, ulica je tiha, le v parku na desni grulljo grlice. Postanem in poslušam gru-gru-gru in pomislim, da so grlice srečne, ker imajo svoj materin jezik, vse ga razumejo in si povedo, kdaj so lačne, kdaj imajo koga rače, in kličejo se v nevarnosti. Blagor grlicam, saj jezik njihovih domovin ne pozna državnih meja!

V prvem nadstropju nas pričakujejo zbrani beneški Slovenci: učitelji, profesorji, pisatelji, kulturni delavci. Tone Pavček se jim zahvali za pozdrav in jim zbrano, domiselno pripoveduje o njihovi in naši skupni usodi. Pripoveduje jim teke vedro in prepričevalno, da se vsi čudimo, kako vse to na pamet zna. Pavček je pesnik in zna tudi vse pesmi na pamet.

Ko jih povprašam, če imajo zbranih kaj svojih pravljič ob vseh, ki jih je zapisal že Milko Matičič, se jim razjasnijo obrazi in vsi pogledajo drobno dekletko Ado Tomasig, kajti prejeto leto je izšla njena drobna knjižica **Pravce mojga tat in moje mame**.

V njej je natisnjenih trideset starih pripovedi. Njih je Ada zapisala v govoric Sarženta, kot jih je poslušala doma v Trogarjevi družini. Prva je pravljica o kraljici Vidi, kako je prevarila hunskega kralja Atilo, da so njeni ljudje lahko spet v miru začeli veli. Zares se razveselim Adine knjižice. Potem nam podare še knjižico, v kateri so odtisi slik Lotte Dorbole in pesmi dvajsetletne Adrine Trušnjak. Med njimi je tudi pesem **Ostanen**, preberite jo. Ne bom vam je prevajala, saj boste skoraj vsi razumeli.

OSTANEN

Ostanen za živiet tu teli stari vasi,
u teli stari hiš, med telin starin juden.

Ostanen za hodit gor po teli stari kamanovi stari

PLESKAR IN DEKORATER

ŽERJAL BRANKO

MILJE — Ul. Stazione 5
Tel. 272-701

MODE VALENTINA

želi vesele praznike
in srečno novo leto

DOMJO 89 — Tel. 820-191

GOSTILNA

AL PONTE

CREVATIN

NOGHERE - PRI OREHU 131
Tel. 231-106

MESNICA

MARINO PREGARC

BOLJUNEC 366
Tel. 228-334

Masmine

FURLAN LICIA

ZENSKO PERILO - HALJE
KOPALKE

TRST - Ul. Mazzini 41
Tel. 040/65-913

SUPERMARKET

DESPAR DOMIO

Guido Jez

DOMJO 157
Tel. 826-541

ZAVAROVALNA DRUŽBA

UNIPOL

AGENCIJA KMETIJSKE
ZADRUGE

*tvoja agencija
za vsa zavarovanja*

Telefon: 274986

HOTEL
RESTAURANT

SONIA

DOMJO 47
Tel. 820-229

P PAM M

železnina - ferramenta

34010 DOMJO 132 — tel. 824-979
Trst (industrijska cona)

MLEKARNA
- SLAŠČICARNA

LAURA KOFOL

BOLJUNEC 46
Tel. 228-425

MESNICA

GRDINA - ŽERJAL

BOLJUNEC 371
Tel. 228-405

NOVA CVETLIČARNA

ANGELA

BOLJUNCU
Tel. 228-855

Vsakovrstna
priprava ovetja

MANUFAKTURA

SANCIN - STRAN

BOLJUNEC 2
Tel. 228-145

območje, na katerem živijo (kljub temu, da je najbolj zapostavljeno in potisnjeno na rob) ne potrebuje posebne zakonske zaščite, posebnih ukrepov za njegov razvoj in ustvarjanje boljših perspektiv za bodočnost.

V teh dolinah, kjer naj se ne bi govorilo slovensko, KD odklanja vsak dialog zato, ker ni v njenih interesih, da skupnost oživi; hkrati se KD noče soočiti s problemi, ki do danes niso bili rešeni. Zanimajo jo le oblast in njeni sebični interesi. Ljudje pa naj se sami izkopljejo iz težav. V veliki večini občinskih uprav, kjer ima KD večino, upravljajo na nacionalno liberalistični in nacionalistični osnovi, mimo krščanskih, človeških vrednot in stvarnosti same skupnosti.

Ne spoštujejo niti izjav predsednika deželnega odbora Comellija, niti izsledkov študijske komisije prefekta Rizza. Priča smo torej dolocenemu nazadovanju. Iz tega izvira dvoumna zaščita slovenske skupnosti, ki ne predvideva nobenega prostora za svobodo in participacijo naše skupnosti, če ne tistega, kjer se razvijajo spopadi in stalni konflikti. KD dobro ve, da šibkejši nima dovolj moči, da se postavijo ob sebe, in zato meni, da jim ni treba dati tistega, česar si ne morejo izboriti.

Drugačna stališča pa je KD zavzela v deželi Tridentinsko-Gornje podalpe, kjer podpira boj Ladin-

gospodarstva so bili že storjeni. V okviru osimskih sporazumov sta bili ustanovljeni dve podjetji z mešanim kapitalom: Veplas, ki proizvaja cevi iz ojačene umetne smole in zaposluje 28 ljudi, in Hobles, ki bo začel delovati v začetku prihodnjega

so bila premajhna, premalo povezana med sabo in predvsem niso imele jasnih načrtov za popotresno obdobje. Danes je večina teh podjetij v krizi. Tu lahko vidimo tragedijo naših ljudi, ki se vselej odločijo za neko dejavnost prepozno. Značilna

1956: Prosti čas beneškega izseljenca v Kanadi

IZSELJENIŠTVO SKOZI OBJEKTIV

Za skorajšnji Dan emigranta pripravljamo fotografski krožek društva Rečan fotografsko razstavo o izseljeništvu. Krožek, ki ima že nekaj izkušenj na tem področju, bo sodeloval z društvom Ivan Trinko. Ni naš namen prikazati celotne zgodovine izseljeništvu, kar je težko tudi na osnovi statističnih podatkov. Cilj, ki smo si ga zastavili, je, da prispevamo k osvetlitvi tega zgodovinskega in družbenega pojava, ki ni pustil očitne sledove v zgodovinski literaturi. To je lažje dosegljivo s fotografskim gradivom, ki daje bolj abstraktno sliko emigracije in hkrati ustvarja neposreden stik z gledalcem.

Pregled ne bo popoln, saj zaradi tehničnih vzrokov upoštevamo samo Nadiške doline. Gradivo bomo razdelili v odseke glede na države, kamor so Benečani emigrirali, in znotraj te delitve poudarili posamezne trenutke v življenju izseljenca: delo, prosti čas, praznovanja v družini itd. Pri iskanju in zbiranju gradiva smo se srečali z mnogimi težavami, zato ne bo dokumentacija migracijskih valov povsem popolna. Razstavo bo odprl v Italiji, nato v Avstriji, na Madžarsko, v Rusijo v drugi polovi-

1953: Skupina služkinj v Angliji

ci 19. stoletja. Zaključili pa bomo z novo emigracijo 70 let v države v razvoju. Posebej bomo obravnavali žensko emigracijo, saj se je ta

pojavi v različnih obdobjih in predvsem z drugačnimi značilnostmi. za fotokrožek EDDI BERGNACH

skimi podjetji. Vec ne morem povedati, ker so dogovori še v teku. Benečija ima dolgoletno tradicijo na področju kmetijstva, ki pa je danes v globoki krizi. Kako mislite, da bi se lahko rešilo to vprašanje in kakšno pot je treba ubrati za razvoj kmetijstva pri nas?

Menimo, da ima kmetijstvo v Benečiji velike možnosti. Seveda ga je treba modernizirati in iskati nove oblike delovanja. Pri tem pa se srečujemo z mnogimi težavami, kot sta na primer vprašanja izseljeništvu, ki je odtrgalo toliko ljudi od naše zemlje, in parcelizacije zemljišč. Drugo močno oviro predstavlja beneška hiba individualnosti, saj je Benečije deželica, ki ima najmanj zadrug. Zato moramo spodbuditi mlade sile, ki so bolj pripravljene spremeniti star način kmetovanja in svojo miselnost, da se zaposlijo v kmetijstvu. Vsak razvoj pa sloni le na združevanju zemljišč in na specializiranem kmetijstvu, kot je na primer sadjarstvo. Tu nam je lahko v zgled Južna Tirolska. Vse to bi pomenilo tudi ustvarjanje zbiralnih centrov in odprtje tovarn sokov, torc' nova delovna mesta. Druga smer razvoja je kmečki turizem. Da dosežemo kakršenkoli uspeh na področju kmetijstva, je seveda potrebno večje sodelovanje z občinami in gorskimi skupnostmi zlasti pri načrtovanju.

Kakšno je današnje stanje obrtništva v Benečiji?

Tradicionalne obrtniške dejavnosti, če izvzamemo gradbeništvo, so bile v glavnem povezane s kmetijstvom. Kolikor kmetijstvo izumira, izginejo tudi obrti. Menim pa, da ima ta dejavnost na našem teritoriju bodočnost tudi zaradi individualističnega značaja Benečana, ki ni nikoli imel gospodarja. Seveda se mora obrtništvo specializirati v tistih poljih, kjer ne morejo delovati niti mala, niti velika podjetja. Glavno vprašanje je, da se razvije polindstrijska mentaliteta, da so izdelki kakovostni in da se obrtniki bolj vključijo v industrijski proces. Pri tem pa se zavedamo, da ne bomo nič dosegli, dokler ne rešimo vprašanja kreditov in ne izkoristimo možnosti, ki jih nudijo osimski sporazumi.

Prej ste omenili med drugimi vprašanji, ki jih je treba rešiti, tudi stanovanjsko stisko.

Statistike dokazujejo, da je kljub temu, da je v Benečiji že nekaj industrijskih obratov, odstotek izseljencev še vedno visok. Gotovo prispeva k temu stanju tudi nerešen problem stanovanj. Ljudje so prisiljeni se preseliti v Furlanijo in to pogosto pomeni izgubo slovenske identitete. Če nočemo, da vsi naši napori na gospodarskem področju padejo v vodo, se moramo torej odločno lotiti stanovanjske politike. Vprašanje je zelo kompleksno in poleg tega imamo že štiriletno zamudo. Zatika se zlasti pri kreditih, ki jih iščemo v Italiji in zunaj nje. Pri tem je še vedno odprto vpra-

šanje. Naša naloga je, da publiciziramo olajšave in možnosti, ki jih ima to področje. Tako da spodbudimo gospodarstvenike tudi iz drugih držav, da investirajo pri nas.

Razgovor zapisala
J. N.

v Benetke in postala Nineta, se vrne domov grabit seno. A svet se je vendarle spremenil: Marjanca ne čakajo več doma na moža in mislijo s svojo glavo.

V tem je pač zaznati nastanek ženske organizacije v Benečiji, pro-

Anu e muknuw injan spet gozd,
anu pa naco sa gre spat čenča est.

Besede in muzika: Rino Chinese

BENEŠKO GLEDALIŠČE SE PRIPRAVLJA NA KVALITETNI SKOK

«Ne moremo vedno hoditi v košpah»

Prvič se je Beneško gledališče predstavilo občinstvu na Dnevu emigranta leta 1976, toda zametke gledališke dejavnosti v Benečiji zasledimo že v prejšnjih letih, v okviru delovanja kulturnega društva Rečan z Les. «Kot društvo smo pripravili predstavi Naš božič in Pasjon že približno 15 let od tega, pravi ravnatelj BG Aldo Clodig. «Že 10 let pa pripravljamo Senjam beneške pjesmi, kjer nastopajo tudi igralci.»

Beneško gledališče, ki je osnova na ljudski kulturi, odgovarja na celo vrsto potreb Benečanov. Nudi možnost združevanja in prispeva k ustvarjanju in razvijanju stikov med ljudmi, ki živijo razpršeni po beneških dolinah. Pome-

ni tudi iskanje lastnih korenin, spoznavanje lastne zgodovine in predvsem aktivnejše vključevanje v družbeno življenje Benečije, kar je izrednega pomena, če upoštevamo dejstvo, da so Benečani živeli na robu naše družbe in niso nikoli imeli odločilne besede, niti v kulturnih in političnih izbirah, ki jih od bližje prizadevajo.

Do ustanovitve BG je prišlo leta 1975, približno mesec dni pred Dnevom emigranta. «Čas je pritiskal, in nič ne bi nastalo, ko bi se Izidor Predan ne odločil, da čez noč napiše igrice, ki bi zajela navade beneškega ljudstva,» je napisal Adrijan Rustja, režiser vseh gledaliških predstav na dnevnih emigrantih. Po prvem nastopu in spodbuja-

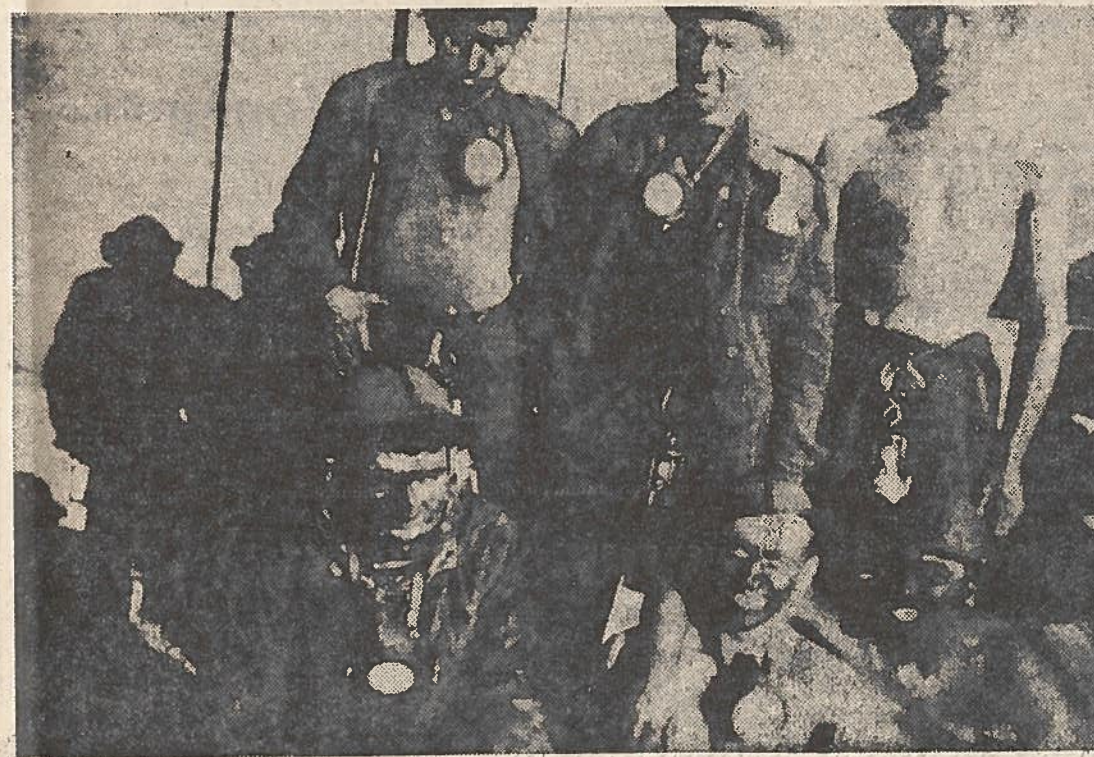
jočem uspehu je BG začelo redno delovati in je stalno širilo krog sodelavcev (do danes je nastopilo okrog 60 igralcev). Če je bila prva uprizoritev zabavnega značaja, se je BG pomerilo tudi z bolj zahtevnimi deli, kot sta Emigrant in Kaplan Martin Cedermac, kjer je bil poudarek na tragični zgodovini in usodi beneškega ljudstva. Veselje do gledališke dejavnosti nastopov sta bila tako prisotna, da je že ob tretji prireditvi Rustja izjavil: «Prvi nerodni koraki so za nami. Shodili smo.»

Danes, ko se BG pripravlja na uprizoritev Cankarjevega Hlapca Jerneja, smo pričali značilnemu kvalitetnemu skoku, ne le zaradi izbi-

re teksta, temveč tudi, ker se nihče ne zadovoljuje več z delom, napisanim v eni noči. Vodilo delovanja so postali vsebina, ki jo gledališče posreduje gledalcu, sporočilo, ki ga nosi v sebi in strokovna pripravljenost igralca. Izkušnje so dokazale, da ne zadošča dobra volja. V gledališki dejavnosti ni nič slučajno in vsaka uprizoritev sloni na vajah, študiju in izpopolnjevanju. Na osnovi teh ugotovitev je letos BG priredilo gledališki seminar, kjer je bil poudarek na sprostivnih vajah, na dinamiki telesnih gibov in na vprašanju prostora na odru. Največji uspeh seminarja pa je bil po mnenju mnogih udeležencev, da so se zavedeli možnosti drugačnega pristopa do gledališke dejavnosti, kako se je treba baviti v vlogo in kako mora biti igranje čim bolj blizu stvarnosti. Predvsem pa so igralci ugotovili, da se ne morejo zadovoljiti s uspehi, ki so jih do sedaj dosegli. Pri tem so nekateri izrazili mnenje, da «je treba bolj kontinuirano delati, nastopati tudi zunaj Benečije, kjer je publika bolj zahtevna in tudi bolj kritična od naše». Na zadnji seji gledališča so tudi poudarili pomen obiskovanja gledaliških predstav Slovenskega stalnega gledališča, saj je potreba po spočanju z drugimi skupinami, zlasti profesionalnimi, zelo močna. Vsekakor pa ni bil razvojni proces BG brez bolečin. O tem lahko priča debata, ki se je vnela glede dela, ki naj bi ga uprizorili na prihodnjem Dnevu emigranta. Nekateri so bili namreč mnenja, da je Cankarjevo delo preveč zahtevno za povprečnega Benečana, ki po drugi strani gre le dvakrat na leto v gledališče in se takrat hoče zabavati. Izbira pa je vseeno padla na Hlapca Jerneja, saj je prevladalo prepričanje, da je vsekakor treba dati tudi Benečanom možnost, da se seznanijo, seveda v narečni obliki, z deli, ki so svetovne literarne vrednosti. «Ne moremo hoditi vedno v košpah,» je dejal Romano Canalas, eden izmed najbolj priljubljenih igralcev Beneškega gledališča in s tem je hotel opozoriti na dejstvo, da so lesene kmečke cikle postale pretesne tudi za Benečane.

JOLE NAMOR

Pravkar so se vrnili iz rova

1950: Beneški rudarji v Belgiji

MODE VALENTINA

PLESKAR IN DEKORATER

J. Kukovac: «V svoje vrste vključiti čim več mladih»

Joško Kukovac na vrhu Kanina

Staro leto se nagiba h koncu. Na pragu novega leta smo se srečali z Jožkom Kukovcem, predsednikom teritorialnega odbora ZSSDI za Videmsko, da bi z njim pokramljali o telesnokulturni dejavnosti v Benečiji. Srečati se z Jožkom ni prav tako enostavno, saj je le ta podjeten obrtnik - mizar (upravlja mizarstvo podjetje Planina v Špetru), ki dela pravzaprav po vseh nadiških vaseh. Tokrat, čeprav v prazničnem času, je bil zaposlen v vasi Kras nad Grmekom.

V pogovoru s Kukovcem je beseda takoj nanesa na telesnokulturno področje: «Menim, da smo priča v Benečiji glede telesne kulture določenim spremembam. Stvari se premikajo, a na žalost le polagoma in prepočasi. V prihodnje bo potrebno naše načrte, ki smo jih izoblikovali v okviru TO ZSSDI, konkretno razvijati. Tu mislim predvsem na rekreacijsko - športne manifestacije, na povezavo s športniki s Tolminskega (prvi korak je bil

storjen pred tedni, ko smo se povezali s predstavniki območja Matajurja tostran in onstran meje), na delovanje Slovenskega planinskega društva iz Čedad in na povezavo s slovenskimi športnimi društvi s Tržaškega in Goriškega. Prav gotovo pa moramo pri vsem tem težiti, da okrog sebe zbiramo čimvečje število mladih. Zato menim, da bi bilo najbolj primerno, da bi se odselej s športno rekreacijo angažirala tudi naša slovenska kulturna društva v Benečiji, kar bi lahko omogočilo hitrejši razvoj športa pri nas.»

«Joško, ti si tudi predsednik Slovenskega planinskega društva iz Čedad. Povej nam kaj o delovanju tega društva.»

«SPD iz Čedad je nastalo leta 1975 in je takrat štel več kot 160 članov. Organizirali smo vrsto izletov, srečanj in podobno. Precej smo sodelovali tudi z društvi iz Slovenije in zamejstva. Po potresu, ki je zajel to področje, pa so se stva-

ri bistveno spremenile, čeprav SPD - Č ravno tako deluje. Športna dejavnost je imela tedaj podrejeno vlogo; drugim družbenim interesom so seveda dajali prednost. To je nedvomno krepko zaustavilo športni razvoj v Benečiji, saj smo celo v Bardu, kot ZSSDI, pričeli že z namiznim tenisom...»

«Kaj pa z organizacijskega vidika športne dejavnosti v Beneški Sloveniji, oziroma videmski pokrajini?»

«Ko govorimo o problematiki Slovencev v videmski pokrajini, treba predvsem upoštevati, da nas tukajšnje Slovence ločujejo daljše razdalje (Kanalska dolina, Terska dolina, Režija in Nadiške doline). To pomeni, da pravzaprav ne moremo imeti enega lastnega centra. Iz organizacijskega vidika pa vsekakor se mi zdi primerno, da bi morali imeti kot ZSSDI in SPD Čedad lasten sedež v Čedadu, kjer bi se zbirali in načrtovali pošamezne akcije. Po drugi strani pa bo nujno potrebno skupno z obstoječimi sloven-

skimi organizacijami v Benečiji programirati vrsto športno - rekreacijskih pobud. Pri tem pa lahko pridejo v poštev predvsem mladinske organizacije in kulturna društva. Morda primerno bi bilo tudi ustanoviti slovensko športno društvo, ki pa bi moralo gojiti določene športne panoge, ki so primerne za naše področje (npr. atletiko, nogomet). Vendar to je stvar dolgoročnega načrta...»

«Kukovac, novo leto je pred nami. Kakšne so tvoje novoletne želje?»

«Tudi na področju telesne kulture moramo napredovati. Želel bi, da bi se v novem letu vsi tisti, ki jim je športna dejavnost pri srcu, v večji meri angažirali v Benečiji. Zlasti pa se mi zdi potrebno poudariti, da moramo sport razviti predvsem za našo mladino, saj ravno to področje lahko zajame širši krog mlade generacije. Poleg tega pa moramo omeniti, da so Benečani odlični športniki... Vsem pa želim: srečno '83!» (—ik—)

Srečanje med tolminskimi in beneškimi planinci na vrhu Matajurja

PAINORSKI
DNEVNIK
31.12.1982

Slovenska kulturno - gospodarska zveza je na sinočnji 5. seji svojega glavnega odbora v Mali dvorani Kulturnega doma podelila priznanja sedmim posameznikom in dvema organizacijama za leto 1982, za dolgoletno nesebično aktivnost v korist slovenske narodnostne skupnosti v Italiji na različnih področjih. Po predlogu ustrezne komisije je izvršni odbor sklenil, da prejme:

ODLIČJE BOJA IN DELA za dolgoletno vodenje Slovenskega stalnega gledališča v Trstu in za dragoceno kulturno delo prof. Josip Tavčar.

PLAKETO BOJA IN DELA prejmejo: Josip Sancin za uspešno delo na področju kmetijstva in združništva na Tržaškem; Jožica Tomšič za vsestransko aktivnost

in zasluge pri vzgoji mladine na Goriškem; Duša Kosmina za vsestransko aktivnost in zasluge pri vzgoji mladine na Tržaškem; Vojko Feriuga za dolgoletno dragoceno delo v korist slovenskih upokojenec v Italiji; Davorin Pelicon za vsestransko aktivnost in zasluge pri razvijanju telesne kulture na Goriškem; Dušan Kalc za uspešno delo na področju ljudske kulture in časnikarstva.

PLAKETO BOJA IN DELA prejmeta: Narodna in študijska knjižnica za izjemne zasluge pri ohranjanju in uveljavljanju slovenske knjige ter proučevanju zgodovinske dediščine Slovencev v Italiji; Rezijska folklorna skupina za izjemne zasluge pri ohranjanju ljudskega izročila v Rezijski.

Priznanje je nagrajencem podelil predsednik SKGZ Boris Race, za slovesno vzdrušje pa je poskrbel ženski pevski zbor KD «Tabor» z Opčin pod vodstvom Svetka Grgiča.

Pred slovesnim je bil redni del seje glavnega odbora, na kateri je podal poročilo o političnem položaju in dejavnosti SKGZ v zadnjem obdobju tajnik zveze Dušan Udovič. V njem je obravnaval vsa najbolj pereča in aktualna vprašanja naše narodnostne skupnosti kot so: globalni zaščitni zakon glede na dejstvo, da predsednik nove vlade Fanfani v svojem programskem govoru v parlamentu in v replikah sploh ni omenil tega vprašanja in da o globalni zaščiti niso spregovorili niti predstavniki (razen sen. Fontanarija) tistih strank, ki so vložile svoje zakonske osnutke; dalje vprašanje razlastitev slovenske zemlje in dosedanji rezultati težkega boja za koristi prizadetih razlaščenec in vse slovenske narodnostne skupnosti ter vprašanje zakona o naravnih parkih in rezervatih; vprašanje posledic gospodarske krize in s tem v zvezi posledica jugoslovanskih restriktivnih ukrepov za prehajanje meje. V tem okviru je tajnik Udovič navedel tudi možnost in konkretne predloge za pospeševanje kvalitetnejših oblik obmejnega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo.

Poročilo je v mnogih vprašanjih dopolnila bogata razprava. K poročilu in razpravi se bomo izčrpneje še povrnili.

P.D., 21.12.1982

Trieste, 3 maggio 1982

IL DUECENTESIMO NUMERO
DEL "NOVI MATAJUR"

Con una manifestazione culturale all'albergo "Roma" di Cividale il "Novi Matajur", il quindicennale degli sloveni della Slavia friulana celebrerà domenica prossima l'uscita del suo duecentesimo numero. Una ricorrenza importante per il periodico uscito per la prima volta nel 1974 per continuare l'opera di tre precursori: il bollettino ciclostilato "Matajur", curato dai propagandisti partigiani nell'estate e autunno del '43, del bollettino ciclostilato, intitolato sempre "Matajur", edito in versione bilingue come "Settimanale del Veneto sloveno", e uscito per tutto il 1944, e infine del settimanale "Matajur" edito dal 1950 in poi da un consorzio di sloveni della Slavia. Questo foglio, uscito per vent'anni e di cui il "Novi Matajur" continua l'opera, ha avuto un ruolo importantissimo nella rinascita sociale della Slavia friulana e ha dato un grosso contributo alla riscoperta delle radici etniche e sociali della comunità slovena.

La manifestazione, organizzata dal quindicennale, si terrà alle 17.00 nella sala principale dell'Albergo Roma con la partecipazione dei giovani fisarmonicisti diretti da Anton Birtič, dei cori della Benecia e del complesso musicale "Beneški fantje". Il ruolo del "Novi Matajur" sarà invece illustrato dal sindaco di Grimacco ing. Fabio Bonini.

Trieste, 10 maggio 1982

UN SEMINARIO SUL TEATRO
NELLA SLAVIA FRIULANA

Organizzato dal "Beneško gledališče" - Associazione filodrammatica della Benecia inizia sabato prossimo a Tribil inferiore (Stregna) un seminario sulle attività teatrali. Aperto a tutti coloro che si interessano al teatro, il seminario si svolgerà in tre successivi fine settimana (il 15 e 16, il 22 e 23 e il 29 e 30 maggio) per complessive 36 ore di lezioni e dibattiti. Sono previsti interventi sulla storia del teatro in generale e su quello sloveno in particolare, un corso di recitazione e la lettura del "Hlapec Jernej" (Il servo Bortolo) di Ivan Cankar, del quale in autunno veranno probabilmente messe in scena alcune parti. A condurre il seminario sono stati chiamati quattro registi e attori del Teatro stabile sloveno di Trieste, Ser^gij Verč, Boris Kobal, Adrijan Rustja e Alojz Milič.

Con il seminario che inizia questa settimana a Tribil inferiore il "Beneško gledališče" tende sempre più a qualificarsi come dinamico e attivo promotore di una ricerca e di una attività culturale che tende a superare e ridimensionare il momento dello spettacolo per indagare più in profondità sul cosa significa fare teatro in particolare in una situazione complessa e composita, quale quella della Slavia Friulana.

Domenica scorsa a Cividale

INCONTRO CON I LETTORI IN OCCASIONE
DEL 200° NUMERO DEL "NOVI MATAJUR"

Con una manifestazione culturale ed un incontro con i lettori del quindicennale "Novi Matajur", portavoce delle esigenze e dei bisogni degli sloveni della provincia di Udine, ha celebrato domenica l'uscita del duecentesimo numero.

Nato come giornale partigiano durante la guerra di liberazione, il "Matajur" si è trasformato nel dopoguerra in una combattiva espressione della comunità slovena per divenire oggi, con la testata "Novi Matajur", il più importante mezzo di informazione per la minoranza slovena in Friuli. Pur senza rinunciare alla sua storia ed ai principi che ne hanno determinato la nascita, il quindicennale è e vuole continuare essere ancora di più in futuro, il portavoce delle esigenze di tutta la comunità slovena, indipendentemente dagli orientamenti politici ed ideologici dei singoli, un difensore degli interessi delle popolazioni delle Valli del Natisone, del Torre, della Resia e della Val Canale, promotore di un dialogo sempre più fattivo e costruttivo con la comunità maggioritaria.

La storia e il ruolo del "Novi Matajur" sono stati illustrati dal sindaco di Grimacco ing. Fabio Bonini, mentre il presidente dell'Unione culturale economica slovena Boris Race e il direttore del "Primorski dnevnik" Jože Koren hanno espresso al "Novi Matajur" e al suo direttore Izidor Predan un riconoscimento e un vivo apprezzamento per l'opera fin qui svolta.

La manifestazione si è conclusa con l'esibizione dei cori della Benecia, dei giovani fisarmonicisti, diretti da Anton Birtič, e del complesso "Beneški fantje", mentre alcuni giovani del luogo, che frequentano le scuole slovene di Gorizia, hanno recitato poesie di Simon Gregorčič e di mons. Ivan Trinko, il maggior poeta della Benecia.

Trieste, 17 maggio 1982

- 3 -

- violino - dirige Uroš Lajovic

Domenica, 23 maggio 1982

SALA ROMANA IN PIAZZA CAPITOLO

Ore 16.00 - I gruppi teatrali:

Teatro sloveno di Trieste - Piccolo Teatro "Città di Udine" - Piccolo
Teatro "Città di Grado" - Teatro popolare "La Contrada di Trieste"
presenteranno uno spettacolo antologico di testi teatrali delle diverse
realtà linguistiche regionali.

Festa popolare nel piazzale di Via Beligna con esibizione di gruppi folcloristi-
ci sloveni e friulani. Gare agonistiche avranno luogo presso i vari impianti sporti-
vi comunali di Aquileia.

Trieste, 17 maggio 1982

- 2 -

aderì subito, con entusiasmo alla nostra proposta. Era quel sentirci provincia che ci univa e ci accomunava. Ed è stato così che sono nati i contatti tra Sciascia e Zlobec, che allora era responsabile della nostra redazione di Lubiana, tra scrittori italiani e quelli sloveni." A sfogliarla, "Politica e cultura" ha ancora oggi una notevole attualità per i temi trattati, per lo sforzo intellettuale e culturale di approfondire certi temi quali la collaborazione e l'arricchimento di diverse realtà, la ricerca del dialogo con i cattolici, la ricerca sul significato di regione ponte. "Eravamo, e siamo ancora, profondamente innamorati della lingua e della cultura friulana - afferma Morandini - ma volevamo, e vogliamo, che continui il discorso di apertura, di comprensione e di analisi dei problemi più attuali e pregnanti, pur conservando gelosamente tutte le peculiarità."

"Ecco, il convegno di Aquileia, ha un grosso compito, rimettere in moto problemi di non poco momento. Ma rimetterli in moto e affrontarli in modo concreto, militante, non a livello di discorsi accademici, di eruditi, magari anche interessati e impegnati, ma privi di seguito. A me pare che, come dicevo all'inizio, il convegno debba avere un seguito, debba avere una periodicità ben determinata, debba fondare una commissione di coordinamento e dotarsi di uno strumento adatto a far circolare le idee. Il discorso potrebbe allargarsi poi alla necessità che ha l'Europa di questo tipo di zone, luoghi di collaborazione, convivenza e pace e vietati a manovre strutturalizzanti. Vorrei auspicare che l'alto livello di collaborazione economica e politica tra le nostre regioni, avesse un riscontro anche a livello culturale, quel livello che unico può portare a legami più profondi."

P R O G R A M M A

Sabato, 22 maggio 1982

PALAZZO MUNICIPALE

Ore 10.00 - Convegno culturale con relazioni di Luciano Morandini e Ciril Zlobec (traduzione simultanea)

BASILICA DI POPPONE

Ore 21.00 - Concerto Coro Polifonico di Ruda (brani musica sacra e moderna - dirige il maestro Marco Sofianopulo).
Concerto sinfonico dell'Orchestra Slovenska filharmonija di Lubiana
Beethoven: Sinfonia n. 8 in fa maggiore op. 93, solista Igor Ozim

A colloquio con Luciano MorandiniINCONTRO TRA FRIULANI E SLOVENI AD AQUILEIAL'OCCASIONE PER APPROFONDIRE I LEGAMI TRA POPOLI VICINI

"A mio avviso questo convegno dovrebbe affrontare in termini militanti la cultura simile e diversa dei popoli friulano e sloveno e dovrebbe concludersi con un qualcosa di molto concreto. Questo "concreto" potrebbe essere una commissione mista che coordini una serie di iniziative da entrambe le parti del confine e promuova la nascita di uno strumento informativo, comunemente bilingue, per diffondere le idee." Luciano Morandini, scrittore, da sempre convinto della necessità di una collaborazione e di un confronto culturale aperto e continuo, giudica molto positivamente l'iniziativa dei comuni di Aquileia e Pirano e della Comunità montana del Carso di promuovere un incontro tra sloveni e friulani. "I primi contatti tra intellettuali sloveni e friulani sono iniziati, però a livello personale, una ventina di anni fa. Mi sembra interessante che adesso da queste prime aperture si passi ad un altro tipo di incontro e confronto, quello popolare e di massa."

Morandini che assieme al poeta sloveno Ciril Zlobec introdurrà il convegno "Friulani e sloveni: due popoli - due culture", che ha dato il titolo anche alla manifestazione, parte da lontano. "Era l'inizio degli anni sessanta quando, con un gruppo di amici, abbiamo sentito il bisogno e il desiderio di conoscere questa nuova realtà, a noi vicina, che si andava formando. Uno stato, una realtà politica e culturale nata dall'epopea della resistenza. Era il periodo in cui finiva la guerra fredda e certi pregiudizi, nonostante ci fossero ancora molte perplessità, andavano calando. E' allora che ci siamo mossi. Prima nell'ambito del circolo "Calamandrei" e poi con una rivista, "Politica e cultura", che, come indica il titolo, voleva coniugare la concretezza della politica con l'umanità della cultura." Diretta da Loris Fortuna e condiretta da Morandini, con la collaborazione di altri intellettuali friulani quali Domenico Cadoresi e Luigi Provini, la rivista riusciva ad iniziare non soltanto un discorso di apertura culturale con la Slovenia e la Jugoslavia, ma avere un respiro europeo, un dialogo con Roma, Parigi, Düsseldorf, a coinvolgere scrittori che andavano esplorando problematiche nuove come Sciascia e Cassola, a intessere un dialogo con Jean Paul Sartre.

"Ricordo - racconta Morandini - che proprio nel sessanta, se non vado errato, abbiamo portato Sciascia a Capodistria, dove ha avuto un notevole successo. Sciascia

Trieste, 24 maggio 1982

INVITO A CONOSCERE L'ALTA VALLE DEL TORRE

Quest'anno la Pro loco e le varie associazioni operanti nel territorio del comune di Lusevera hanno predisposto un programma di feste-incontro.

Occasioni, queste, per conoscere le bellezze dell'alta Valle del Torre. Queste le manifestazioni previste:

Podbardo / Cesariis	9/ 10/ 11 luglio	Sv. Mohor an Fortunat / S. Ermacora e Fortunato
Njivica / Verdonza	16/ 17/ 18 luglio	S. Camillo
Bardo / Lusevera	25 luglio	Praznik bivših izseljencev / Festa degli ex - emigranti
Muzac / Musi	1° agosto	Raduno A.N.A. di Lusevera
Zavarh / Villanova delle Grotte	15 agosto	Avošnica / Assunzione Maria Vergine

Trieste, 24 maggio 1982

SI AVVIA A CONCLUSIONE IL CONCORSO

'MOJA VAS'

Nonostante le ripetute richieste e le numerose interrogazioni parlamentari, il Ministero della Pubblica Istruzione ha inviato da Roma al Centro Studi "Nediža" di S. Pietro al Natisone una nota in cui si nega anche per quest'anno l'autorizzazione a svolgere il concorso dialettale sloveno "Moja vas" durante l'orario scolastico.

Il concorso, giunto alla IX edizione, è riservato ai ragazzi della Slavia friulana, Resia e Val Canale. In analogia al concorso in friulano, organizzato dalla Società Filologica Friulana (anche esso vietato nelle scuole) "Moja vas" si propone di mantenere vivo l'interesse dei ragazzi per l'espressione dialettale.

Il concorso "Moja vas" si concluderà in occasione della premiazione degli elaborati con una manifestazione dedicata a tutti i ragazzi in programma per l'ultima domenica di giugno a S. Pietro al Natisone.

Continua intanto il lavoro di lettura, analisi e sistemazione dei temi, disegni, cartelloni, lavori manuali e ricerche, che giungono in buon numero sia per posta che direttamente dalle scuole. Provengono da tutti i paesi della Slavia friulana, dalle città italiane e perfino dall'estero, Belgio, Germania e Svizzera, dove risiedono gli emigrati sloveni. L'iniziativa è accolta con notevole favore, e non solo fra le famiglie, gli insegnanti e gli stessi ragazzi, ma fra le amministrazioni locali ed i numerosi istituti ed enti che contribuiscono con vari mezzi al successo di quest'edizione del concorso "Moja vas".

Trieste, 7 giugno 1982

EX TEMPORE DI PITTURA

"IMMAGINI DELLE VALLI DEL NATISONE"

Organizzata dall'Associazione artisti della Benecia con il patrocinio del comune di San Pietro al Natisone la settimana prossima inizierà l'ex tempore internazionale "Immagini delle Valli del Natisone", giunta alla terza edizione.

All'iniziativa che già lo scorso anno ebbe un notevole successo, hanno aderito pittori della regione, della Slovenia e della Carinzia. Alle tre tele, giudicate migliori dalla giuria, saranno assegnati premi speciali, mentre un attestato di partecipazione sarà consegnato a tutti i presenti. Interessante rilevare che collateralmente, e a completamento dell'iniziativa, sarà organizzata anche una ex tempore per i ragazzi delle scuole materne e di quella dell'obbligo e che ad essi sarà riservato uno spazio particolare nell'ambito della mostra collettiva.

Le operazioni di timbratura delle tele avranno luogo nei due week-end di metà giugno (il 12 e 13 e 19 e 20) alla "Beneška galerija" di San Pietro. La consegna delle opere potrà essere effettuata negli stessi giorni e comunque entro le ore 20 di domenica, 20 giugno.

Le opere di tutti i partecipanti saranno esposte in una mostra collettiva che resterà aperta fino all' 11 luglio, mentre la premiazione avrà luogo sabato, 26 giugno in occasione della vernice.

Trieste, 21 giugno 1982

- 2 -

discipline.

Ultimo problema affrontato dal documento i strumenti economici di tutela che non solo possono permettere la permanenza della popolazione "in loco", ma consentono di percepire un futuro "possibile" in quanto comunità. Senza la tutela economica ogni legge si rivelerebbe col tempo puramente retorica. I socialisti ritengono che lo stato dovrebbe assegnare alla regione Friuli-Venezia Giulia contributi finanziari destinati, tramite piani di intervento speciali, ai comuni e alle comunità montane interessati. Al fine di garantire la partecipazione diretta delle popolazioni slovene alla formulazione dei piani di intervento andrebbe istituita, presso la regione, una commissione consultiva apposita composta in particolare dai rappresentanti dei comuni e delle comunità montane.

Trieste, 21 giugno 1982

I SOCIALISTI DELLE VALLI DEL NATISONE, DEL TORRE
E DI RESIA SULLA TUTELA DELLA COMUNITA' SLOVENA

Per gli sloveni della provincia di Udine il riconoscimento e la tutela del loro "status" significa la restituzione alle loro comunità delle prerogative storiche di autogoverno e del ruolo di collocamento tra i due versanti alpini, friulano e sloveno, con il recupero in termini attuali dei benefici socio-economici che tale ruolo ha fornito nel passato alla comunità e che oggi vengono rilanciati nel trattato di Osimo. Lo afferma un documento elaborato dalle sezioni socialiste delle Valli del Torre, del Natisone e della Resia, elaborato sabato scorso al termine di una riunione tenutasi nella sala comunale di San Pietro al Natisone, presenti il vicepresidente della Camera on. Loris Fortuna e il senatore Lepre che hanno illustrato l'iter dei progetti di legge per la tutela della comunità slovena e hanno ribadito l'appoggio del partito socialista alle legittime richieste di tutta la comunità slovena nel Friuli-Venezia Giulia.

Il documento dei socialisti delle Valli del Natisone, del Torre e della Resia, dopo un ampio excursus storico ed una dura polemica con chi persegue tuttora in varie forme la storica linea antislovena, ribadisce che tutta la minoranza slovena va tutelata senza discriminazioni di sorta e indipendentemente dalla provincia in cui essa vive. Sul piano giuridico, osserva il documento, la tutela va riferita non soltanto ai singoli individui bensì alla minoranza come gruppo sociale ed è perciò necessario prevedere norme di diritto collettivo e non semplicemente personale.

Altro concetto da tenere presente, ribadisce il documento, è che le norme di tutela non costituiscono una deroga al comune trattamento di tutti i cittadini italiani, bensì costituiscono una garanzia atta ad assicurare ai cittadini del gruppo minoritario le possibilità di essere sostanzialmente ad un livello di parità con gli altri concittadini. Per quanto riguarda le competenze in materia di tutela i socialisti ritengono che essa non deve essere soltanto dello stato, ma anche della regione.

In merito alla scuola e all'istruzione i socialisti ritengono di proporre tra l'altro soluzioni che, partendo dal dialetto sloveno della scuola materna sbocchino all'insegnamento della lingua letteraria e della cultura slovena per concludersi in situazioni ove sia l'italiano che lo sloveno concorrano all'insegnamento delle varie

Trieste, 28 giugno 1982

Domenica a San Pietro al NatisonePREMIATI I PICCOLI PARTECIPANTIAL CONCORSO "MOJA VAS" - IL MIO PAESE

Gran festa, come del resto è nella tradizione, alla premiazione del concorso "Moja vas", un concorso riservato ai ragazzi sloveni della provincia di Udine. Organizzato da nove anni dal centro di studi "Nediža" di San Pietro al Natisone, il concorso intende promuovere la conoscenza della parlata slovena del luogo, una parlata che tuttora non viene insegnata nelle scuole. Quest'anno le opere pervenute agli organizzatori nel tempo stabilito sono state oltre duecento. Si tratta di poesie, brevi componimenti in prosa e anche di disegni, che hanno tutti per tema centrale il paese natio in osservanza, per l'appunto, al titolo del concorso "Moja vas", il mio paese.

Diversissime per impostazione causa non solo la differente età dei giovani autori, ma, soprattutto, in relazione al grado di conoscenza e di padronanza della parlata slovena, le opere pervenute non vengono selezionate per compilare una classifica, bensì soltanto ordinate per venire pubblicate o comunque conservate. Tutti hanno perciò diritto a un premio, un premio in verità che quest'anno hanno dovuto conquistarselo il giorno della premiazione. I promotori hanno pensato bene di organizzare nella giornata conclusiva di domenica un piccolo torneo di indovinelli, riservato ai partecipanti al concorso che sono stati divisi in cinque squadre. Per aggiudicarsi il primo posto, che tra l'altro dava diritto soltanto ad aprire per primi i pacchi regalo, bisognava anche cantare e recitare.

Per concedere un po' di respiro ai ragazzi, convenuti come al solito numerosissimi nella palestra scolastica di San Pietro al Natisone, nel corso del programma culturale si sono esibiti due gruppi folkloristici, per la precisione quello di Cividale e quello di Ugovizza nella Val Canale e inoltre un gruppo teatrale giovanile della Benecia. Alla fine ai ragazzi delle Valli del Natisone e del Torre, della Resia e della Val Canale sono stati distribuiti i regali da considerare come tali e non premi. Niente classifica dunque, ma un grazie a tutti, in primo luogo a tutti coloro che da quasi dieci anni danno vita al concorso. Da ricordare infine che il premio "Moja vas" riservato agli autori "adulti" è andato quest'anno alla poetessa resiana Silvana Paletti.

Trieste, 5 luglio 1982

SOGGIORNO DEI FIGLI DI EMIGRANTI
A SAN PIETRO AL NATISONE

Ha avuto inizio mercoledì, 30 giugno, a San Pietro al Natisone, nella Casa dello studente, il soggiorno culturale dei figli di emigranti in Europa, organizzato dalla provincia di Udine in collaborazione con la Comunità montana e l'Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia. L'iniziativa è finanziata con il fondo regionale dell'emigrazione.

Ospiti trenta giovani fra i quindici e diciotto anni, provenienti dal Belgio e dalla Svizzera, le cui famiglie hanno origini nelle Valli del Natisone e nei comuni di Resia, Attimis e Faedis. Il programma si è aperto con un incontro con i dirigenti dell'Unione emigranti sloveni e la giunta comunale di San Pietro al Natisone, guidata dal sindaco Marinig. Il programma prevede un'intensa serie di escursioni e di lezioni che si protrarrà fino al 9 luglio. Sono previste visite a tutte le principali località delle Valli del Natisone, a Resia e nelle Valli del Torre con una presa di contatto diretta con le popolazioni, i loro usi e costumi, la loro lingua.

Quanto alle lezioni, dopo l'introduzione storico-geografica sulla componente etnico-linguistica slovena, saranno trattati numerosi temi culturali e linguistici. Le serate si concluderanno tutte con esibizioni di gruppi folcloristici locali, tra i quali i "Nediški muabi" e la "Beneška folklorna skupina".

CHIUCH HA RICEVUTO GLI SLOVENI DEI CIRCOLI

Una migliore intesa fra le organizzazioni slovene della provincia di Udine e le Comunità Montane in cui risiedono gli sloveni è auspicabile ed è possibile. Dopo quello presso la Comunità delle Valli del Torre, è stata la volta della Comunità delle Valli del Natisone il cui presidente, Giuseppe Chiuch, con il direttivo dell'importante organo amministrativo, ha ricevuto nella sede della Comunità Montana una folta delegazione di rappresentanti di organizzazioni culturali ed economiche degli sloveni della Valle di Resia, del Torre e del Natisone.

La delegazione degli sloveni, guidata dal prof. Guglielmo Cerno, presenti i sacerdoti operanti in seno al giornale "Dom", ha esposto le questioni più sentite delle associazioni culturali: la legge di tutela globale degli sloveni in Italia, i problemi della cultura e delle relative sovvenzioni delle varie amministrazioni, il rapporto con gli enti locali.

E' stata anche sollecitata una più precisa informazione dei problemi della minoranza slovena nelle pubblicazioni e negli atti della Comunità Montana.

Il presidente Chiuch ha espresso il proprio compiacimento per l'avvenuto incontro che, anche sul piano informativo, rappresenta un passo importante e positivo. Ha preso atto delle richieste delle associazioni slovene circa il problema della legge di tutela, proponendo un ulteriore approfondimento della materia.

Nella discussione sono intervenuti diversi presenti, sia delle associazioni culturali slovene che del direttivo.

Anche Cerno ha espresso la propria soddisfazione per il realizzato incontro con gli organi preposti alla guida della Comunità Montana delle Valli del Natisone, convinto che il futuro potrà dare risultati del massimo rilievo.

Trieste, 18 luglio 1982

ANCHE GLI SLOVENI ALLA FESTA DE L' UNITA'

ANCHE GLI SLOVENI 2

Con una serata dedicata alla cultura della Benecia e intitolata "Beneška večer" i giovani delle Valli del Natisone hanno trovato un proprio spazio all'interno della Festa de l'Unità di Cividale, organizzata dalla sezione del PCI di quella città.

La serata beneciana ha impegnato la "Beneška folklorna skupina", che ormai partecipa regolarmente alle manifestazioni culturali, quindi il "cabaret" giovanile "Veselo ropotanje" con regista Aldo Clodig, responsabile per la cultura della SKGZ (Unione economica culturale slovena) per Udine, ed infine le sorelle Valentina ed Angela Petricig, che hanno eseguito canti popolari, di lotta ed altre canzoni slovene.

Nel pomeriggio c'è stato invece un incontro del comitato di zona del Cividalese, Manzanese, Valli del Natisone e del Torre del PCI con una delegazione della conferenza comunale della Lega dei Comunisti di Tolmino. Della delegazione del PCI facevano parte il segretario della Federazione di Udine, Travanut, e di quella di Tolmino il nuovo segretario Vlado Uršič insieme al presidente della commissione per i rapporti internazionali, Franc Kravanja.

Le due delegazioni hanno analizzato lo sviluppo positivo dei rapporti bilaterali, che hanno coinvolto - anche sul piano locale - varie forze politiche e diverse amministrazioni, fra cui il comune di Cividale, quello di Taipana, la Comunità Montana delle Valli del Natisone. Ci sono anche dei risultati: la cooperazione economica con l'attuazione di aziende produttive a capitale misto, lo sviluppo turistico del Canin, il piano per lo sviluppo del Matajur. Indubbiamente è una politica che non può che favorire il rispetto reciproco e la pacifica convivenza: il PCI e la LCS hanno sottolineato anche questo importante aspetto. E' seguita una informazione sui rispettivi problemi. Da parte del PCI è stato proposto un incontro per approfondire i temi relativi all'attuazione di progetti finalizzati nelle zone montane (546 bis) e quelli degli scambi culturali. La prossima riunione ai primi di settembre. A conclusione le delegazioni si sono recate alla Festa de l'Unità. Già all'apertura era stata invitata una delegazione della LCS ed il coro sloveno di Podbrdo che aveva eseguito alcuni canti.

Trieste, 2 agosto 1982

'MLADA BRIEZA' 1982

Inizia prossimamente il soggiorno culturale e ricreativo per i ragazzi, organizzato ogni anno dai circoli culturali della Slavia Friulana

Una vacanza di studio, una serie di esperienze culturali, ricreative e motorie, ricerche d'ambiente, corsi di sloveno, pittura, canti e gioco, un soggiorno impegnato, ma non per questo meno divertente. Questo in sintesi la 'Mlada brieza', il tradizionale soggiorno riservato ai ragazzi della Slavia Friulana, organizzato dal centro studi 'Nediža' di San Pietro al Natisone in collaborazione con l'Istituto regionale per l'istruzione slovena e gli enti locali.

Il soggiorno, al quale prendono parte un centinaio di ragazzi, da quelli in età prescolare a quelli che frequentano la scuola secondaria, inizia il 12 agosto nelle località San Pietro, Clodig e Tribil superiore per concludersi agli inizi di settembre al mare nel centro giovanile di Ancarano. L'adesione molto numerosa ha posto agli organizzatori una serie di problemi sia logistici sia nella ricerca di personale qualificato, per adeguare le proposte di soggiorno alle esigenze dei ragazzi ed al loro diverso grado di maturità. Per questo motivo, come già lo scorso anno, è stata preferita un'articolazione in diversi centri della Slavia. A San Pietro, nel collegio comunale, troveranno posto i bambini in età prescolare, a Clodig, nella locale scuola elementare, soggiorneranno i ragazzi delle elementari, mentre a Tribil superiore ci saranno i ragazzi più grandi. A guidare i ragazzi, numerosi assistenti e operatori culturali dei circoli sloveni che potranno contare sulla consulenza dell'Istituto per l'istruzione slovena.

Una delle principali questioni, affrontate nelle riunioni preparatorie con insegnanti e genitori, è stato l'aspetto pedagogico e didattico del soggiorno per poter offrire ai ragazzi un programma positivo ed impegnato, ma nello stesso tempo divertente e liberatorio come una vera vacanza. Da questo punto di vista la 'Mlada brieza' si presenta come uno degli impegni più ambiziosi ma anche qualificanti e gratificanti per le associazioni culturali slovene che operano nelle Valli del Natisone.

Trieste, 9 agosto 1982

- 2 -

ne residente e per gli emigrati. Proprio per averli presenti il festival si tiene sempre in questo periodo, alla vigilia tra l'altro, della festa religiosa "Šmarna miša" che cade a Ferragosto.

Ci si chiede allora per quanto tempo ancora il festival potrà ancora rappresentare un punto di riferimento, per quanto tempo la lingua e le tradizioni resteranno cultura senza scadere in puro e semplice folklore se non troveranno uno spazio dignitoso nella scuola. La massiccia presenza alla manifestazione di venerdì, sabato e domenica, sta ad indicare che i resiani chiedono prospettive diverse, chiedono che si intervenga, prima che sia raggiunto il punto di non ritorno.

Trieste, 9 agosto 1982

SUCCESSO DI PUBBLICO PER IL FESTIVAL
DEL FOLKLORE NELLA VAL RESIA

Molta gente, nonostante l'inclemenza del tempo, entusiasmo crescente per i ritmi resiani e notevole interesse per gli altri complessi italiani e stranieri: anche quest'anno il festival del folklore, promosso dal gruppo folkloristico "Val Resia" e organizzato nella omonima località, ha riscosso un notevole successo di pubblico, in particolare di emigrati resiani, rientrati per le ferie da Udine, da varie regioni italiane e dall'estero.

Alla manifestazione, giunta alla nona edizione, hanno aderito quest'anno, con il gruppo promotore, i danzerini del Matese, provenienti da Boiano in provincia di Campobasso, l'atteso gruppo folkloristico greco Mafatikos Silogos Rizomationon di Trikala, i danzerini del Fogolar di Prestetto e il complesso sloveno "Lepi vrh" di Ugovizza. Il festival - afferma Luigi Paletti, animatore del gruppo "Val Resia" - è nato con l'intento di far conoscere ai resiani le tradizioni popolari più vive e autentiche e permettere loro un raffronto con gli usi e costumi tipici della loro valle. E inoltre, con il confronto, volevamo da una parte stimolare la conoscenza e dall'altra, in particolare tra i giovani, l'amore per la loro cultura e per le loro tradizioni. Il festival voleva e vuole essere un invito ai giovani ad agire, a fare, anche senza aspettare aiuti dall'alto."

Un discorso ed un'iniziativa importanti questi in una realtà come quella resiana dove il degrado ha raggiunto livelli difficilmente registrabili altrove. Le bellezze naturali della Valle rimangono intatte, ma sparisce invece la gente e, con essa, una plurisecolare cultura; spariscono i giovani con un esodo determinato dalla mancanza di un qualsiasi programma di sviluppo economico. La popolazione che nell'immediato dopoguerra contava 4.500 persone, è oggi ridotta a poco più di 1.500 anime, metà delle quali anziani. Al collasso demografico e alla mancanza di iniziative si è aggiunto poi il terremoto che non ha offerto, oltre a quanto è stato fatto per la ricostruzione, alcuna prospettiva di rinascita economica. E rimasto inoltre irrisolto il problema della tutela della minoranza slovena che vive nella valle...

Il festival del folklore, realizzato negli ultimi anni anche con l'aiuto degli enti locali, rappresenta in questo contesto uno dei pochi punti di riferimento e delle poche iniziative culturali nella Valle, un momento di aggregazione per la popolazione

Trieste, 16 agosto 1982

E' COMINCIATO IL SOGGIORNO CULTURALE RICREATIVO MLADA BRIEZA

Ha preso l'avvio la IX edizione del soggiorno culturale ricreativo "Mlada Brieza", organizzato come ogni anno dal Centro Studi Nediža di S. Pietro al Natisone .

Anche questa estate un centinaio di ragazzi sarà ospitato nelle Valli nei tre centri predisposti dagli organizzatori: l'edificio delle scuole elementari di Tribil superiore (Stregna), il collegio comunale di S. Pietro al Natisone e la scuola elementare di Clodig (Grimacco). A Tribil i ragazzi più grandi, a S. Pietro al Natisone i "medi" e a Clodig i piccoli.

Un notevole programma di attività è stato messo a punto dagli operatori: questo prevede, oltre alle ormai tradizionali lezioni di canto, di lingua slovena e di educazione fisica, un insieme di attività libere, che vanno dalla ricerca, ai giochi, alle gare, all'educazione artistica, all'organizzazione della festa "comune" ai tre centri ed alla gita a Lussari in Valcanale.

Passati i primi dieci giorni i ragazzi si trasferiranno al mare in Istria, ospiti della Croce Rossa della Slovenia.

Al mare le varie attività continueranno con però la possibilità del bagno, dei giochi e ricerche sulla spiaggia, delle gite nelle cittadine di stile veneziano della costa istriana.

Il Centro Studi Nediža, con questa iniziativa, offre non solo un importante servizio di assistenza ai minori, ma anche un interessante ed impegnato modo di far vacanza, senza trascurare quei valori culturali e linguistici che stanno alla base dell'associazione.

Trieste, 16 agosto 1982

LA POPOLAZIONE DI MONTEMAGGIORE PROTESTA
PER I PROGETTATI ESPROPRI SUL MATAJUR

Una risentita nota di protesta è stata inviata nei giorni scorsi dagli abitanti di Montemaggiore (un paese appena sotto la vetta del monte Matajur) all'amministrazione comunale di Savogna, alla Comunità montana delle Valli del Natisone e alla Regione Friuli-Venezia Giulia in merito ai progetti di sviluppo turistico del monte Matajur. Nella protesta, firmata da tutta la popolazione residente e da numerosi emigranti, ritornati in patria per le vacanze, gli abitanti di Montemaggiore fanno notare che da sempre sono vissuti, bene o male, traendo i mezzi di sussistenza dai boschi, dai prati e dalla terra del Matajur, mentre finora non hanno avuto alcun beneficio dai fondi stanziati per lo sviluppo turistico del monte, né dagli impianti esistenti. Al contrario il notevole afflusso di turisti e gitanti domenicali sta già provocando un notevole degrado all'ambiente naturale. Nuove seggiovie, parcheggi ed altri impianti turistici non farebbero che aggravare ulteriormente la situazione, sottraendo alla zootecnia i terreni migliori e compromettendo la possibilità degli abitanti di restare nel paese nativo, un paese che è stato già colpito dalla piaga dell'emigrazione.

Gli abitanti di Montemaggiore hanno deciso perciò all'unanimità di opporsi ai progettati massicci espropri, amareggiati anche per la scarsa sensibilità mostrata da alcuni amministratori e da alcuni enti per i problemi della montagna, nonché dal fatto di non essere stati nemmeno consultati e di essere venuti a conoscenza dei progetti solo per vie indirette. Un modo di procedere, giudicato dalla popolazione arrogante e antidemocratico, è una nuova minaccia ai contadini che, sottolineano i firmatari della lettera, non hanno ricevuto nessuna rifusione per i danni, provocati alle loro proprietà durante la costruzione della strada turistica di Masseris.

Trieste, 30 agosto 1982

Interessante libro sulla valle e i suoi abitantiALDO MADOTTO PRESENTA LA SUA RESIA

L'omaggio di un resiano alla sua valle e soprattutto alla sua gente. In questo spirito Aldo Madotto, un resiano per l'appunto, ha affrontato il duro impegno di presentare la valle natia, la travagliata storia resiana, e i suoi protagonisti in un libro pensato per quindici anni e scritto in due mesi. L'opera con il titolo "La val Resia e i suoi abitanti" è uscita il mese scorso, editore è lo stesso autore, e ha subito suscitato un notevole interesse nella piccola valle della provincia di Udine, ma anche tra tutti coloro che sono attratti dalle molteplici peculiarità etnico-linguistiche della Resia. Il libro però non è, nè vuole essere, uno studio con pretese di scientificità, ma soltanto la testimonianza sentita di un abitante sugli usi e costumi resiani, sulla vita nella valle, su alcuni periodi storici.

Tra i capitoli più importanti quelli sulla lotta di liberazione e sulla cultura resiana. A questo proposito secondo l'autore il 75 per cento delle parole del dialetto resiano sono di derivazione slovena. Nel 95 per cento poi delle famiglie si parla resiano, mentre il friulano viene compreso meglio dell'italiano. Un altro dato interessante è il fatto che ogni paese della valle ha una propria parlata ed è molto difficile perciò la scelta del linguaggio da adottate come lingua scritta.

Trieste, 13 settembre 1982

Per iniziativa dell'Unione emigranti sloveni del FVG

IL CORO DI PULFERO "NEDIŠKI PUOBI"
IN TURNEE IN QUATTRO CITTA' CANADESI

Su iniziativa dell'Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia il coro di Pulfero "Nediški puobi" ha effettuato una tournée in Canada. Durante la tournée, il cui scopo era portare agli emigrati della Slavia friulana un segno tangibile della vivacità culturale della terra di origine, il coro ha toccato quattro diverse città (Thunder bay, Vancouver, Nanaimo e Toronto) e ha riportato un vivissimo successo cantando tra l'altro due messe in chiese stracolme di pubblico.

Instancabili e sempre allegri i "Nediški puobi" hanno portato, dove sono passati, con la qualità del loro canto anche una ventata di sincera allegria e di commozione in quanto, per ognuno degli emigrati, accogliere i "ragazzi" era come riabbracciare un amico, un fratello, rievocare con lui situazioni e realtà conservate in fondo al cuore.

Ad indicare la riuscita della tournée, organizzata con la collaborazione dei comitati dell'Unione nelle varie città canadesi, basti indicare la domanda che veniva ripetuta dopo ogni concerto: quando ritornerete?

Trieste, 20 settembre 1982

NUMEROSI RAGAZZI DELLA SLAVIA FRIULANA
FREQUENTANO LE SCUOLE SLOVENE DI GORIZIA

I problemi dei ragazzi sloveni della provincia di Udine che frequentano le scuole slovene di Gorizia sono stati esaminati nei giorni scorsi durante un incontro tra i genitori e i responsabili dell'Istituto per l'istruzione slovena di Cividale.

L'Istituto presta una particolare attenzione a questi ragazzi che durante la settimana vivono nella città isontina, ospiti della Casa dello studente sloveno. In particolare organizza il trasporto degli alunni con uno speciale autobus, garantisce per tutta la settimana l'assistenza di un'operatrice specializzata e organizza attività specifiche che colleghino i ragazzi al loro territorio di origine. Durante la riunione è stata sottolineata in particolare l'importanza di quest'ultimo aspetto, affinché lo studio e l'attività scolastica dei giovani possa inserirsi nel contesto culturale del territorio di provenienza. I genitori hanno inoltre sollecitato l'Istituto a organizzare soggiorni estivi in alcune località della Valle del Torre, dalle quali provengono in maggioranza gli allievi delle scuole slovene di Gorizia.

Trieste, 20 settembre 1982

A TAIPANA SCOPERTA UNA LAPIDE
IN MEMORIA AI CADUTI PER LA LIBERTÀ'

Dopo 37 anni dalla fine della guerra, per la prima volta, ha avuto luogo ieri a Taipana nella Slavia Friulana una cerimonia celebrativa della Resistenza, con lo scoprimento di una lapide in italiano e sloveno, dedicata ai caduti e deportati nei lager nazisti. La cerimonia, come è stato sottolineato dalla locale amministrazione, salda un debito con i combattenti jugoslavi del IX. korpus e dei partigiani italiani di nazionalità slovena che hanno dato in questa zona un contributo decisivo alla liberazione. Presenti tra gli altri il console generale di Jugoslavia a Trieste Drago Mirošič e una rappresentanza di ex combattenti di Tolmino, il discorso ufficiale è stato pronunciato da Mario Colli, presidente del consiglio regionale del Friuli-Venezia Giulia. Le manifestazioni all'insegna dell'amicizia italo-jugoslava - ha rilevato Colli - sono in Friuli ormai una consuetudine: esse costituiscono oggi un importantissimo segnale di pace in un mondo scosso da terribili tensioni. In proposito il presidente del consiglio regionale ha ricordato il massacro dei palestinesi a Beirut e la necessità, da parte del mondo della resistenza, di un grosso impegno in difesa di questo popolo perseguitato.

Trieste, 27 settembre 1982

I DIECI ANNI DEL CENTRO STUDI "NEDIŽA"

Le giornate culturali della Benecia, giunte lo scorso anno alla nona edizione, i soggiorni estivi "Mlada brieza" e "Barčiča moja", iniziative per la riscoperta del dialetto, la ricerca d'ambiente e lo studio della lingua slovena: questi i punti principali del bilancio del centro studi "Nediža" che celebra in questi giorni i dieci anni di attività.

Fondato da un gruppo di operatori culturali della Slavia friulana sull'onda dei primi successi del circolo "Rečan" che aveva rotto il ghiaccio nelle vallate di San Leonardo, e delle iniziative dell'Unione emigranti sloveni, che aveva impostato in modo nuovo i problemi politici, economici e nazionali della zona, il centro studi "Nediža" si era proposto un lavoro di discussione, approfondimento e studio della realtà storica, politica, sociale e culturale delle Valli del Natisone. Tra le prime iniziative le "Giornate culturali della Benecia" e la pubblicazione della "Slavia Italiana", che si proponeva presentare un quadro il più possibile chiaro e veritiero della comunità slovena in Friuli.

Gran parte del lavoro venne successivamente indirizzato all'educazione linguistica con approcci pedagogicamente moderni, un lavoro che ha dato i suoi frutti, visto che molti genitori riprendono a comunicare con i bambini nel dialetto sloveno, il che rappresenta la base essenziale per la tutela della cultura della comunità.

Il centro "Nediža" rientra nella seconda generazione delle associazioni slovene in provincia di Udine attorno alle quali sono sorti successivamente nuovi organismi e circoli quali il coro giovanile "Pod lipo", la Scuola di musica di Ponteacco, l'Associazione degli artisti della Benecia, l'Istituto per l'istruzione slovena. Riconosciuto dalla Regione, il centro accoglie iscritti e sostenitori di qualsiasi tendenza, intrattiene relazioni fraterne con tutte le associazioni slovene, assieme alle quali si batte per la tutela della minoranza, e si propone di continuare con lo studio e la valorizzazione della comunità slovena della provincia di Udine.

Trieste, 20 settembre 1982

GLI ABITANTI DI MONTEMAGGIORE RIFIUTANO
IL PIANO PER IL TURISMO INVERNALE

Piuttosto che accettare senza modifiche gli interventi per il previsto insediamento turistico sul Matajur, la popolazione di Montemaggiore preferisce rinunciare a tutti gli investimenti possibili nella zona. Questa in sintesi la conclusione di un'affollata assemblea, svoltasi nei giorni scorsi alla presenza degli amministratori del Comune di Savogna e dei responsabili della Comunità montana delle Valli del Natisone. L'assemblea è stata convocata in seguito alle proteste della popolazione del paese che era culminata in un ordine del giorno firmato da tutti gli abitanti maggiorenni della frazione.

Introdotta da una relazione degli amministratori comunali e della comunità montana, che hanno illustrato il piano di sviluppo per il turismo invernale, sottolineando che non si tratta di un progetto definitivo e che, comunque, esso rientra in un più ampio progetto di valorizzazione turistica delle Valli, la riunione è continuata con numerosi interventi della gente convenuta.

A giudizio unanime della popolazione, come è emerso anche dall'ordine del giorno, gli interventi per lo sviluppo hanno finora trascurato gli interessi degli abitanti e sono stati tra le cause del decadimento dell'economia tipica dell'ambiente montano. Lo sforzo di realizzare un polo turistico invernale hanno inciso sul degrado ambientale ed hanno emarginato la popolazione. A giudizio della gente il comune e la comunità montana, con i loro progetti, spingono nella stessa direzione. Sarebbe invece necessario, questa la conclusione, che siano rispettati l'ambiente e gli interessi degli abitanti della montagna. Per questo motivo bisognerebbe tendere prima di tutto al recupero del paese di Montemaggiore con il risanamento delle condizioni abitative e dei servizi, con iniziative economiche che facciano sì che il turismo stesso rechi benefici prima di tutto alla gente del luogo.

Trieste, 11 ottobre 1982

Su iniziativa dell'Unione emigranti sloveni

IL GRUPPO FOLKLORISTICO DI CIVIDALE

IN TOURNEE IN SVIZZERA

Breve trasferta svizzera per il gruppo folkloristico sloveno di Cividale, un gruppo giovane per età e esperienza e che presenta esclusivamente balli e canti delle native Valli del Natisone. La tournée è stata organizzata dalla sezione svizzera dell'Unione degli emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia e prevede due esibizioni-incontri. La prima avrà luogo sabato 16 ottobre a Dietlikon presso Zurigo, mentre nel primo pomeriggio di domenica 17 ottobre il gruppo di Cividale parteciperà ad una festa popolare vicino Lugano. Il programma delle manifestazioni culturali prevede anche la partecipazione del coro "Soča" di Schaffausen, di un duetto vocale e del complessino musicale "Beneški fanti". Nel predisporre il programma, l'Unione degli emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia e l'Unione degli sloveni della Benecia a Zurigo hanno voluto ricreare per coloro che per ragioni di lavoro sono dovuti emigrare almeno un paio di ore di piacevole atmosfera della terra natia.

Trieste, 11 ottobre 1982

A TRIBIL INFERIORE SEMINARIO

SULLE ATTIVITA' TEATRALI

Promosso dall'Unione dei circoli culturali sloveni e dal "Beneško gledališče" (Il teatro della Benecia) è iniziato sabato scorso a Tribil inferiore un seminario sulle attività teatrali. Guidato da alcuni giovani registi triestini il seminario affronta in tre week-end successivi alcuni aspetti pratici e teorici del lavoro teatrale con conferenze sull'organizzazione del lavoro nell'ambito di una compagnia teatrale, esperienze di laboratorio, esercizi di lettura, riflessioni sul ruolo e sul significato del teatro non professionale nell'ambito culturale sloveno e in particolare in quello della minoranza.

Testo di base per tutti gli esercizi sarà la "Giustizia di Bortolo" di Ivan Cankar nell'adattamento di Ferdo Delak, uno spettacolo che successivamente il "Beneško gledališče" dovrebbe mettere in scena.

Trieste, 18 ottobre 1982

A CIVIDALE UN CICLO DI CONFERENZE
SULLA STORIA E LA LETTERATURA SLOVENA

Promosso dall'Istituto per l'istruzione slovena inizia domani (martedì, 19 ottobre), nella sede del circolo culturale "Ivan Trinko", un ciclo di conferenze sulla storia e la letteratura slovena. L'Istituto, che promuove e coordina i numerosi corsi di lingua slovena nella Slavia Friulana, ha voluto con questa serie di conferenze fornire un ulteriore stimolo e un elemento di conoscenza agli adulti che hanno già frequentato alcuni corsi e hanno acquisito una sufficiente padronanza della lingua letteraria. Rispetto alle altre iniziative, che erano tutte bilingui, le conferenze, che dureranno sei mesi con cadenza bimensile, saranno tutte in sloveno. In parallelo verrà tenuto inoltre un corso di grammatica slovena.

Il corso di storia si articolerà in sette conferenze che saranno tenute dal responsabile per la sezione storia ed etnografia presso la Biblioteca nazionale e degli studi slovena di Trieste, Milan Pahor e analizzeranno tutte le tappe più importanti nella storia del popolo sloveno dai primordi ai giorni nostri con un particolare accento agli avvenimenti nell'ultimo secolo. Parallelamente anche le conferenze sulla letteratura avranno un taglio storico per dare un quadro complessivo dello sviluppo della letteratura e della sua particolare funzione nella cultura slovena.

Trieste, 25 ottobre 1982

- 2 -

no nel Friuli-Venezia Giulia." A giudizio del sottosegretario gli interventi integrativi sono necessari in particolare nel campo delle norme che regolano l'uso della lingua slovena nei rapporti con l'amministrazione dello Stato e nell'organizzazione del sistema scolastico con lingua d'insegnamento slovena. 'Bisogna comunque stare attenti - ha soggiunto - che i provvedimenti di tutela non abbiano alcun carattere di imposizione e occorre definire con chiarezza gli ambienti territoriali dei provvedimenti, anche per i diversi livelli degli stessi."

Da quanto detto sembra poter desumere che il governo sta ancora valutando seriamente la possibilità di presentare un proprio progetto di legge, una proposta che comunque dovrebbe introdurre soltanto dei miglioramenti alla normativa già in atto e che comunque non dovrebbero valere in eguale misura per tutti gli appartenenti alla comunità slovena.

Una differenziazione che la minoranza ha sempre ritenuto inaccettabile e discriminatoria.

Trieste, 25 ottobre 1982

IN MERITO AI DISEGNI DI LEGGE DI TUTELA DELLA MINORANZA SLOVENA

= = = = =

Il comitato ristretto del Senato

a fine novembre nella nostra regione

Dopo una pausa, durata alcuni mesi, è tornato a riunirsi la scorsa settimana il comitato ristretto della 1. commissione del Senato, incaricato ad esaminare i disegni di legge per la tutela della minoranza slovena nel Friuli - Venezia Giulia. Nonostante l'assenza di alcuni membri, il comitato ha svolto una prima analisi comparativa delle proposte legislative, elaborate dal PCI, dal PSI, dall'Unione slovena e dalla DC. L'analisi sarà continuata, alla prossima seduta, prevista per mercoledì, 27 ottobre, mentre nella seconda metà di novembre il comitato dovrebbe venire nel Friuli - Venezia Giulia per iniziare le audizioni con i rappresentanti delle istituzioni ed organizzazioni locali.

Interpellato in proposito, il presidente del comitato sen. Luigi Vernaschi (DC) ha dichiarato al "Primorski dnevnik" che c'è la volontà politica di risolvere il problema della minoranza slovena nel Friuli - Venezia Giulia, anche se vi sono notevoli differenze nell'impostazione che le varie forze politiche danno alla questione. In particolare, come è stato spesso rilevato parlando dei progetti di legge, le proposte del PCI, del PSI e dell'US, pur con varie sfumature, prevedono un'articolata tutela per tutta la comunità slovena in regione, mentre il progetto della DC, molto più restrittivo negli interventi, prevede differenti trattamenti a seconda delle province e introduce differenziazioni anche all'interno degli stessi comuni.

L'iter legislativo, a giudizio del sen. Vernaschi, potrebbe essere più spedito qualora fosse possibile trovare una via di mezzo tra le citate posizioni. A questo proposito il presidente del comitato ristretto ha espresso anche l'auspicio che le differenze possano essere ridotte durante i colloqui informativi che si terranno nel Friuli - Venezia Giulia.

L'iter della legge sarà inoltre influenzato anche dall'atteggiamento che assumerà il governo e in particolare dalla decisione se presentare o meno un proprio disegno di legge. A questo proposito il sottosegretario alla Presidenza del consiglio Vittorio Olcese (PRI) ha dichiarato che la futura legge dovrà tenere conto delle esperienze maturate finora "razionalizzando e completando il forse inorganico ma comunque importante sistema di tutela che caratterizza la vita nazionale e culturale del gruppo linguistico slove-

Trieste, 1° novembre 1982

VALLI DEL NATISONEUN NUOVO CIRCOLO: L'ARENCO

Si è costituita questi giorni nelle Valli del Natisone, con regolare atto notarile, una nuova associazione culturale che prende il nome di "Arengo" in memoria dell'antico "parlamento" degli sloveni delle "vicinie" valligiane.

Il riferimento politico della neocostituita associazione è quello dell'area socialista e socialdemocratica.

Pare certo che il circolo voglia stabilire contatti con le altre organizzazioni culturali della minoranza slovena nella provincia di Udine e che quindi darà un contributo dinamico allo sviluppo della comunità.

Presidente della nuova associazione è il maestro Giancarlo Venturini, di S. Pietro al Natisone. Claudio Adami, vicesindaco di S. Pietro al Natisone e membro del direttivo del nuovo circolo, verrà con tutta probabilità designato dalla maggioranza in consiglio provinciale a rappresentare le associazioni slovene nella commissione consultiva per la legge 68 sulle attività culturali.

Trieste, 8 novembre 1982

NELL'AMBITO DEI CORSI DI LINGUA SLOVENA

=====

PROIEZIONI DI FILM PER RAGAZZIA LIESSA, TAIPANA E LUSEVERA

Nell'ambito dei corsi di lingua slovena per ragazzi, promossi nella Slavia friulana dall'Istituto per l'istruzione slovena di Cividale, sono iniziate nei giorni scorsi le proiezioni del film per giovani "Sreča na vrvcici" (La fortuna legata ad un filo). Sabato scorso la simpatica storia del rapporto tra un gruppo di ragazzi e un cane ha entusiasmato una cinquantina di bambini, accorsi nella palestra di Liessa, mentre nei prossimi giorni sono previste proiezioni a Taipana e a Lusevera. I promotori dei corsi cercano in questo modo di rendere più vivaci i metodi di insegnamento e dare agli alunni l'occasione di un contatto con la lingua slovena viva e parlata.

Trieste, 15 novembre 1982

- 2 -

sale italiano non deve accusare di comunismo le comunità che scelgono quello sloveno. E le comunità che scelgono lo sloveno non devono accusare di fascismo quelle che scelgono il messale italiano.

Domanda: Nella stessa intervista lei aveva affermato che non ci sarà un'Europa veramente unita, un'Europa veramente in pace, finché l'Europa di San Benedetto non si incontrerà con quella dei santi Cirillo e Metodio. In questa zona come vede questo incontro?

Risposta: Certamente l'unità d'Europa si farà non con la massificazione, la soppressione delle varie lingue, delle varie culture, delle varie anime, ma valorizzando queste varie culture, perché è questo che forma la ricchezza dei popoli in un'unità più vasta. Come si possa realizzare l'unità, valorizzando la parlata slovena delle nostre Valli? Ecco io credo, pur non essendo un grande esperto, che dipenderà dall'unità che si troverà tra i cristiani, i sacerdoti cristiani che vivono qui nelle Valli. Quest'unità potrebbe confluire in un testo, in un documento che, presentato ai consigli pastorale e presbiteriale della nostra Chiesa, possa ricevere un consenso in maniera tale che il vescovo poi lo possa anche eventualmente presentare ufficialmente come espressione di una opinione, di una convenzione di tutta la Chiesa udinese.

Domanda: Comunque i sacerdoti sloveni che operavano nella provincia di Udine sostengono con tenacia i diritti degli sloveni e hanno un indirizzo unitario, tanto è vero che alcuni anni fa hanno presentato un proprio documento unitario. Non le sembra che questo possa essere già un'indicazione sufficiente?

Risposta: Il documento certamente riconosceva un'unità di fondo su alcuni problemi. Ne lasciava però aperti altri, e su questo dovrebbe essere ulteriormente approfondito il discorso per arrivare a una unità tale da consentire la presentazione del problema ai consigli pastorale e presbiteriale in modo sereno, superando tensioni, forse anche incomprensioni, pluralismi che sono legittimi, ma che fino a che restano così vivi e acuti potrebbero impedire che da parte dei consigli pastorale e presbiteriale venga un consenso abbastanza unitario. Allora il problema, credo, sia questo: trovare una unità abbastanza profonda sulle motivazioni, le ispirazioni ideali e le cose da chiedere, in un eventuale riconoscimento di minoranza nella

Trieste, 15 novembre 1982

- 3 -

nostra realtà. E questo testo, presentato ai consigli pastorale e presbiteriale, se ben motivato, potrebbe essere opportunamente accolto ed approvato anche dai friulani che non sono appartenenti alla minoranza slovena. Solo a questa condizione potrebbe essere presentato come testo appoggiato da un vescovo che ha il compito di far la sintesi della convinzione della propria Chiesa su questo problema.

Domanda: Un'ultima domanda. Nel caso che le condizioni, a cui accennava fosse ro soddisfatte, entrerebbe in contatto con i vescovi di Trieste e Gorizia, per presentare un documento unitario?

Risposta: Se il documento approvato dalla nostra Chiesa udinese, dovesse essere, come é avvenuto per il friulano, accolto e approvato dalla Chiesa di Gorizia e dalla Chiesa di Trieste, ci fosse quindi questa unità fondamentale, io non avrei nessuna difficoltà, anzi sarei lieto, anche perché c'è il clima di comunione tra vescovi. Importante é che effettivamente il documento sia prima approvato all'interno della Chiesa udinese, come é avvenuto per il testo della minoranza linguistica friulana e poi questo stesso testo sia sentito e condiviso anche dalle altre Chiese. L'importante é che maturi questa unità. Se questa unità matura, non c'è difficoltà che poi maturi una comunione e una comunicazione tra vescovi.

Domanda: Comunque i sacerdoti sloveni che operavano nella provincia di Udine sostengono con tenacia i diritti degli sloveni e hanno un indirizzo unitario, tanto é vero che alcuni anni fa hanno presentato un proprio documento unitario. Non le sembra che questo possa essere già un'indicazione sufficiente?

Risposta: Il documento certamente riconosceva un'unità di fondo su alcuni problemi, ma lasciava però aperti altri, e su questo dovrebbe essere ulteriormente approfondito il discorso per arrivare a una unità tale da consentire la presentazione del problema ai consigli pastorale e presbiteriale in modo sereno, superando tensioni, forse anche incomprensioni, pluralismi che sono legittimi, ma che fino a che restano così vivi e acuti potrebbero impedire che da parte dei consigli pastorale e presbiteriale venga un consenso abbastanza unitario. Allora il problema, credo, sia questo: trovare una unità abbastanza profonda sulle motivazioni, sui principi ideali e le cose da chiedere, in un eventuale riconoscimento di appartenenza nella

Trieste, 8 novembre 1982

NELL'AMBITO DEI CORSI DI LINGUA SLOVENA

=====

PROIEZIONI DI FILM PER RAGAZZIA LIESSA, TAIPANA E LUSEVERA

Nell'ambito dei corsi di lingua slovena per ragazzi, promossi nella Slavia friulana dall'Istituto per l'istruzione slovena di Cividale, sono iniziate nei giorni scorsi le proiezioni del film per giovani "Sreča na vrvici" (La fortuna legata ad un filo). Sabato scorso la simpatica storia del rapporto tra un gruppo di ragazzi e un cane ha entusiasmato una cinquantina di bambini, accorsi nella palestra di Liessa, mentre nei prossimi giorni sono previste proiezioni a Taipana e a Lusevera. I promotori dei corsi cercano in questo modo di rendere più vivaci i metodi di insegnamento e dare agli alunni l'occasione di un contatto con la lingua slovena viva e parlata.

Trieste, 15 novembre

- 2 -

sale italiano non deve accusare di comunismo le comunità che scelgono quello sloveno. E le comunità che scelgono lo sloveno non devono accusare di fascismo quelle che scelgono il messale italiano.

Domanda: Nella stessa intervista lei aveva affermato che non ci sarà un'Europa veramente unita, un'Europa veramente in pace, finché l'Europa di San Benedetto non si incontrerà con quella dei santi Cirillo e Metodio. In questa zona come vede questo incontro?

Risposta: Certamente l'unità d'Europa si farà non con la massificazione, la soppressione delle varie lingue, delle varie culture, delle varie anime, ma valorizzando queste varie culture, perché è questo che forma la ricchezza dei popoli in una unità più vasta. Come si possa realizzare l'unità, valorizzando la parlata slovena delle nostre Valli? Ecco io credo, pur non essendo un grande esperto, che dipenderà dall'unità che si troverà tra i cristiani, i sacerdoti cristiani che vivono qui nelle Valli. Quest'unità potrebbe confluire in un testo, in un documento che, presentato ai consigli pastorale e presbiteriale della nostra Chiesa, possa ricevere un consenso in maniera tale che il vescovo poi lo possa anche eventualmente presentare ufficialmente come espressione di una opinione, di una convenzione di tutta la Chiesa udinese.

Domanda: Comunque i sacerdoti sloveni che operavano nella provincia di Udine sostengono con tenacia i diritti degli sloveni e hanno un indirizzo unitario, tanto è vero che alcuni anni fa hanno presentato un proprio documento unitario. Non le sembra che questo possa essere già un'indicazione sufficiente?

Risposta: Il documento certamente riconosceva un'unità di fondo su alcuni problemi. Ne lasciava però aperti altri, e su questo dovrebbe essere ulteriormente approfondito il discorso per arrivare a una unità tale da consentire la presentazione del problema ai consigli pastorale e presbiteriale in modo sereno, superando tensioni, forse anche incomprensioni, pluralismi che sono legittimi, ma che fino a che restano così vivi e acuti potrebbero impedire che da parte dei consigli pastorale e presbiteriale venga un consenso abbastanza unitario. Allora il problema, credo, sia questo: trovare una unità abbastanza profonda sulle motivazioni, le ispirazioni ideali e le cose da chiedere, in un eventuale riconoscimento di minoranza nella

Trieste, 15 novembre 1982

- 3 -

nostra realtà. E questo testo, presentato ai consigli pastorale e presbiteriale, se ben motivato, potrebbe essere opportunamente accolto ed approvato anche dai friulani che non sono appartenenti alla minoranza slovena. Solo a questa condizione potrebbe essere presentato come testo appoggiato da un vescovo che ha il compito di far la sintesi della convinzione della propria Chiesa su questo problema.

Domanda: Un'ultima domanda. Nel caso che le condizioni, a cui accennava, fosse ro soddisfatte, entrerebbe in contatto con i vescovi di Trieste e Gorizia, per presentare un documento unitario?

Risposta: Se il documento approvato dalla nostra Chiesa udinese, dovesse essere, come è avvenuto per il friulano, accolto e approvato dalla Chiesa di Gorizia e dalla Chiesa di Trieste, ci fosse quindi questa unità fondamentale, io non avrei nessuna difficoltà, anzi sarei lieto, anche perché c'è il clima di comunione tra vescovi. Importante è che effettivamente il documento sia prima approvato all'interno della Chiesa udinese, come è avvenuto per il testo della minoranza linguistica friulana e poi questo stesso testo sia sentito e condiviso anche dalle altre Chiese. L'importante è che maturi questa unità. Se questa unità matura, non c'è difficoltà che poi maturi una comunione e una comunicazione tra vescovi.

Domanda: Comunque i sacerdoti sloveni che operavano nella provincia di Udine, sostengono con tenacia i diritti negli sloveni e hanno un indirizzo unitario, tanto è vero che alcuni anni fa hanno presentato un proprio documento unitario. Non le sembra che questa possa essere già un'indicazione sufficiente?

Risposta: Il documento certamente riconosce un'unità di fondo su alcuni problemi, ma lascia però aperti altri, e su questi dovrebbe essere ulteriormente approfondito il discorso per arrivare a una unità tale da consentire la presentazione del problema ai consigli pastorale e presbiteriale in modo sereno, superando tensioni, forse anche incomprensioni, pluralismi che sono legittimi, ma che fino a che restano così vivi e acuti potrebbero impedire che da parte dei consigli pastorale e presbiteriale venga un consenso abbastanza unitario. Allora il problema, credo, sia questo: trovare una unità abbastanza profonda sulle motivazioni, le ispirazioni ideali e le cose da chiedere, in un eventuale riconoscimento di appartenenza nelle

Trieste, 15 novembre 1982

Sabato scorso al circolo

"Ivan Trinko" di Cividale

INCONTRO TRA L'ARCIVESCOVO DI UDINE MONS. BATTISTIE I RAPPRESENTANTI DELLE ASSOCIAZIONI SLOVENE

"Quando nei giorni scorsi mi sono incontrato con la commissione parlamentare che esaminava il problema della tutela dei friulani, ho fatto presente che esisteva anche il problema della minoranza slovena." Lo ha detto mons. Alfredo Battisti, arcivescovo di Udine sabato scorso durante un incontro con i rappresentanti delle associazioni culturali slovene della provincia di Udine: Durante il cordiale colloquio, svoltosi nella sede del circolo culturale "Ivan Trinko" di Cividale, colloquio al quale hanno preso parte numerosi sacerdoti sloveni delle Valli del Natisone, sono state illustrate al vescovo la situazione della comunità slovena in provincia di Udine e le sue richieste per una tutela che non introduca divisioni e discriminazioni tra gli sloveni del Friuli-Venezia Giulia, permetta il pieno recupero della vitalità della minoranza e sia la base per il suo ulteriore sviluppo. Al termine dell'incontro monsignor Battisti ci ha rilasciato la seguente intervista.

Domanda: Lei lo scorso anno, se non vado errato, al termine di una serie di visite nelle Valli del Natisone aveva affermato in un'intervista al bollettino interparrocchiale "Dom" che qui c'è una comunità con alcune peculiarità che vanno salvaguardate. Come intende la Chiesa questa salvaguardia?

Risposta: Praticamente la Chiesa si fa tutrice della libertà dei fratelli che vivono in questa zona ed allora, avendo trovato posizioni diverse, abbiamo detto che le comunità, d'intesa con i loro sacerdoti, hanno diritto di scegliere il messale che ritengono esprima meglio la fede, la loro pietà. Quindi le comunità che ritengono di scegliere il messale sloveno, sacerdote d'intesa con la maggioranza dei fedeli, hanno diritto di farlo, un messale già approvato da Lubiana. Le comunità che invece ritengono di scegliere il messale italiano, a maggioranza, hanno diritto di scegliere questo messale e di farlo per motivi di fede e non per motivi politici, e soprattutto accettare questa pluralità in maniera che chi sceglie il mes

Trieste, 22 novembre 1982

EDITA A PADOVA UNA "BIBLIOGRAFIA
SULLA MINORANZA SLOVENA IN ITALIA"

E' uscita recentemente a Padova una "Bibliografia sulla minoranza slovena in Italia (1970 - 1980)". Edita dai "Quaderni del Lombardo Veneto" la "Bibliografia" riporta nelle sue sedici pagine circa un centinaio di titoli di saggi e pubblicazioni varie che riguardano la vita della comunità nazionale slovena. I curatori hanno preso in considerazione soltanto le pubblicazioni in italiano o bilingui, i contenuti però abbracciano un arco molto ampio di temi e problemi che vanno dall'etnografia, alla storia e alla linguistica ed alla specifica situazione sociale, politica ed economica della comunità. Ad aprire l'elenco sono due saggi di Nino Agostinetti, responsabile dei "Quaderni": "L'onorevole Adamo Zanetti, prete contadino (1859 - 1946)" e "La contea di Gorizia alla fine dell'800".

Lo stesso Agostinetti, nella breve prefazione spiega che la Bibliografia esce come supplemento n° 14 ai "Quaderni" e che si tratta in verità di un primo elenco. Scusandosi per i possibili errori od omissioni Agostinetti invita i lettori a collaborare al completamento della Bibliografia e ringrazia per la collaborazione fornita Branko Marusič di Nova Gorica e Marjan Pertot di Contovello.

TRASTRONI & C. S.p.A.

Trieste, 29 novembre 1982

SABATO NEL COMUNE DI GRIMACCOLA FESTA DEL MINATORE

Per la ricorrenza di Santa Barbara, protettrice dei minatori, si svolgerà sabato prossimo a Clodig, nel comune di Grimacco, la "Festa del minatore". La giornata, tradizionale giorno di ritrovo per i minatori della Slavia Friulana, ha da qualche anno a questa parte un nuovo spessore politico e culturale e rappresenta per i minatori un'occasione per far conoscere la propria realtà, i propri problemi, il proprio messaggio, maturato in anni di duro lavoro nelle miniere di mezza europa. È, quella dei minatori, una storia che è parte integrante della realtà sociale ed economica della Slavia Friulana degli ultimi decenni, una realtà fatta anche di decine e decine di giovani partiti per guadagnarsi di che vivere con il disumano lavoro sotto terra e spesso ritornati in patria ormai vecchi e stanchi, minati dalla silicosi.

"La Festa del minatore", organizzata dal Comune di Grimacco e dall'Unione degli emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia, assumerà quest'anno un carattere particolare di solennità in quanto a Clodig verrà scoperto un monumento al minatore, dono di un emigrante.

La manifestazione inizierà al mattino a San Pietro al Natisone dove verrà deposta una corona davanti al monumento al minatore, scoperto nella scorsa primavera, per proseguire a Liessa con la tradizionale messa e continuare a Clodig dove verrà scoperto il nuovo monumento. Alla cerimonia interverranno tra gli altri il sindaco di Grimacco Fabio Bonini, l'assessore regionale all'emigrazione Gabriele Renzulli, il presidente dell'Unione emigranti sloveni Ferruccio Clavora e il presidente dell'associazione minatori Elio Qualizza. Come già l'omaggio al minatore a San Pietro anche quello di Clodig vuole testimoniare la volontà di lavorare affinché nelle Valli del Natisone si possa voltare definitivamente la pagina dell'emigrazione obbligata e aprire un periodo in cui si erigano case e scuole al posto di monumenti a ricordo di fatti drammatici.

La giornata si concluderà a Galliano con un ritrovo conviviale.

Trieste, 29 novembre 1982

VENERDI SCORSO A SAN LEONARDO

PRESENTATO IL PROGRAMMA DI LAVORO

DEL NUOVO CENTRO STUDI L'ARENGO

L'Arengo, assemblea della popolazione e luogo dove le antiche autonomie locali si concretizzavano, questa la denominazione e il riferimento simbolico di un centro studi socioeconomici, politici e culturali costituita di recente nelle valli del Friuli orientale.

Partendo dalla considerazione che la fascia del Friuli orientale costituisce una zona ben caratterizzata per la sua configurazione geografica, per i problemi sociali ed economici che l'assillano, per i suoi connotati etnici e culturali, l'Arengo si propone di affrontare i problemi grandi e piccoli della zona guardando in particolare ai bisogni di crescita della popolazione. Il programma del neonato centro è stato esposto venerdì scorso a San Leonardo dal presidente Giancarlo Venturini che ha parlato davanti ad una numerosa e qualificata assemblea.

Nel dibattito sono intervenuti rappresentanti di partiti politici amministratori locali e rappresentanti di associazioni culturali. Comune è stato l'auspicio che l'Arengo, di cui sono stati apprezzati l'impostazione e la chiarezza d'intenti, svolga un proficuo lavoro che sia anche di stimolo per le amministrazioni locali e per la crescita della realtà sociale ed economica delle Valli del Natisone.

Trieste, 13 dicembre 1982

DOMENICA A LIESSA IL DECIMO FESTIVAL
DELLA CANZONE POPOLARE DELLA BENECIA

Nella palestra comunale di Liessa (comune di Grimacco) si svolgerà domenica prossima il "Senjam beneške pjesmi", la rassegna della nuova canzone popolare della Slavia Friulana giunta alla decima edizione. Nato nel 1971 per iniziativa del circolo culturale "Rečan" di Liessa, il "Senjam" ha riscosso un sempre più grande successo di pubblico e di autori che continuano, pur con nuovi motivi, una tradizione culturale antica.

Al festival, che inizierà alle 15.00, saranno presentate quest'anno 13 nuove canzoni che parlano di amore, ma anche della difficile condizione degli emigrati e dei pendolari, del terremoto. Passato e presente con uno sguardo al futuro mescolati in proporzioni quasi uguali per divertire parlando dei problemi di ieri, di oggi, di sempre, delle speranze per un futuro più sereno, diverso comunque dal difficile passato degli sloveni in provincia di Udine.

Trieste, 20 dicembre 1982

SUCCESSO DI PUBBLICO AL DECIMO FESTIVALDELLA CANZONE POPOLARE DELLA BENECIA

Il "Senjam beneške pjesmi", festival della nuova canzone della Slavia Friulana giunto alla decima edizione, ha riscosso un vivo successo di pubblico che è accorso numeroso nella palestra comunale di Liessa (comune di Grimacco). Promosso dal circolo culturale "Rečan" il festival ha presentato quest'anno 14 nuove canzoni, composte da autori locali. Al primo posto si è classificata "Te prosim o muoj Buog" (Ti prego Dio) di Checco Bergnach, mentre il cantautore resiano Rino Chinese è giunto secondo con "Suñce anu ti" (Il sole e tu).

Le canzoni presentate affrontavano vari temi, da quelli tradizionali quali l'amore ai più politici e sociali quali la difficile condizione degli emigrati, dei pendolari, o della ricostruzione. Passato e presente con uno sguardo al futuro mescolati in proporzioni uguali per divertire parlando dei problemi di ieri, di oggi, di sempre, delle speranze per un futuro più sereno e comunque diverso dal difficile passato degli sloveni in provincia di Udine.

Delegacija RK SZDL Srbije na povračilnem obisku pri SKGZ

Delegacija republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Srbije, ki se je včeraj mudila v Trstu na obisku pri SKGZ, je skupno s predstavniki SKGZ in gen. konzulom SFRJ Mirošičem sprejel in zadržal v prisrčnem razgovoru predsednik deželnega sveta Mario Colli

(Nadaljevanje s 1. strani)

objel še druge oblike sodelovanja od kulture do športa in sredstev informiranja.

V sklépnih mislih sta oba predsednika še enkrat poudarila koristnost srečanja in vsestranskega sodelovanja predvsem z vidika interesov slovenske manjšine, potrdila sta trajno veljavnost odprte meje in soglašala, da se za uresničevanje dogovorov pripravijo konkretni in v današnjem času izvedljivi predlogi na posameznih področjih. Po končanih razgovorih sta oba predsednika odgovarjala na vprašanja časnikarjev med tiskovno konferenco.

Delegacijo RK SZDL Srbije, katero je ves čas spremljal tudi generalni konzul SFRJ v Trstu Drago Mirošič in se z njo še prej razgovarjal na gen. konzulatu, je nato sprejel predsednik deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine Mario Colli in jo zadržal v daljšem razgovoru, med katerim je bil še enkrat poudarjen obojestranski interes za razvijanje intenzivnega gospodarskega in drugega sodelovanja, interes za ohranitev odprte meje in premostitev težav v zvezi z restriktivnimi gospodarskimi ukrepi. Predsednik Colli je še posebej poudaril vlogo slovenske manjšine in vlogo slovenske manjšine v tem smislu. Gestom je izročil priložnostna darila.

Po kosilu, katerega so se udeležili tudi pokrajinski tajniki neka-

terih političnih strank, si je delegacija SZDL Srbije ogledala tovarno elektronskih naprav IRET v industrijski coni, nato pa se sestala s predstavniki Slovenskega deželnega gospodarskega združenja. Predsednik Svetina in drugi predstavniki združenja so goste podrobno informirali o delovanju te naše organizacije, o njenih razsežnostih, pobudah in ciljih. Navedli so tudi vrsto predlogov o možnostih konkretnega sodelovanja med srbskim gospodarstvom in slovenskim gospodarstvom v Italiji. Poudarjena je bila pomembnost veznega člena, ki ga lahko opravlja slovensko gospodarstvo s svojim poznavanjem razmer v Italiji in Jugoslaviji, dolgoletna izkustva in resnost poslovanja, ki lahko prav v trenutku gospodarske recesije nudijo otipljivo pomoč pri premagovanju gospodarskih težav. Podrobno je bil tudi analiziran problem odprte meje v luči sedanih restrikcij in o novih oblikah sodelovanja ob njej. Predsednik SZDL Bulatović in sekretar srbske gospodarske zbornice Milošević sta poudarila, da je nakazano konkretno sodelovanje izvedljivo tudi z boljšo medsebojno informiranostjo. Dobri oboji so zlasti v malem gospodarstvu, kjer niso izkoriščene vse možnosti. Razgovore so končali s sklepom, da se poglobi dosedanje sodelovanje med zbornico Srbije in Slovenskim deželnim gospodarskim združenjem.

V večernih urah se je delegacija SZDL Srbije na stadionu Prvi maj

sestala s predstavniki športnega združenja Bor in s predstavniki Zveze slovenskih športnih združenj v Italiji. O tem poročamo več na športni strani.

Danes se bo delegacija SZDL Srbije mudila v Gorici in v Čedadu kot gost teritorialnih odborov SKGZ za goriško in videmsko pokrajino.

*Primorski
dnevnik
2. 12. 1982*